

קובץ גליונות

פרשת משפטים

ממרחן ורבנן גדולי ומאורי הדור

סדר הסגולה הידועה ממרחן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל זי"ע

א. סגולה ידועה היא לגמור ספר תהילים מתחילה ועד סוף מבלי להפסיק בדיבור כלל, ודרשו ע"ז דורשי רשימות (מובא בספר "פלא יועץ" מי ימלא גבורות ה'– ישמיע כל תהילתו והיינו הרוצה לספר בגבורותיו ובנפלאותיו ישמיע כל התהילים בתפילה). ועושים זאת במנין של עשרה בני אדם שאז הוא ציבור שתפילתו נשמעת.

ב. ובהיות דבר זה ענין סגולי יש להשתדל ולעשותו בצורה המסוגלת ככל האפשר ובפרט בדברים כדלהלן:

1. ראשית כל לגמור את כל התהילים במנין של עשרה בני אדם כנ"ל.
2. יש לחזר אחר מקום מסוגל [נפעם שאלנו את כבוד מו"ר שליט"א ואמר שכל מקום קדוש טוב, ומ"מ השיב שהיות ומה שבידינו היה להצליח היה זה ליד קבר החזו"א וקבר הסנדלר וכמו שנתבאר להלן לא כדאי לשנות.
3. לכתחילה יש לחזר אחר זמן מסוגל דוגמת עשרת ימי תשובה אך אין זה כדאי עבור זה לדחות ולשהות זמן רב.
4. והנה בזמן היממה כידוע שבליילה אחר חצות עד הנץ הוא זמן התגברות רחמים אך ודאי שאינו לעיכובא.
5. מהנסיון שבידינו שהיה עמנו אדם גדול או ממש במנין או שהעתיך בעבורינו לאחר שהודיעוהו הזמן שאנו מתפללים [אצלנו היה זה מו"ר הגר"י אדלשטיין זצוק"ל]

ג. יש להקפיד מאד שאף אדם לא ידע חוץ מאנשי המנין (ואנשי המנין ידעו במי המדובר אך מספיק ידיעה באופן כללי ואין צריך לדעת כל פרטי הדבר). וכידוע דבר זה הקפידו בעלי הסגולות לשמור הכי בהסתר "וכבוד ה' הסתר דבר".

ד. שלא לעשות עבור שניים ביחד רק לאחד והמהר"ל דיסקין נתן בו טעם כיון דתפילה עושה מחצה ואינו יודע איזה חצי יתקבל.

ה. סדר האמירה על קברו של החזו"א:

1. לגמור את כל ספר התהילים בתנאים הנ"ל וכל ראש פרק להתחיל ביחד.
2. כשיגמרו יאמרו פרקים: קכ"ז, קכ"ח, קכ"א, ק"ל, פסוק בפסוק.
3. אחר בפרק קי"ט אותיות א-בשמות פרטיים של בני הזוג (ואין צורך עם שמות ההורים שלהם).
4. עוד בפרק קי"ט אחר זה כנ"ל אותיות קרע שטן.
5. עוד בפרק קי"ט אחר זה כנ"ל אותיות ילד.
6. אחרי אומרים היה"ר שבסוף התהילים וכשיגיעו ל: "ויפקוד את כל חשוכי בנין וכו' לעבודתך וליראתך", יוסיפו ובפרט ל: "ויזכירו שמות בני הזוג עם שם האמא דהיינו בן...".
7. אחר כך יאמרו שם ביחד בסוף התפילה המוזכרת י"ג מדות.
8. ואח"כ יאמרו בזכות הצדיקים הטמונים במקום הזה ובפרט מרן ר' אברהם ישעיהו בהר"ר שמריהו יוסף בעל החזו"א יפקוד הקב"ה לזרע של קיימא אתה... וזוגתו...

ו. על קבר הסנדלר:

1. יאמרו שוב פרקים קכ"ז, קכ"ח, קכ"א, ק"ל.
2. ויאמרו אח"כ כנ"ל בזכות הצדיקים וכו' ובפרט משה יעקב ב"ר יוסף וכו'.

וה' יתברך ישמע שועתינו ויקבל קול תפילתנו ברצון, וימלא משאלות ליבינו לטובה בזרעא חיה וקיימא, ולא יפסוק ולא יבטול מפתגמי אורייתא אמן כן יהי רצון.

עוד יש סגולה גדולה ומקובלת בידי אנשי ירושלים ללכת מ' ימים רצופים להתפלל בכותל ושמעתי שאין צורך לגמור רק יאמר הקאפיטל או כמה ואח"כ יבקשו אך יש להקפיד שיהיו רצופים.

מרחן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז

שהשמה במעונם

הרב זילברברג - אלעד - לנישואי הבת

הר"ר אביעד בוכניק - בת ים - בר מצוה לבנו

הבחור משה ארנברג לשמחת נישואיו

מחר ספר? הפרסום יקר?

פרסום במדור

אוצר הספרים

ממוקד ומגיע בדיוק

לקהל היעד שאתה צריך!
וכל זה במחיר מוזל במיוחד
לתועלת המחברים.

פנה עוד היום

למערכת 'קובץ גליונות'

הקבצים הבאים

כ"ז שבט	משפטים	כ"א סיון	שלח
ד' אדר	תרומה	כ"ח סיון	קרח
י"א אדר	תצוה	ה' תמוז	חוקת
י"ח אדר	כי תשא	י"ב תמוז	בלק
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	י"ט תמוז	פינחס
ג' ניסן	ויקרא	כ"ו תמוז	מטות מסעי
א' אייר	תזריע מצורע	ד' אב	דברים
ח' אייר	אחרי מות-קדושים	ט' אלול	כי תצא
ט"ו אייר	אמור	ט"ז אלול	כי תבוא
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	כ"ג אלול	נצבים ולך
כ"ט אייר	במדבר	א' תשרי	ראש השנה
ז' סיון	חג השבועות- נשא	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה
י"ד סיון	בהעלותך	ט"ו תשרי	י"ב - חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 1 מתוך 46

גיליון מס' 375 פר' משפטים
תש"פ שנה שביעית

גליון זה יוצא לע"נ הר"ר
אברהם יהושע העשיל ז"ל
בן הרה"ח ר' אפרים וינברג שיבלחט"א
נלב"ע בחטף כ"א שבט תש"פ

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

אונותי ברכתי בשנה השמינית

גליון זה שבידכם חותם את השנה השביעית לצאתו לאור, הוא שבוע הבא יצא גליון מורחב לרגל תחילת השנה השמינית, אילו פינו מלא שירה כים להודות ולהלל שנפלה בידנו הזכות הגדולה להפיץ את דברי תורתו של רבינו הגדול לזיכוי הרבים לאלפים ורבבות.

המעוניינים להיות שותפים בגליון הקרוב שיופץ במהדורה מורחבת יפנו בהקדם למס' 053-3145900 וכן ניתן להעביר במכשירי האשראי שבבתי הכנסת ע"ש דברי שי"ח, ניתן להקדיש ע"ג הגליון.

ויהי רצון שזכות הפצת דברי התורה תעמוד לכל השותפים לראות ברכה והצלחה בכל מעשיהם.
בברכה מרובה יצחק גולדשטף

פנינים על הפרשה

"ורצע אדוני" (יה, א)

פירש"י און ששמע על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע ואם מוכר עצמו הוא און ששמע על הר סיני כי לי בני עבדים ולא עבדים תרצע. נשאלתי הרי לא תגנוב בגונב נפשות נאמר וגונב ממון ילפא מלא תגנובו כמ"ש בסנהדרין פ"ו א' ולא תגנובו לא נאמר בסיני וכן כי לי בני עבדים לא נאמר בסיני אלא בפ' בהר, ו"ל עפ"ד רש"י (שמות כ"ד י"ב) בשם רב סעדי' גאון שבעשרת הדברות מרומז כל התרי"ג מצות וא"כ בסיני כבר ידעו כל המצות. ועי"ל דמיון שמ"ר עלה להר סיני וקבל כל התורה וירד ומסרם לישראל ה"ל כאילו שמעו באזניהם דשלוחו של אדם כמותו וכמ"ש בספרי זוטא בפ' שלח ממ"ר שא"ל הקב"ה וראה ועשה כתבניתם וכתביב ויעשו כל חכמי לב אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו. (טעמא דקרא)

עלי שי"ח

רשימות אישיות קצרות, מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה קרליבך זצ"ל, ממה שזכה לראות.

לשאל ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ רבי יצחק שלמה בן שמואל)

פרק י"ג

- סיפר לי בנו הגר"ש שליט"א שבחנוכה התחיל מו"ר שליט"א בלימוד מסכת כלה וביקשו שרוצה ללמוד לסגולת בנות מעוכבות שידוך ושיתן לו רשימה ונתן לו עשרות או מאות שמות ובחודש זה רואים הרבה ישועות והרבה מהן כבר מצאו מבוקשם.
- שאלו את מו"ר: כשיש סתירה בין פירוש מו"ר שליט"א בירושלמי לבין פירוש מו"ר בדרך אמונה כמו מי מפרשים וענה - תפוס לשון אחרון היות ובדרך אמונה כבר עברתי על כל המפרשים מסתמא זה העיקר.
- שאלו בשידוך ששם הבחור כשם אביה של הבחורה ומדובר בזוג שני, שניהם גרושים וקשה להם בשידוכים, השיב צוואת רבי יהודה החסיד זה סכנה לא לעשות, שאלוהו האם אפשר להוסיף שם לבחור, השיב רק אם הוא חולה מסוכן ואמר 'תמצא משהו אחר'.
- דירה מעל בית הכנסת שאין בו ספר תורה ותמיד מביאים את הס"ת ממקום אחר, ענה רבינו אפילו הכי לא לגור מעל זה, זה סכנה.
- האם אשה מברכת הגומל לאחר לידה או ניתוח, ענה, בירושלים נהגו לומר בבית הכנסת, אצלינו לא נהגו אבל ודאי אם יש בבית עשרה מבני הבית שתגיד.
- האם ילד לאחר בר מצוה שלא הגיע לגיל 20 שמענישין בבי"ד של מעלה האם גם אומר הגומל, פשוט שכן מה השאלה מה זה נוגע לעונשין.
- אדם משכנת נחלת משה של הג"ר ב"צ פלמן זצ"ל לא השתתף בלוייה ולא היה בהספד שהקהילה עשתה ובנו נפל למשכב ללא הכרה, שואל האם יש קשר בין הדברים, בתחילה הרב ענה מה הקשר יתכן שהיה באונס ולא השתתף אבל אחר ששמע שלא היה אונס אמר שיגש לקברו של הרב ויבקש מחילה ללא מנין.
- בקבוק גומי שממלאים מים חמים האם מיקרי שנעשה בהם מלאכה לענין נט"י - אמר שכן.
- האם לכהן יש כח ברכה גם מחוץ לתפילה, ענה שכן מבואר במדרש שהברכות נמסרו מאברהם ליצחק וליעקב וכו' ולצדיקים ולכהנים שבכל דור ודור.
- האם זה נכון שאומרים בשם מו"ר הרב שהיושן עם בגדים שוכח לימודו, האם גם ביושן ביום האם גם ביושן במטוס, ומה המקור לזה - היושן ביום אין זו שינת קבע שהרי לא מברכין ברכת התורה, היושן במטוס אונס רחמנא פטריה ובאונס אין שכחה, ומקור הדבר שאם יושן עם בגדים הריהו עצלן, ועצלן לא חוזר על לימודו ממילא שוכח את הלימוד.
- האם באמצע קריאת שמו"ת מותר לברך אשר יצר, ענה שכן.
- מנהל בית יעקב באמריקה עושה כנס לאלפי בנות לע"נ מייסדת בית יעקב מרת שרה שנירר שואל מה לדבר ענה מו"ר - על צניעות.
- ספרתי למו"ר הרב שליט"א שהיות ואני חולה על הכליות אסור לי לשתות יין, ולפני כמה שבועות אמר לי בסתם יום (היה זה בט"ו בשבט) "שבילי הסדר תשתה ארבע כוסות יין" ולא הבנתי פשר הדבר, סברתי אולי אהיה אחר השתלה של כליה חדשה ואז כבר אוכל לשתות רגיל, והנה השבוע [עשרה ימים קודם פסח] אמרו לי הרופאים בבית חולים שמותר לי לשתות יין, ואמנם לא ברור להם כמה בדיוק... נהנה ואמר לי הרי ביין יש יותר הידור לד' כוסות... שאלתי האם לשתות רוב רביעית כמנין כוס או רוב רביעית כמנין כוס הגון, אמר אם יש סכנה בדבר רק רוב רביעית של כוס.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושיו"ת מרבינו.

עלי הדף

ישראל חייב לשמוע לרבנן ואף שאין נענש יכולין חכמים לחייבו וחייב לשמוע להן כיון שהוא נכלל בכלל ישראל.

(מתוך מכתב מרן שליט"א ע"י דעת נוטה ח"ב עמ' שי"ח וע"ע מש"כ במס' תפילין סי"ב ד"ה כל קטן באריות)

בכה"ג ודעתם דקטן חייב בעצמו מדרבנן, ושאלתי לאמאמו"ר זצ"ל איך רבנן יכולין לחייב קטן הא אינו מצוה בלא תסור (ע"י ברכות י"ט ב'), והשיב דבגוי באמת לא מצינו בשום מקום שחייב מדרבנן שאינו מצוה בלא תסור אבל קטן אינו כן שכל מי שבבית

בדין חינוך בקטן

בברכות מ"ח א' נחלקו רש"י ותוס' בדין חינוך במצוות דדעת רש"י דקטן אין חייב אפי' מדרבנן ורק אביו חייב לחנכו ותוס' הקשו דא"כ איך קטן מוציא אביו באכל שיעור דרבנן ומוציא אחרים

דבריו אמת וקיים לעד - בענין הגבול הדרומי

אמיתיים ונכונים, ודברו אמת וקיים לעד! אנו כשלעצמנו לא נצרכנו להוכחה מציאותית לדברי מרן שליט"א, גם אילו לא ראינו בעינינו, האמנו באמונה, אך לכל אלו שבלבם פנימה רהרו אחר דבריו, באה המציאות והוכיחה על אמיתותן כנתינתן מסיני.

מסתמא לא ירחק היום, ויתגלה כי מתחת לאדמה זורם לו בשלוה גם המשכו של נחל ציון, מהמקום שנפסק עד למקום חיבורו לנחל אל עריש וכמש"כ בדר"א.

יצוין כי כשזכיתי להיות בקודש פנימה והצגתי בפני מרן שליט"א את הפרסומים והתמונות מ"הנהר הסודי" שנתגלה מתחת לאדמה, כתיבא דמסייע ליה למש"כ בדר"א לגבי נחל ציון, ומרן שליט"א שעבר באירוניה על כל הדברים שהציגו לפניו, נהנה טובא מהדברים.

(נכתב ע"י תלמידו הגרמ"ש גרליץ שליט"א)

שיתכן שנחל ציון היוצא מקצה ים המלח ונפסק באמצעו בדרכו לנחל על עריש, נמשך ומחובר באדמה מתחת לקרקע, דבר שכאילו נראה תלוש מהמציאות שנחל יזרום בטבורה של האדמה. ברם, לפני כחודש נפל דבר בישראל, והמציאות טפחה על פניהם של התמהים: "נהר סודי" נחשף, כן, נהר סודי הזורם מתחת האדמה, שיוצא מגבול ים המלח!!! מקורו באזור היבש בין האגן הצפוני של ים המלח לבריכות האידוי שבחלקו הדרומי, ונמשך דרומה לאורך עשרות קילומטרים, ונמשך באלכסון לצד דרומה של א"י.

הן אמנם, אין המדובר בנחל ציון שנמשך לנחל אל עריש, אך עכ"פ התגלית הוכיחה בעליל כי דברי מרן שליט"א בדר"א שכתבן לפני למעלה משלושה עשורים, שיתכן שישנו נחל היוצא מקצהו הדרומי של ים המלח, שנמצא בחלקו מתחת לפני הקרקע,

מרן שליט"א בבואו לקבוע גבול א"י בדרומה בדר"א ה' תרומות פ"א ה"ז בבה"ל ד"ה מאשקלון, מחליט ומכריע כי נחל ציון שמתחיל סמוך לקצה ים המלח בצד דרום, ונמשך עד נחל מצרים [הנקרא נחל אל עריש], הוא הגבול הדרומי, ואע"ג שבאמצעו נפסק הנחל, מ"מ נראה שהנחל הזה נמשך עד לים הגדול שהוא בצד מערב א"י, וזהו מ"ש בגמ' בכורות נ"ה א' "ירדן יוצא ממערות פמיס ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא ובימה של סדום והולך ונופל לים הגדול", ומה שרואים כיום שנחל ציון נפסק באמצעו בין תחלתו במזרח בקצה ים המלח לבין סופו בנחל מצרים, כתב עלה מרן שליט"א "ויתכן שגם היום הוא מחובר במקומות המפסיקים קצת מתחת לאדמה" ע"ש, [וע"ש] ש מכתבו של מרן הגריש"א זצוק"ל למרן שליט"א. ורבים וטובים תמהו טובא על קביעתו מרן שליט"א

הגאון רבי צבי כהן זצ"ל

ייצא מתוקן. הוא היה מאלו שחביבים עליהם דברי תורה, והיה לומד בעיון כל חוברת ומאסף תורני שיצא, בין המחבר צעיר ממנו או מבוגר, תלמיד חכם או עם הארץ, לכולם נתן כבוד ואת כולם העריך.

לא פעם, קיבלנו פניה מרבי צבי זצ"ל, לתקן בגליון נושא פלוני שנכתב לא באופן ברור, או לברר דעת רבינו בענינים כאלה ואחרים. והכל בצנעא, ובענוות חן השמורה לתלמידי חכמים שלמדו תורה לשמה.

תנחומינו איפה לכלל ישראל שאיבדו אוצר כלי חמדה זה, למשפחתו החשובה אחיו הגאונים המפורסמים ובניו תלמידי החכמים שהניח אחריו, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

התמונה האחרונה: רבי צבי זצ"ל כשבועיים לפני הסתלקותו, מתקבל בחמימות במעונו של רבינו שליט"א, לצידו נראה הגאון רבי אליהו מן שליט"א.

משיב לו על ראשון ראשון. לימים, הוא פיזר את פסקי ההלכה בתוך ספריו.

מאז הכיר לו רבינו טובה וכיבד אותו מאוד. על שלימות מדותיו, סחו בני משפחתו: רבי צבי זצ"ל כיהן כרב ותיק עשרות שנים בבית הכנסת במערב בני ברק, לא מזמן, פתחו בית כנסת חדש בשם 'שונה הלכות' באותו אזור ממש, ומינו בו לרב את הגאון רבי גדליה הויגסברג שליט"א.

מטבע העולם, כשרב חדש מגיע לאזור בו מכהן רב ותיק ולא צעיר, הוותיק בודק ובוחן אותו בחשדנות, אם אינו גורם לו זק וכדומה, אצל רבי צבי זצ"ל זה היה הפוך בדיוק: לא היה מאושר ממנו, הוא שמח שהגיע רב חדש לאזור, וירבה עוד תורה ויראת שמים, הוא מיד התקשר באופן אישי לרבי גדליה ובירך אותו ואמר לו אני יעזור מה שצריך, בכל דבר שתתקשה אשמח לעזור לך, כל כך חיכיתי שכבר יהיה פה עוד רב באזור, שיפתחו עוד שיעורי תורה, שיתברר ספסלי בי מדרשא - - - ולא נחה דעתו עד שאחרי כמה ימים התקשר שוב לשאול אם הכל מסתדר או שצריך איזה עזרה.

כך מגיב מי שבאמת רוצה שיתרבה כבוד שמים בעולם.

אבל יחיד עשי לך מערכת הגליון 'דברי שיח'. רבי צבי זצ"ל היה מהראשונים ששיבחו בכל פה את הופעת הגליון דברי שיח מראשיתו, הוא ביקש מאיתנו באופן אישי כי נשלח לו מידי שבוע את הגליון, והיה מעיר הערות רבות ודואג שהגליון

מנופה המהודר של רחוב רש"ב הסתלק השבוע אחד מחשובי התלמידי חכמים שבה, שזיכה את הרבים בעשרות ספרי הלכה בכל מקצועות התורה, הוא הגאון רבי צבי כהן זצ"ל.

אין אנו ראוים להקיף את דמותו של האי גברא, שזיכה את הרבים בחן ובחסד, והרביץ תורה להמוני ישראל הקרובים והרחוקים, אך להיפטר בלא כלום אי אפשר: הגר"צ זצ"ל היה החלוץ הראשון שחיבר ספר מקיף לפני למעלה מארבעים שנה על כל הלכות הגעלת כלים וטבילת כלים - הלכה למעשה. ספריו אלו הם אבן יסוד לכל המעיין בנושאים אלו. ולא פעם, בשאלות שהתעוררו בנושאים אלו היה רבינו שליט"א מעיין בספריו ונהנה מהם מאוד.

רבי צבי זצ"ל, היה 'שכן טוב' של רבינו עשרות בשנים, ולמדו יחד באותו הכולל 'כולל חזון איש' לאברכים מצוינים. היתה תקופה מסוימת בשנים ההם - לפני כשלושים שנה - הוא הבחין שרבינו עושה את דרכו כל בוקר לכולל, והציע את עצמו, שיקח את רבינו שליט"א ברכב לכולל, רבינו נענה להצעה, ואכן כל בוקר בהלון ובחזור הוא נסע עמו באוטו.

רבי צבי זצ"ל, היה חרוץ מאוד, הוא יגע בלא לאות על ספרי הלכה רבים, ומשכך, היה תמיד לן בעומקה של הלכה. כל בוקר, כשרבינו שליט"א נכנס לאוטו, היה הרכב נהפך לבית מדרש ניד, כשרבי צבי שואל בדרך שאלה אחרי שאלה ורבינו

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שיח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

טבע מידת הרחמים בנפש

ובאמת הרי על צער בעלי חיים נסתפקו בגמרא (ב"מ לב, ב) אם יש בזה איסור מדאורייתא, ויתכן שאינו אלא איסור מדרבנן, ובצער בעלי חיים לתועלת האדם בודאי אין שום שאלה ומותר לכתחילה, כפי ששוחטים בהמה לאכילה וחורשים ומשתמשים בבעלי חיים, אבל סתם צער בעלי חיים זה ספק בגמרא אם הוא איסור מדאורייתא או מדרבנן, ומכל מקום זהו רק לענין צער, והיכן מצינו דין שצריך גם לרחם?

אבל הענין הוא כי צריך שיהיה באדם טבע של רחמים, וכמידת הקב"ה שנאמר (תהלים קמה, ט) ורחמינו על כל מעשיו, ואמרו חז"ל (שבת קלג, ב) הוי דומה לו מה הוא רחום וחונן אף אתה היה רחום וחונן, ומי שהוא רחמני בטבע אזי ממילא הטבע מחייב ומכריח אותו לזה.

ובגמרא מובא (ב"מ פה, א) מעשה שהיה עם רבינו הקדוש, שלקחו עגל אחד לשחיטה, וכפי הנראה העגל הבין שרוצים לשחוט אותו ונכנס לרבינו הקדוש שיציל אותו, אך רבי אמר לו "לכך נוצרת", ואחר כך קיבל רבי ייסורים מן השמים, לכפרה על החטא הזה שלא ריחם על העגל, ואף על פי ששוחטים ואוכלים בעלי חיים ולכן הם נוצרו, מכל מקום יש מקרים שהעגל מבקש רחמים וראוי לרחם עליו.

ובאמת מובא בגמרא שם שאחר כך היה עוד מעשה, שהיו בבית בעלי חיים קטנים, לא כשרים, שאסורים באכילה, ושפחתו של רבינו הקדוש רצתה לטאטא אותם, והוא אמר לה שלא תעשה כן משום שכתוב "ורחמינו על כל מעשיו" וצריך לרחם עליהם, ומאז פסקו הייסורים שהיו לו, כי ראו בשמים שהוא כבר מרחם, וזהו הטבע של מידת הרחמים.

המידות הטובות זכויות לזיכוי הרבים

ומידות טובות אלו הם הזכויות שבהם זכה משה רבינו לזכות את כלל ישראל בתורה מסיני, וכן דוד המלך שזיכה את כלל ישראל והשפעתו נמשכת עד היום עם התהלים, זכה עם המידות הטובות שהיו לו, שריחם גם על בעלי חיים, והיינו שמהות הנפש הייתה מהות כזו עם טבע של רחמנות, ובוזה זוכים לכאלה דרגות כמו משה רבינו ודוד המלך.

ולכן זו הסיבה שלא כל אחד שרוצה להיות מזכה הרבים מקבל זיכוי הרבים, והרבה רוצים אך לא כולם זוכים, כי צריכים זכויות קודמות לזה, והכל בהשגחה לפי הזכויות הקודמות. וכן שמת לב במציאות שבדרך כלל לא צריך שום השתדלות להיות מזכה הרבים, אלא אחרים משתדלים בשבילו ומבקשים אותו עוד בקשה ועוד בקשה, והוא נעשה מזכה הרבים, כי הכל מן השמים, אם הוא "זכה" נעשה מזכה הרבים.

זיכוי הרבים שלא בכוונה

וכבר הזכרנו בענין זה את המובא בגמרא (מו"ק כא, ב) שרבי עקיבא היו לו שני בנים שמתו צעירים, וכיון שרבי עקיבא היה האונן באו כל ישראל להלוויה, וכשראה אותם רבי עקיבא עמד על ספסל גדול ואמר, אחינו בני ישראל בשביל מי באתם, אם בשבילי ששמי עקיבא, הרי יש עוד רבים בשוק ששם עקיבא ומה ההבדל ביני לבינם, אלא כך אמרתם "תורת אלוקיו בלבו", והיינו שבאתם מפני שרבי עקיבא הוא גדול בתורה, ואין זו גאוה שאמר כן על עצמו, כי לא נתגאה בזה, ורק הכיר את המציאות הידועה, ומאחר שכל הציבור באו לכבוד התורה הרי יש פה זכות גדולה של כבוד התורה שנגרם על ידי בניו, שהם זכו במיתתם לזכות את הרבים בדבר גדול כזה, ויש להם הרבה זכויות כי הם הגורמים לזה.

ואף שהם לא נתכוונו לזה ולא רצו למות, מכל מקום כיון שסוף סוף זה נגרם על ידם הרי הם זוכים בזה, כמו שמצינו במצות שכחה שאם אדם שוכח עומר בשדה ובאו עניים ולקחוהו, וזכה בברכת התורה (דברים כד, יט) למען יברך השם אלוקיך, ופירש רש"י שם: אף על פי שבאת לידו שלא

גודל מעלת מזכה הרבים

יש דבר גדול מאד שהוא זכות גדולה: זיכוי הרבים, להשפיע ולזכות את הרבים בתורה ומצוות ומעשים טובים.

ובחובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) כתב על הזכויות העצומות של מזכה הרבים "וראוי לך אחי לדעת, כי זכויות המאמין, אפילו אם יהיה מגיע אל התכלית הרחוקה בתיקון נפשו לאלוקים יתברך, ואילו היה קרוב למלאכים במידותם הטובות ומנהגיהם המשובחים והשתדלותם בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם כזכויות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא, שזכויותיו נכפלות בעבור זכויותם בכל הימים ובכל הזמנים", עכ"ל.

והיינו שגם מי שעושה הרבה מצוות ומעשים טובים בעצמו, כמה שיעשה, עם כוחות של מלאך, אינו מגיע לזכויות של מזכה הרבים, מפני שמזכה הרבים כל מה שהציבור עושים מעשים טובים בגללו זה הרבה יותר, ואילו אם רק הוא לבד עושה מעשים טובים, אפילו אם יעשה עם כל כוחותיו ויהיו לו כוחות מיוחדים, עדיין יש גבול כמה שהוא יכול, אבל כשמזכה את הרבים הרי זה משפיע על עוד אחד ועוד אחד, והמושפעים משפיעים הלאה, וצאצאיהם ממשיכים עוד דור ועוד דור, הרבה דורות, כולם מושפעים מהמשפיע הראשון, וכל הזכויות והמעשים הטובים של המושפעים נזקקים גם לזכות המשפיע, ואין לדבר סוף.

וזיכוי הרבים שייך בהרבה שטחים, כגון זיכוי הרבים בתורה, להגיד שיעורים, הרבצת תורה, בכל מיני אופנים, לציבור גדול או ציבור קטן וכדומה, וכן זיכוי הרבים ביראת שמים, כגון על ידי שיחות מוסר, להשפיע יראת שמים, וכן להשפיע מידות טובות, ולהשפיע אהבת תורה, וכנהני יש כל מיני השפעות ששייך בזיכוי הרבים. [ולהלן יבואר גם השפעת בעל תורה אמיתי שמזכה את הרבים בעצם מציאותו].

וכל מי שמשפיע, כל המעשים הטובים של המושפעים שייכים גם לו, ונחשב כמו שהוא עשה בעצמו, והרי זה זכויות עצומות.

משה זכה וזיכה את הרבים

אבל יש הרבה שרוצים להיות מזכי הרבים ולא עולה בידם. הרבה רוצים להיות משפיעים ולא כולם זוכים לכך. מפני שלהיות משפיע צריך זכויות קודמות, וכמו שאמרו חז"ל על משה רבינו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים, היינו שמשה רבינו קודם "זכה" ועשה בעצמו מעשים טובים, ואחר כך "זיכה את הרבים" בקבלת התורה לכלל ישראל, כי צריך זכויות קודמות, ועל ידי זה זוכים לזכות את הרבים.

ומה הן הזכויות הקודמות שהיו למשה רבינו קודם מתן תורה? כבר דיברנו כמה פעמים שרואים במיוחד את המידות הטובות שהיו לו, שיצא אל אחיו לראות בסבלותם (שמות ב, יא), וגם על בעלי חיים היה מרחם, כדאיתא במדרש (שמות רבה ב, ב) כשהיה משה רבינו רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית, נודמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ הייתי מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה, יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל, הוי ומשה היה רועה, ע"כ.

וכן מובא שם במדרש על דוד המלך, שהוא המשיח, והשפיע על כלל ישראל הנהגה של משפט וצדקה כמו שכתוב (שמואל ב', ח, טו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, והוא היה המנהיג, המלך המשפיע על כל ישראל, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים ג, ו) שהמלך הוא לב העם, ולכל זה זכה דוד המלך בזכות הנהגתו עם הצאן, כמו שכתוב בתהלים (עח, עא) מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו, ו"עלות" היינו הצאן החלש הזקוקים לרחמים, והוא ריחם עליהם.

אך כל זה הוא בבא ליטרה ולטהר, שצריך סיעתא דשמיא, אבל בבא ליטמא לא אמרו שמייעין אותו, אלא רק "פותחין לו", משום שבזה אין צריך סיוע, כי היצר הרע קיים כל הזמן, ורק פותחין לו, שאין מונעים ממנו, וממילא הוא נמשך אחר היצר רחמנא ליצלן.

כוח ההשפעה לטובה ולרעה

ורואים עוד את כוח ההשפעה באלפיו בן עשו, שכאשר יעקב אבינו הלך לחרון היה לו הרבה כסף ורכוש, ואלפיו רדף אחריו בשליחות עשו כדי להורגו, אך לבסוף משך ידו ולא הרגו ורק לקח ממנו את הכסף, והטעם שריחם עליו מובא ברש"י (בראשית כט, יא) "לפי שגדל אלפיו בחיקו של יצחק משך ידו", והיינו מפני שראה את יצחק אבינו וגדל בביתו, קיבל השפעה ממנו, ואף שהיה רשע בנו של עשו, אבל היה בו משהו מידת הרחמים, ולא היה אותו האופי כמו עשו, מפני שגדל בחיקו של יצחק. ואמנם גם עשו היה בן של יצחק, וכיבד אותו בכבוד אב, אבל הוא עזב את יצחק והלך לשעיר.

ומצינו עוד את כוח ההשפעה ברש"י סוף פרשת בהר לגבי עבד עברי הנמכר לגוי, שכתוב שם (ויקרא כו, א-ב) לא תעשו לכם אלילים וגו' את שבתותי תשמורו וגו', ולכאורה מה זה שייך לענין עבד עברי הנמכר לגוי? ופירש רש"י כי מאחר שהוא נמצא אצל הגוי ורואה אותו עובד עבודה זרה ומחלל שבת, יש חשש שזה ישפיע עליו שגם הוא יחלל שבת ויעבוד עבודה זרה כמו הגוי, ולכן הזהירה אותו התורה במיוחד על זה.

ויש להבין, כי אמנם מה שהגוי עובד עבודה זרה יש בזה חטא, כי זה משבע מצוות בני נח שהגוי מזהיר עליהם, וכשהגוי עובר עבירה ועובד עבודה זרה, יש חשש שזה ישפיע גם על העבד לעבור עבירות, אבל מה שהגוי מחלל שבת הרי זה בהיתר, ואדרבה אסור לו לשמור שבת, ובן נח ששבת חייב מיתה, וכיצד שייך שזה ישפיע על העבד היהודי שילמד מהאדון לחלל שבת, הרי לאדון זה מותר ואצלו זה איסור.

ורואים מזה את כוח ההשפעה, שאף שהאדון הוא גוי ומותר לו לחלל שבת, מכל מקום כיון שהוא אדון והיהודי עבד אצלו, יש טבע של התבטלות שאדם מחשיב את מי ששולט עליו, כידוע שכן המציאות, שמי שנשלט מחשיב את מי ששולט עליו, וכיון שרואה את האדון ששולט עליו מחלל שבת, זה יכול לגרום להשפיע עליו שגם הוא יעשה כן, למרות שאצלו זה איסור ולאדון זה היתר. כך הוא כוח ההשפעה.

הבא ליטרה על ידי לימוד המוסר

ולמעשה העצה היא לימוד המוסר. כבר סיפרתי על צעיר אחד שהיה אנוס ומוכרח לעבוד ולא היה יכול ללמוד בישיבה, אבל היה לו חצי שעה זמן בלילה ובא לישיבה ולמד מוסר, וזכה בזכות זה שגלגלו מן השמים שנסתלק האנוס ונכנס ללמוד כל היום בישיבה, וכיום הוא מזכה הרבים ומרביץ תורה. והיינו בזכות שבא ליטרה ולמד מוסר, זכה על ידי זה לסייעתא דשמיא, וכמאמרם הבא ליטרה מסייעין אותו.

ואף אנו יכולים ובאים ליטרה, כל אלו שבאים לשמוע דברי חיזוק הרי הם באים ליטרה וזוכים לסייעתא דשמיא, רק צריכים לנצל את הסייעתא דשמיא, והניצול למעשה הוא לעסוק בתורה, כל אחד כפי יכולתו, וגם מי שאינו יכול כל היום ללמוד, יעסוק בתורה כמה שהוא יכול, ויותר חשוב שילמד גם מוסר, שכן אמר רבי ישראל סלנטר במי שיש לו רק חצי שעה פנויה ביום, מה ילמד בה, האם גמרא או מוסר, ואמר רבי ישראל שילמד מוסר כי אז יגלה וימצא שיש לו עוד חצי שעה.

לימוד המוסר עניינו שאדם חי עם חשבון הנפש ויודע מה השם דורש ממך, ומה אני עושה, האם אני מקיים או לא מקיים, ומה אני יכול, האם אני יכול יותר, וכשאדם חי עם חשבון מה הוא חייב ומה הוא יכול ומה הוא עושה או שאינו עושה, הוא אדם מאושר, ובמשנה ברורה סימן א' כתב כי מה שאמרו חז"ל שהתורה תבלין ליצר הרע, היינו בפרט תורת היראה שבספרי המוסר, שזה התבלין המועיל יותר נגד היצר הרע.

ברוך השם יש לנו את כל האפשרויות וגם הציבור רוצים ובאים ליטרה, ובעזרת השם נזכה כולנו להיות במדרגה של מזכי הרבים!

במתכוון וכו', אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה, ע"כ, והיינו אפילו שלא נתכוון כלל לשכוח ולאבד, אבל כיון שסוף סוף העניינים זכו בזה ויש להם מה לאכול על ידי שכחתו ואבדתו, זה נחשב לו לצדקה ומתברך על כך. ולכן גם מי שנפטר ופטירתו גרמה זיכוי הרבים, למרות שלא נתכוון לכך הרי זה זכויות בשבילו.

זיכוי הרבים סימן זכויות קודמות

אבל לזיכוי הרבים צריך זכויות קודמות, ורבי עקיבא הוסיף ואמר (מובא במסכת שמחות פ"ח ובילקוט פרשת יתרו) כי מאחר שהוא רואה שבניו זכו במיתתם לזיכוי הרבים גדול כזה, שכל ישראל באו לכבוד התורה מחמת פטירתם, הרי זה סימן שיש להם עוד זכויות קודמות שאינן ידועות לו, שבזכותן זכו לכך, וזוהי נחמה בשבילו.

ומעשה שהיה בישיבת חכמי לובלין בחוץ לארץ, שעשיר אחד נתן את בניו הישיבה, ואמר אז אחד מהצדיקים שדיבר שם, אינני מקנא בעשיר על המצוה הזו של זיכוי הרבים שנתן את הכסף, שזה אינני יכול ואין לי כסף לתת, אבל לזיכוי הרבים יש זכות קודמת, ואני מקנא בו בזכות הקודמת שעל ידה זכה לזיכוי הרבים הזה, שאם הייתה לי הזכות הקודמת גם אני הייתי מזכה הרבים, ובה אני מקנא, בזכות הקודמת!

זהו הענין של זיכוי הרבים שזוכים עם זכויות קודמות, בין זיכוי הרבים בתורה, או ביראת שמים, או במידות טובות, וכל מעשים טובים שאדם מזכה בהם את הרבים, זה סימן שיש לו זכויות קודמות.

וישנם אנשים בעלי חסד בצורה מופלאה מאד, שמלבד החסד שהם עושים בעצמם, הם גם מפעילים אחרים לעשות חסד, וזה זיכוי הרבים, חוץ ממה שהציבור נהנה ומקבל חסד מהם, הם גם מזכים אחרים במצות החסד, שהרבה עוזרים להם ועושים חסד על ידם, וזה גם כן סימן שיש להם זכויות קודמות שהביאו לזה.

בעל מדרגה משפיע בעצם מציאותו

ואמנם בענין זיכוי הרבים ראוי לדעת עוד מה שכתב מרן החזון איש זצ"ל באיגרת (קו"א ח"ג סב) "ובסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם", והיינו שאדם שהוא בעל מדרגה, בעל תורה אמיתי, שעוסק בתורה ומתנהג לפי דיני התורה, יש ממנו השפעה ניכרת על סביבתו, ואף שאינו מדבר דברי חיזוק לרבים, עצם מציאותו משפיעה.

וכגון מרן החזון איש בעצמו, שהיה בבני ברק, ולא דיבר דרשות לציבור, רק היו באים אליו לשאול ולהתייעץ, והשפיע השפעה עצומה, כל מי שבא אליו היה מושפע, למרות שלא אמר דברי חיזוק, ורק היה עונה על מה ששאלוהו, השפיע על כל העולם, וזה כמו שכתב באיגרתו שבעל תורה אמיתי משפיע ממילא, השפעה ניכרת על סביבתו, וגם במקומות רחוקים השפעה נסתרת שאינה ניכרת. זו המציאות.

ולכן כל אדם איש בו איזו מעלה, תורה, ויראת שמים, ומידות טובות, הרי הוא משפיע באותה המעלה על סביבתו, גם בלי שידבר, אין צורך לדבר, כי עצם המציאות משפיעה, וזהו זיכוי הרבים.

ירבעם חטא והחטיא את הרבים

ומאידך אמרו בפרקי אבות שם, ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו, וגם כאן נזכר קודם "חטא" ואחר כך "החטיא", כי על ידי שחטא בעצמו, נתחזק אצלו כוח היצר הרע עוד יותר, כמו שאמרו (אבות ד, ב) עבירה גוררת עבירה, ומזה בא להחטיא את הרבים.

ומצינו שאמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, והבא ליטמא פותחין לו, והיינו שאם אדם בא ורוצה ליטרה, הרצון הזה הוא זכות לסייעתא דשמיא, ומן השמים מסייעים לו ליטרה.

וזהו כשבא "ליטרה" בעצמו, קל וחומר כשבא "לטהר" אחרים, שהוא רוצה ויכול להשפיע, כשיש לו זכויות קודמות, ובא לטהר אחרים מתוך רחמנות שמרחם עליהם ורוצה שיהיו להם זכויות, על זה בודאי מסייעין אותו, שהרצון לטהר הוא זכות נוספת לסייעתא דשמיא.

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **מרם אפשטיין** ע"ה
בת הרה"ג ר' **דב ישראלון** שיבלחט"א
נלב"ע עש"ק י"ט שבט תשע"ט
תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
ר' **עזרא ב"ר אלטר** שמשון יהודה כ"ז ז"ל
וזוג' מרת **צביה ב"ר משה אליהו** ז"ל
נלב"ע כ"ד שבט - תנצב"ה

לעילוי נשמת האיש הכשר
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
רבי **נתן בן רחיה בן סניור** ז"ל
נלב"ע כ"א שבט תשס"ג - תנצב"ה
נדבת נכדו תלמיד רבינו שליט"א

פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

פרשת משפטים תש"פ לפ"ק * גליון 20 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם'

'מתן' תורה - כח ההכרעה שנמסר לחכמי ישראל

החילוק בין 'תורה' ל'משפטים'

בילקוט (רמז ש"ו) "אמר הקב"ה למשה נתתי להם את התורה
תן להם את המשפטים", והיינו לאחר שקיבלו ישראל את
התורה, אמר הקב"ה למשה שיתן להם גם את "המשפטים",
וצריך ביאור וכי המשפטים אינם כלולים בתורה, הרי הכל
כתוב בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ומה הם המשפטים
חוץ מהתורה?

ויש לפרש כי "תורה" היינו ההוראה הכללית לכל ישראל מה
אסור ומה מותר, ו"משפטים" היינו הדינים הפרטיים שבין אדם
לחברו, ובכל הפרשיות הקודמות שלפני פרשת משפטים
לא נזכרו כלל הדינים הפרטיים שבין אדם לחברו, רק
הוראות כלליות של איסור והיתר, מה אסור ומה מותר, וכגון
גיד הנשה, מזבח, גנבה וכו', אבל מפרשת משפטים ואילך
נתבארו גם הדינים הפרטיים שבין אדם לחברו, וזהו שאמר
הקב"ה למשה "תן להם את המשפטים".

**נתינת התורה והמשפטים לישראל - להכריע בדיני
התורה**

ואמר "נתתי" להם את התורה, מפני שבאמת הרי התורה
קדמה לעולם וכמאמרם אסתכל באורייתא וברא עלמא, וכבר
לפני בריאת העולם היתה התורה בשמים, והקב"ה משתעשע
בה בכל יום, כמו שכתוב (משלי ח, ל) "ואהיה שעשועים
יום יום", אלא שבמעמד הר סיני "נתן" הקב"ה את התורה
לישראל שהם יהיו הקובעים והמכריעים בדיני התורה, וכמו
שאמרו "בא משה והורידה לארץ" (עיין נפש החיים ד, יא),
היינו שחכמי התורה שבארץ הם הקובעים את דיני התורה, וגם
בשמים פוסקים את ההלכה כפי הכרעת בית דין של מטה.

ומובא בגמרא (ב"מ פו, א) שנחלקו במתיבתא דרביעא
בדין ספק בהלכות נגעים, הקב"ה אמר טהור וכל מתיבתא
דרביעא אמרו טמא, ושלחו מתיבתא דרביעא לשאול את
רבה בר נחמני שהיה כאן בארץ שיפסוק את ההלכה בזה,
וכפי הכרעתו פסקו את ההלכה גם במתיבתא דרביעא,
ובהקדמה לספר תכלת מרדכי הובא על המהרש"ם שהיה
מגדולי המשיבים בדורו, ופעם הייתה שאלה בשמים על אדם
שעבר עבירה אם הוא חייב מיתה בידי שמים, ושלחו לשאול
את המהרש"ם שיכריע ויפסוק בדינו, זהו "בא משה והורידה
לארץ".

כח ההכרעה של חכמי התורה

ומצינו עוד (ע"ז ז, א) שאם יש מחלוקת בין שני חכמים לענין

איסור והיתר, הדין הוא "בשל תורה הלך אחר המחמיר",
והיינו מפני שכאשר יש מחלוקת זהו ספק, וספיקא דאורייתא
לחומרא, וכתב הריטב"א שם שכל זה כאשר המחלוקת
היא באופן כללי מה הדין, אבל אם שאלו לחכם על חתיכה
מסוימת אם היא מותרת או אסורה, והתירה החכם, אזי מכוח
הוראתו חל דין היתר באותה החתיכה, ואפילו שיש החולקים
שדין החתיכה להיות אסורה, מכל מקום חתיכה זו מותרת כיון
שכך הורה בה החכם, זהו כוח החכמים לקבוע דיני התורה!

וכן בית דין הגדול של שבעים ואחד קובעים ומכריעים את
דיני התורה, ואפילו שאינם דנים על אדם מסוים מה דינו, רק
דנים באופן כללי מה הדין, על פי הכרעתם נקבעת ההלכה
בכל תפוצות ישראל, ואפילו אם נחלקו בזה הדיינים רוב
כנגד מיעוט, קובעים בית דין את ההלכה כפי דעת הרוב, וגם
המיעוט מחויבים לעשות כמו שהכריעו הרוב, ואם יקום אחד
מן המיעוט ויורה לעשות כנגד דעת הרוב הרי הוא זקן ממרא
וחייב מיתה, שהכרעת הרוב בבית דין אינה רק מצד "בירור"
של רוב, אלא כך היא ההלכה בתורת ודאי.

וכך הוא גם בדיני ממונות ובדיני נפשות, אם בתחילה נחלקו
הדיינים, וכגון בדיני ממונות שניים אומרים חייב ואחד אומר
זכאי, ופסקו את ההלכה כפי דעת הרוב שחייב, הרי הוא חייב
בתורת ודאי, ולא רק מצד בירור של רוב אלא מפני שעכשיו
נקבע הדין כך, וגם הדיין שאמר זכאי מודה עכשיו שהוא
חייב, מפני שפסק הדין קובע את ההלכה בתורת ודאי, וכמו
שכתבו התוספות (ב"ק כז, ב) "המיעוט כמי שאינו", [ואפילו
דבר שיש עליו ספק במתיבתא דרביעא, מוכרע על פי דעת
הרוב בבית דין של מטה, וכפי מה שהם פוסקים כך ההלכה
גם בשמים].

ועל כך אמר הקב"ה למשה רבינו "נתתי להם את התורה" -
שבמעמד הר סיני נתן הקב"ה לישראל את התורה, והיינו
דיני איסור והיתר המסורים לבית דין הגדול שבכל דור ודור,
שהם דנים על כל התורה כולה ופוסקים את ההלכה, וכפי
מה שהם פוסקים כך נקבעת ההלכה בכל תפוצות ישראל,
"תן להם את המשפטים" - היינו הדינים הפרטיים שבין אדם
לחברו, שגם בזה יש כוח לכל בית דין לפסוק את ההלכה
בנידון שבא לפניהם, ועל פיהם נקבעת ההלכה.

'כי תראה חמור שונאך רובץ וכו' עזוב תעזוב עמו'

צער בע"ח נדחה לצורך שימוש האדם - לכוף את

יצרו

בב"מ דף ל"ב איתא, אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא
כדי לכוף את יצרו, ואפילו אם צער בעלי חיים דאורייתא,

לכופף את יצרו עדיף. והיינו אף שבדרך כלל פריקה קודמת לטעינה, כי בפריקה יש צער בעלי חיים, שהבהמה מצטערת כשאין פורקים את משאה, זהו רק אם שני בעלי הבהמות שווים אצלו, ואינו שונא את אחד מהם, אבל אם בעל הבהמה הצריכה טעינה היה שונא, אזי אדרבה מצוה לעזור לשונא בטעינה, ואף שמנגד יש פריקה עם צער בעלי חיים, מצוה יותר בשונא, כדי לכופף את יצרו.

וצריך ביאור, כיצד נדחה איסור צער בעלי חיים בשביל כפיית היצר, הרי מצינו (שבת קכח, ב) שצער בעלי חיים דוחה אפילו איסורי שבת דרבנן, למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא, וכיצד זה נדחה מפני כפיית היצר.

ושמעתי מבעלי מוסר שביארו בזה (וכך ביאר המנחת חינוך במצוה פ') על פי דברי הראשונים שצער בעלי חיים הותר

לתשמישן של בני אדם, כמו שמותר לשחוט בהמה ולאוכלה כי זה צורך האדם, וכן מותר להשתמש בבהמה ולהעבידה בעבודה קשה, ונותנים מכות לחמור ולסוס כדי שיעבדו, כי לכך הם נבראו, וכמאמרם (קידושין פב, א) לא נבראו אלא לשמשני, והם כמו עבדים של האדם שחייבים לעבוד בשבילו, ואין איסור צער בעלי חיים במה שהוא צורך שימוש האדם.

ואם לצורך שימוש גשמי הותר צער בעלי חיים, קל וחומר לצורך רוחני, לכפיית היצר ותיקון המידות, וכשכופה את יצרו ועוזר לשונא הרי זו התקדמות לתיקון המידות, כי כל מעשה טוב הנעשה מתוך הכרה ובחירה משפיע על הטבע, ואם למרות שקשה לו הוא מתגבר ועוזר לשונא, נגד טבע השנאה, זה משפיע לשינוי הטבע וסילוק השנאה מלבנו.

(מדברים שנאמרו בפורים תשס"ח)

משא של כלל ישראל

בב"מ דף ל"ב, רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר על משאו אין זקוק לו שנאמר "תחת משאו" - משאוי שיכול לעמוד בו. שמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל כי בזמן שהייתה ישיבתו בפוניבז', היו לו הרבה חובות, קשיים כספיים, וקרא אז לאסיפה של רבנים מהסביבה, מליטא, ואמר להם כך, כשפתחתי את הישיבה לא שאלתי רשות על זה, כי לפתוח ישיבה זהו חיוב, הרבצת תורה, אבל עכשיו במצב הקשה של הישיבה, שכבר אינני יכול להמשיך עוד, אני מבקש רשות מכם לסגור את הישיבה.

ועמד אחד מן הרבנים המשתתפים באסיפה ואמר כך, הנה ההלכה היא שאם אדם הולך עם משא כבד צריכים לעזור לו, כמו שכתוב "עזוב תעזוב עמו", אך זהו בזמן שהוא נושא משא לפי כוחותיו, אבל אם נושא משא כבד שאינו לפי כוחותיו, יתר על משאו, אין צריכים לעזור לו, והוא אשם בזה שלקח על עצמו משא כבד יותר מכוחותיו.

ואם כן לכאורה גם כאן, הרי הרב מפוניבז' לקח על עצמו עול כזה שאין בכוחו להחזיקו, ומדוע שנעזור לו?!

אבל באמת, המשיך הרב ואמר, אין זה דומה, כי הדין של יתר על משאו נאמר בזמן שהמשא הוא של מי שסוחר את המשא, אבל אם המשא הוא שלי ואדם אחר סובל ונושא את המשא שלי, הרי הוא עושה לי טובה, שנושא משא שאני הייתי חייב לשאת, וכי לא אעזור לו בזה, ודאי שצריך לעזור לו! וכך גם ישיבה הרי זה חיוב ומשא של כלל ישראל, וכולם חייבים לעזור להחזיק את הישיבה.

(נאמר בדינר למחזיקי תורה, חנוכה תשס"ח)

לעילוי נשמת החבר רבי זאב ב"ר טוביה זצ"ל נלב"ע בש"ק ז"ך שבט תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

סופר סת"ם הלשון

על שכנו בערכאות האם הס"ת שכתב כשר

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא-א).

שאלה: מעשה בסופר סת"ם שמסר את שכנו לערכאות בחו"ל, על שבנה בחצר המשותפת בלי רשותו, ולא פנה לבית דין שידונו על פי תורה, האם הספר תורה שכתב כשר?

תשובה: כתב השולחן ערוך (י"ד סימן רפא ס"ג) ס"ת שכתבו מסור, פסול. וכתב המשנה ברורה (סימן לט סק"ז) שאפילו מסור לתיאבון, ואפילו פעם אחת.

ומכל מקום נראה שהתובע בערכאות אין דינו כמוסר לאנסין שיקחו את כספו, כיון שבא לדאוג לזכויותיו, אלא שעבר על איסור הליכה לערכאות, ובשו"ת אבני נזר (אורח סימן לו) העלה על פי דברי המהרי"ק (הרי"ד בב"י סימן קנו) שכל שהדבר מסור ביד הממשלה ליתן רשות או שלא ליתן, אין המשתדל שלא יתנו, עובר על איסור הליכה בערכאות, ולפי זה יתכן שלא עשה המוסר מעשה איסור, אלא שדבריו מחודשים, ולמעשה אסור ללכת לערכאות אף בכהאי גוונא, אבל אינו נחשב למוסר.

אלא שיש לדון מטעם אחר כיון שכתב הרמב"ם (פכ"ו מהלכות סנהדרין ה"ו) 'כל הדין בדייני עכו"ם ובערכאות שלהן אף על פי שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבינו, שנאמר 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם...', ויעוין שם בגר"א שהביא מדברי התנחומא (פרשת משפטים אות ג) 'מנין לבעלי דינין של ישראל שיש להם דין זה עם זה, שיודעים שהעכו"ם דנין אותו הדין כדיני ישראל שאסור להזדקק לפניהם, תלמוד לומר 'אשר תשים לפניהם' לפני ישראל ולא לפני כותים, שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בהקב"ה תחלה ואחרי כן כפר בתורה שנאמר (דברים לב) 'כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים'. ואיך תהיה כשרה לכתחילה פרשת 'ואלה המשפטים' שכתב המוסר במזיד, הרי לעג לה, וכעין מה שכתב השולחן ערוך (י"ד סימן רפא ס"ד) בספר תורה שכתבו ממזר דפסול כיון שלא קידש את ה'.

ובענינו אמנם אין בפסוק זה שמו של ה' יתברך, אבל איך נכשיר לכתחילה לקרוא בספר תורה זה פרשה זו, כשהסופר לעג לפסוק זה והזיד ופנה לערכאות והרים יד בתורת משה. ולכן ראוי מאד שהבית דין יקנס את הסופר וימליץ לא לקנות ספר תורה שכתב עד ישוב מחטאו. (חש"ח גיטין מה ע"ב).

הכה את אביו ופצעו כדי לגונן על פאותיו

ומכה אביו ואמו מות יומת (כא-ט).

שאלה: אבא שבא לגזוז את פאותיו של בנו ולגלח את זקנו, וכדי להתגונן הוא הכה את אביו ופצעו, האם

תשובה: כתב בחינוך (מצוה מח) וז"ל: שלא יכה הבן האב והאם, ואפילו אם הם יכו אותו הכאה רבה בכל זמן שלא ישאו נפשם להמיתו, שנאמר (שמות כא, טו) ומכה אביו ואמו מות יומת, עכ"ל. ומשמע מדבריו שכל זמן שאין כאן פיקוח נפש אסור להכות את הוריו, אפילו שהם מכים בו מכה רבה.

אכן נראה שכל זה מיירי באופן שיוכל לברוח מאביו באופן אחר, אבל אם אין אפשרות למנוע את אביו מלהקיף, מותר להכותו, שהרי כן הוא הדין ברפואה, שאם אין אחר שיכול להקזיז דם לאביו לצורך רפואה, מותר לבן לעשות כן כמבואר בשולחן ערוך (י"ד סימן רמא ס"ג), ואם לרפואה מותר, כל שכן שמותר להצילו מחטא.

ויעוין עוד בראשון לציון (י"ד שם ס"א) שמוכיח שמותר להכות את אביו כדי להפרישו מאיסור, משום שגדול כבוד שמים מכבוד אביו, ודוקא לאחר שאביו חטא, נחלקו השיטות אם מותר להכותו בשביל כפרה כמבואר בסנהדרין (דף פה) אבל בשעת החטא, פשוט שמותר להכותו כדי להפרישו, ע"ש.

ואם כן פשוט שבנידונו, אם אין אפשרות אחרת, יכול להכותו כדי שלא יגלחנו. ולכאורה גם אם אביו מגלח את עצמו, יתכן שמותר להכותו להפרישו מאיסור.

רוצים לגזוז את פאותיו, האם יתנגד בכח בשבת

שאלה: ילד יהודי המקיים תורה ומצוות ומגדל פאות, ושכניו הגויים מתנכלים לו, והם באו בשבת עם מספרים ותער כדי לגזום. האם יתנגד להם הגם שעלול לחבול בהם בשבת?

תשובה: אם ברור שיוציא להם דם, אסור להכותם בשבת, מפני שיש בזה איסור כמבואר במשנה ברורה (סימן שטו סק"ל) וז"ל: ואם עשה חבלה באדם דרך נקמה, או בבזמה חיה ועוף של חבירו באופן זה, ויצא הדם או נצרר, דעת הרמב"ם שחייב בזה בכל גווני, כי איננו בכלל מקלקל, והטעם מפני שמיישב את דעתו בדבר זה וינוח יצרו, והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב, והוא הדין בקורע בחמתו, והראב"ד פוטר ע"ש. ולכולי עלמא איסור יש בזה, דכל המקלקלין בכל מלאכות שבת, אף שפטורין מחטאת מ"מ אסורין. וע"כ יזהר מאד שלא להכות שום חי בשבת הכאה שיכול לבוא לידי חבורה, כי על כל פנים איסור יש בדבר לכולי עלמא והעולם נכשלין בזה, עכ"ל.

ואף על פי שבענינו אין נקמה, אבל מה שרוצה להחלישו הוי מלאכה. אמנם אם לא ברור שיצא מהם דם, מותר להכותם, דהוי דבר שאינו מתכוון, אף שיתכן שיצא מהם דם.

ונראה שמותר ליהודי לבקש מגוי אחר להכותם, אף שיש פסיק רישא שיצא מהם דם, משום דהוי שבות דשבות לצורך מצוה.

גזירות פאות נחשב למזכרת עוון

כתב החינוך (מצודה רנא) וז"ל: שלא להקיף פאתי הראש..., משרשי המצוה, כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מבין עיניו ומכל מעשיו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה, ובאה האזהרה מפורשת בדבר שיעשו לה בני אדם בגופותם, מפני שהיא למזכרת עוון תמיד אחר שהיא דבר קבוע בגוף. (חש"ח מכות כ ע"א).

***

לכלך את ידו בטיפקס, והלה נגבו בחליפתו של המלכלך

אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המפה רק שבתו יתן ורפא ירפא (בא-יט).

שאלה: ראובן בחור צעיר עשה מעשה קונדס, הוא מרח על מפתח טיפקס, ולחץ עמו את ידו של שמעון, כך שידו של שמעון התלכלכה מהטיפקס, שמעון שלאחר הלחיצה הבחין שידו התלכלכה התרתח על ראובן, ונתן לו עם היד טפיחה על השכם, וחליפתו של ראובן נמרחת עם טיפקס שאינו יורד גם לאחר שכבסו את החליפה פעמים רבות.

ראובן תובע את שמעון אתה לכלכת את חליפתי ותשלם עליה כמה שהיא שוה, אמנם אני לכלכתי לך את היד, אבל טיפקס יורד מהיד, ואתה לכלכת לי את החליפה שהיא נזק בלתי הפיך.

ושמעון משיב: 'כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו', כל אחד שמתחיל עם מעשה קונדס צריך לראות את הנולד שאולי השני לא ישתוק לו, ויקבל מנה אחת אפים, ואתה שהתחלת עמי אשם בכל הנזק שנגרם לך. הצדק עם מי?

תשובה: כתב בשולחן ערוך (ח"מ סימן תכא ס"ג) שנים שחבלו זה בזה, אם חבל האחר בחבירו יותר ממה שחבל בו הוא, משלם לו במותר נזק שלם. ודווקא שהתחילו שניהם כאחד, או לאחר שחבל בחבירו חזר גם הוא מיד וחבל בו, אבל אם התחיל האחד, השני פטור, שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל עצמו. ולכאורה מלשון השולחן ערוך מפורש שגם אם הראשון התחיל בחבלה, אם הנזק של השני גדול יותר, צריך השני לשלם על ההפרש, ורק כאשר הוא מזיק כדי להציל את עצמו מותר.

אמנם בסמ"ע (ס"ק כד) כתב שיש כאן טעות סופר, ואם השני חזר וחבלו מיד בעודו בחימום הוא פטור. וכן דעת הגר"א שיש טעות סופר, ולכן אם הראשון התחיל להזיק, והשני מיד הזיקו מחמת חמימותו השני פטור. ויעוין בחומש העמק דבר (שמות כא יט) שאפילו בדיני שמים פטור.

אמנם נראה ששמעון חייב לשלם, שאף שאם ראובן התחיל והוא בשעת רתיחה והחזיר אינו חייב לשלם, מכל מקום כל זה כאשר החזיר במדה ובמשורה, אבל ראובן הגזים בתגובתו, על דרך משל בשביל שראובן נתן לו מכה קטנה הרגו, הרי בוודאי שלרצח יחשב, ואפילו אם רק הזיק לו אבר כגון שחרשו או שסמאו, שבוודאי חייב לשלם הכל, וכמבואר ברדב"ז (ח"ד סימן רכ) במעשה שהיה ראובן ושמעון התחילו להתקוטט זה עם זה דרך התול ושחוק וקלות ראש, והכה ראובן את שמעון הכאה כל דהו על ידו ולא הזיקו כלל, וקם

שמעון ובידו חתיכת עץ ואמר עתה אסמא את עיניך והכהו על עינו וסימאה. והשיב ששמעון חייב בחמשה דברים, שהרי ראובן לא הכה את שמעון אלא הכאה מועטת, ושמעון ניצול ועומד הוא, ולא היה לו להכות את ראובן אפילו הכאה דכוותה, כל שכן מכה רבה כזו שסימא את עינו במתכוין, יעו"ש בדבריו.

גם בענינו ראובן לכלך את שמעון מכה קטנה שעוברת, ושמעון הזיקו במכה גדולה שאינה עוברת, על דרך מה שאמרו בגמרא, זה [הנזק] מעלה ארוכה, וזה [הנזק] אינה מעלה ארוכה, ואם כן שמעון חייב לשלם על הנזק שעשה.

כאשר נתכוון רק לנגב את היד כדי שיוכל ליטול ידיו שאלה: יש להסתפק מה הדין כאשר שמעון לא נתכוון לנגב את ידו על החליפה של ראובן מתוך נקמה על מעשהו, אלא שרצה ליטול ידיו לסעודה, ועד שיגיע למקום שיכול לנגבו, הטיפקס יתייבש ואז יקח לו זמן עד שיורידנו וישפשנו, ואם ינגבו כעת יוכל להורידו ברגע אחד, ולכן נגב את ידו על החליפה של ראובן כדי שיוכל בעוד כמה דקות ליטול ידיו בנחת, האם גם אז חייב לשלם?

תשובה: נראה שבענין זה פטור מלשלם, אף ששמעון עשה נזק חמור שבעתיים מהנזק שגרם לו ראובן, מכל מקום כיון ששמעון לא נתכוון להזיק לראובן, אלא להציל עצמו אינו חייב לשלם.

וראיה לכך מהמבואר במסכת בבא מציעא (דף קא ע"ב) ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא, לא אשכח דוכתי לאותובי, אמר לה להך איתתא אית לך דוכתא לאוגורי, אמרה ליה לא, אזל קדשה יהבה ליה דוכתא לעיולי, אזל לביתה כתב לה גיטא שדר לה, אזלא איהי אגרא שקולאי מיניה וביה, אפיקתיה ואותביה בשבילא, אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו, לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא, אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא, אמרה ליה לכולי עלמא ניחא לי לאוגורי, ולך לא ניחא לי, דדמית עלי כי אריא ארבא. [כלומר אדם הביא ספינה מלאה יין, והיות ולא מצא לשכור מחסן כדי לאחסן את היין, קידש בעלת מחסן, ולאחר שנשטף לביתו, שלח לה גט, והיא מכרה חלק מהחביות, ושכרה בכסף פועלים, והוציאה את כל החביות החוצה]. לכאורה גם בענינו אפשר לומר כאשר עשה שלכלך ידו בטיפקס כן יעשה לו.

אך אין זה דומה, דלכאורה יש להקשות הרי דמי שכירות של מחסן הם כסף קטן, לעומת אניה שלימה של יין שמחירה הון רב, ואיך היה מותר לה לזרוק את כל הכסף הגדול הזה כנקמה על מה שעשה לה? ויש לומר שהיא לא נקמה בו, אלא פינתה ביתה מיינו, כלומר אילו כתוצאה מכעסה, היתה שוברת לו את כל החביות, אז היה מקום לחייבה, אך היא לא עשתה מעשה נזק, אלא מעשה פינוי, שבמחסן שלה לא יהיו החביות של נוכל זה, ועל זה אמר רב הונא, גמולו ישוב בראשו.

לעומת זאת בענינו, להזיק את החליפה הרי זה נזק גדול על מעשה קונדס קטן, טינף את חליפת ראובן זהו נזק ממשי, ואין לו רשות לעשות כך וחייב לשלם. (חש"ח בבמות קא ע"א. ע"ש).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

משפטים תש"פ

אשר תשים לפניהם

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. (פר' משפטים, שמות כא, א)

הבה ונתבונן מתאר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל מה אירע מאז מתן תורה.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. לפני מי ? לפני כל עם ישראל.

כולם קבלו את התורה בעשרת הדברות. ומאז, כל עם-ישראל מליוני אנשים נשים וטף, לומדים תורה בכל יום ויום מפי משה רבנו, תורה ומצוות, ופרטי ודקדוקי מצוות, הלכות למשה מסיני, כל מה שלמד מפי ה', את הכל הוא מלמד.

ובודאי לצורך זה, ישבו כולם בריכוז גדול ולמדו תורה בישיבה אחת גדולה של מליוני בני אדם, וכל העסק ומשא-ומתן במשך כל היממה בין כולם, היה בתורה שנתחדשה להם ונלמדה היום ואתמול ושלשום ולפני זה ולפני זה, שנה אחרי שנה - ארבעים שנה ! כל עם-ישראל לומדים תורת ה'. ובודאי, אין דעתו של איש זה כדעתו של איש זה, ומתגלים 70 פנים לתורה, כולם עוסקים במה שלימד משה רבנו, אבל כל אחד מבין בדעה שונה.

איזה תורה גדולה ורחבה נתגלתה מאז למשך ארבעים שנה יום אחר יום. איזה אהבת תורה ויראה היה לכולם, בעת שנלמדה התורה במקורה כפי שלימד משה רבנו כפי שהוא למד בשמים מפי ה'.

מכירת בתו לאמה

שח הגאון רבי אברהם קופרמן שליט"א מרבני ישיבת מיר כתוב בפרשה [כ"א, ז'] "וכי ימכור איש את בתו לאמה וגו'".

מו"ר הגה"צ ר' גדליה אייזמן זצ"ל היה אומר תמיד בשבוע זה, שיש שאלה שבני חו"ל תמיד שואלים אותו בפרשה זו ולא מרפים והיא, כיצד התורה הקדושה שמצוותיה הם 'דרכי נועם' [סוכה ל"ב:] מתירה לאב למכור את בתו לשפחה, והרי זהו דבר נורא לא אנושי וכו', וא"כ הכיצד נתנה התורה אפשרות זאת.

ויש להוסיף ולשאול, שהרי בפסוק אח"כ [ח'] כתוב "אם רעה בעיני אדוניה אשר לו יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למוכרה בבגדו בה".

ועי' ברש"י בד"ה "בבגדו בה" שכתב שהן האדון בגד בה שלא מייעדה וכן האב בגד בה בזה שמכרה, [ועי' בסוגית הגמ'

בקידושין ח"י.:- שמביאה בזה מחלקות ע"מ זה הולך, עיי"ש] וא"כ התמיהה גדילה הרבה יותר, שרואים שאפילו התורה קוראת למכירה של הבת 'בגידה', וא"כ איך התירה זאת התורה. [וקושיא זו גם אחרי כל התי' נשאת לכאן עדיין קשה].

ומו"ר זצ"ל הביא שכה"ק המבי"ט בבית אלוקים, ותי"ץ ע"ז המבי"ט, שכיוון שהדין הוא שבת לאחר נישואיה פטורה ממצוות כיבוד אב [קיידושין ל:], והיינו שהתורה מורידה מזכויות האב בבתו שאינה חייבת בכבודו לאחר הנישואים, ומשום כך, באה התורה ונתנה 'פצויים' לאב שיש לו אפשרות למכור את בתו.

ותירץ נוסף שמעתי, שהנה בגמ' בקידושין בדף כ. מבואר שאדם בא למכור את בתו ע"י שסוחר בפירות שביעית ולבסוף מוכר את מטלטליו ואת שדותיו עד שבא גם למכירת בתו, וא"כ מדובר באדם עני ואביון שאין לו בית ולא מטלטלין, ובית זה הוא בית בלי כלום, והתורה דאגה לבת שיהיה לה בית עם שלש ארוחות ומיטה וכו', ולא זו בלבד, אלא שציוותה התורה שהאדון או בנו צריכים לישוא אותה, והיש לך דרכי נעם גדול מזה.

ותירץ נוסף שמעתי, שאם יש בית שיש שם אבא שמסוגל למכור את בתו ונתנת לו התורה אפשרות למכור, שעדיף שלא תהיה בת בכזה בית.

ותירץ נוסף שמעתי, ע"פ הגמ' בקידושין בד"כ. שהו"ל אבל ביאור אחר, שהרי שם מדובר באדם שסוחר בפירות שביעית, וא"כ אדם זה הוא אדם שעבור עבירות, ודאגה התורה להוציא את בתו מהבית, כדי שלא תגדל בבית של עוברי עבירה.

על האדון של עבד, לישאר הוא עצמו עבד-ה'

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד עברי ... יצא לחפשי חנם. (פר' משפטים, שמות כא, א-ב)

מדוע פתחה התורה את דיני עבד עברי, מיד לאחר מתן תורה האמור בסוף הפרשה הקודמת ?

אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל הדין הראשון נועד להמשיך להעמיד את עם-ישראל באותו מעמד קבלת-התורה, גם בחייהם. לפי שאז, גם עצם המעמד וגם עצם קבלת התורה, היו הכרזה הנשמעת לכל אוזן ואוזן: 'כי לי בני ישראל עבדים' (פר' בהר, ויקרא כה, נה), 'עבדי הם לא עבדים לעבדים' (רש"י פר' משפטים, שמות כא, ו), וזה מחייב כל אדם ואדם מישראל להישאר עבד לה', וגם אם הוא קונה עבד לעצמו, "הוא" עצמו ישאר עבד לה' בכל תהלוכותיו עם העבד העברי

משעבוד, ואח"כ יוצאים לחרות, ולאחמ"כ מתן תורה, ובסוף חומש שמות הקמת המשכן שהיא הגאולה השלימה, והנה בפרשת משפטים מצינו את כל דיני עבד עברי ומזיקין ושומרין, ולכאורה מה עניינם לחומש הגאולה, ויש לבאר בזה דהנה איתא בגמ' דהרוצה להחכים ילמד מילי דנזיקין, ולכך כתבה התורה את פרשיות הנזיקין בתוך חומש הגאולה, משום שהתורה לא ניתנה לטיפשים, וחלק מן הגאולה הוא לידע את דיני נזיקין ולהחכים.

והנה בפרשת יתרו מצינו את פרשת קבלת התורה, ובסוף פרשת משפטים חוזרת התורה על כל קבלת התורה, וכתב (שמות כד א-ז) "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא וגו'. ונגש משה לבדו אל ה' וגו'. ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ויכתוב משה את כל דברי ה' וגו'. וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים וגו'. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", ולכאורה לשם מה חוזרת התורה על כל סדר הכנת עם ישראל לקבלת התורה.

ושיטת רש"י עה"ת וכן החזקוני וכן משמע קצת במכילתא שפרשה זו היתה בד' בסיון, ובו' בסיון היתה קבלת התורה, והזכירה התורה בפרשת יתרו את קבלת התורה שהיתה אחר ההכנות לקבלת התורה שמוזכרים בפרשת משפטים, שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

אמנם הרמב"ן, האבן עזרא, הספורנו, האור החיים, וכן מפורש בתרגום יונתן שהיה זה "ביום השביעי", והיינו בז' בסיון, שכל קרבנות אלו וזריקת הדם היו יום לאחר מתן תורה, והרמב"ן פירש שהיתה הכנה גם קודם קבלת התורה, בו' בסיון, וגם אחר קבלת התורה, בז' בסיון, שהקריב משה קרבנות וזרק הדם וקרא להם בספר הברית, ויש לבין מה הם שני חלקים אלו.

והגרי"ז עה"ת ביאר דהנה כתב הרמב"ם שבזמן אברהם אבינו מצינו שהיו גרים, וכל גרים אלו חזרו לתרבות רעה אח"כ, אך לכאורה הם עדיין יהודים, אמנם ביאר הגרי"ז שכיון שחזרו הם לסורם אין הם נחשבים עוד יהודים, משום שבמתן תורה מלבד מה שנתגירו היתה גם ברית בין הקב"ה לעם ישראל, והוא מהלך חדש של ברית בינינו לקב"ה, ולפי"ז ביאר הגרי"ז שבפרשת יתרו היתה הגרות ואילו בפרשת משפטים היתה הברית של עם ישראל עם הקב"ה, ובו' בסיון היתה הגרות, ובו' בסיון כריתת הברית של ישראל עם הקב"ה.

ויש לבאר החילוק בין גרות לקבלת הברית, דהנה בקשר בין עם ישראל לקב"ה יש שני מהלכים, יש מהלך שהקב"ה הוא מלך ואדון שלנו ואנו עבדיו, ויש מהלך שהקב"ה הוא אבינו ואנו בניו, ולפי"ז יש לחדש שבו' בסיון קיבלו ישראל את התורה, והיתה זו קבלה כעבדים, וכדכתיב (ג יב) "תעבדון את האלוקים על ההר הזה", ואילו בז' בסיון היתה הברית, וברית אין עושים עם עבד, משום שברית היא שנעשים חלק עם מי שעושים עמו את הברית, וכדמצינו בתורה שהיו עושין ברית ע"י שחותכין דבר לשנים ונוטל האחד חלק האחד והשני חלק השני, וא"כ אין זו עבדות, אלא בז' בסיון נעשו ישראל כבניו של הקב"ה ועשו עמו ברית, וכדכתיב (דברים יד א) "בנים אתם לה' אלוקיכם".

שהוא אדונו. לכן פתחה התורה את הדין הראשון, דוקא עם עבדים.

אבל, תיכף ומיד כאשר קונוהו, יידע האדון את תאריך שחרורו של העבד מאיתו **יצא לחפשי חנם**. ורק אחר כך פירטה התורה את דינו.

וכמו כן, דוקא בפרשת בהר סיני שם המשיכה התורה לפרט את דיני העבדים, עברי וכנעני, כדי שישאר האדון הישראלי, באותו מעמד הר סיני, בו הוכרז לכל שומע, שגם אתה האדון הינך "עבד" לפני כל דין, אתה עבד לה'. והשטר של ה' עליך, קודם. (רש"י פר' בהר, ויקרא כה, מב).

המצוה הראשונה, לא ליכשל בגאווה !

פירוש נוסף **אומר רבי דוד** הקדימה התורה את שחרורו של העבד לפני שאר כל הדינים האמורים בשש שנות עבדותו, כדי שלא יתגאה האדון עליו.

שאמנם הוא עבדו שקנהו, והעבד יכול להיות שהינו גנב שלא היה לו לשלם ונמכר בגניבתו, אבל התורה נתנה עצה להאדון שלא יכשל בגאווה ח"ו, שזה יקלקל ח"ו את כל מה שקנה הוא לעצמו ממעמד הר סיני. ואף שאת העבד הוא קנה, אבל גאווה לא כדאי לו לקנות. ואף שפרשת עבדים נוהגת רק בזמן שהיובל נוהג, אבל איסור גאווה והחשש מפניו, נוהג לעולם. (מתוך שיחת יום ה' וש"ק פר' משפטים תש"נ).

בענין שני חלקי מתן תורה

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל: בפרשת משפטים כתיב (שמות כא א) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".

ופירש רש"י וז"ל 'אשר תשים לפניהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם', עכ"ל.

ויש לפרש דברי רש"י שאומר הקב"ה למשה שכאשר רוצה הוא ללמד את בני ישראל פרק או הלכה, לא יחזור להם על ההלכה והפרק כמה פעמים עד שידעו אותה על בוריה, אלא יסביר להם את טעמי הדבר ופירושו, כדי שיהיה כשולחן הערוך לפניהם, והיינו שיראה להם את המתקנות של התורה ואת הפירושים שהם הטעם של התורה, כדי שירגישו את טעמה של התורה, בכדי שיהיה כשולחן הערוך לפניהם, [וכמו ילד שאינו רוצה לאכול, וכאשר מגיעים לאירוע שבו שולחנות ערוכים וכלים נאים אף הוא אוכל], וא"כ אומר הקב"ה למשה בפרשה הראשונה של תלמוד תורה אחרי קבלת התורה, שאם רוצה שילמדו יתן להם את המתקנות של התורה, וזהו "אשר תשים לפניהם", שיתן להם אותם עם המתקנות והם יקחוהו לבד, [וכמו שאמר הח"ח שהתורה משולה למן, שבו כל טעם שרצו להרגיש הרגישו, ומי שביקש להרגיש טעם מן הרגיש טעם של צפיחית בדבש, אך מי שלא ביקש להרגיש בו כל טעם אכן לא הרגיש בו כל טעם, וכן בתורה, כאשר רוצים להרגיש בה טעם צריך לבקש להרגיש בה ולנסות לקבל בה טעם ע"י חידוש טוב ופירוש יפה].

והרמב"ן כתב שכל חומש שמות הוא חומש הגאולה, שיוצאים

תשמורו", שהשבת היא ביטוי ל"בנים אתם לה' אלוקיכם", ובשבת וכן בתלמוד תורה יש ברית בין הקב"ה לישראל, ולכך שתי המצוות שלגוי אסור לעשות הן שבת ותלמוד תורה, וחייב עליהן מיתה, משום שאין הוא בנו של הקב"ה ואסור לו לעשות את המצוות של בניו של הקב"ה. ולפי"ז ביאר הספורנו מה שנכנסו כל דיני המשפטים קודם הברית שבין ישראל לקב"ה, משום שלאחר מתן תורה וקודם הברית נתן להם הקב"ה את המשפטים בכדי שיחכימו וכן"ל, ולכך נקראים לומדי התורה 'בני תורה', ואילו מקיימי מצוות אין נקראים 'בני מצוות', משום שבלימוד התורה נקראים ישראל בניו של הקב"ה, ואילו בשאר המצוות נחשבים רק עבדיו של הקב"ה ולא בניו. "ללמוד" את משפטי התורה בחיי ההווה.

כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו. וחרה אפי בו והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים. (פר' משפטים, שמות כא, כא-כג)

כתב רש"י, כל אלמנה ויתום לא תענון, הוא הדין לכל אדם, אלא, שדיבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לעונותם.

אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי **זצוק"ל** רש"י מלמדנו שמוטל עלינו ללמוד "תורה" ולא רק לקרא את מקרא הכתוב. והלימוד הוא, אומר רש"י, כל 'חלש' ו'תשוש כח' הינו 'אלמנה ויתום' לגבי עינויו ח"ו בידי המתגבר עלי, והעונש החמור האמור כאן.

כך עלינו ללמד את כל הנלמד בפרשתנו משפטי-ה', שהם צריכים "לימוד" ולא רק לקרא את הכתוב.

וכה מסופר במכילתא (דרכי ישמעאל משפטים, מסכתא דנזיקין פרשה יח) **אם ענה תענה. ... כבר היה רבי ישמעאל ורבי שמעון יוצאין ליהרג כשנהרגו עשרת הרוגי מלכות, אמר לו רבי שמעון לרבי ישמעאל: רבי. 'לבי יוצא, שאיני יודע על מה אני נהרג'. באותם רגעים ספורים טרם הריגתו הקשה בידי בני עוולה, לא חשב על אופן הריגתו המזעזעת, אלא - לבו יצא עוד לפני הריגתו. על מה ? שאינו יודע על מה הינו נהרג, ובודאי רבי ישמעאל רבו יוכל 'ללמוד' גם לימוד זה ברגע האחרון לחייו.**

אמר לו רבי ישמעאל לרבי שמעון: 'מימך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה, ועכבתו, עד שתהא גומע כוסך, או עד שתהא נועל סנדלך, או עד שתהא עוטף טליתך. ואמרה תורה אם ענה תענה, אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. על דברים כה פעוטים, שבודאי מחלו לו כולם, אם רבי ישמעאל שותה כוס, האם ייחשב "לענוי" אצל הפונה אליו, אם ימתין חצי רגע ורבי שמעון יגמור את חצי הכוס השני ?! או אם ינעל את נעלו, או יגמור ללבוש את בגדו...

ובדבר הזה בדיוק בדברים הפעוטים הללו שלא חשבו רבי שמעון, ומי יודע האם עבר עליהם והעונש כתוב בצידו **אמר לו השיב רבי שמעון לרבי ישמעאל, נחמתני רבי.** הנני מנוחם כאשר אני יודע על מה אני יכול להיענש כה קשות.

זהו ה"תורה" הכתובים במשפטי התורה.

אין מעשה קל לעומת מעשה גדול, כל פעולה שהאדם פועל, זהו מעשה שלו. וזה נמדד במשפטי התורה. ויכול להיות אדם

וא"כ בז' בסיון היתה כריתת הברית, ויש להבין מה נתן להם הקב"ה ביום זה, ובגמ' בגיטין ס: איתא 'אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל', וא"כ כריתת הברית בין הקב"ה לישראל לא היתה על קבלת המצוות אלא על התורה שבעל פה.

ולפי"ז מבואר מה דכתיב (בפס' ז) "ויקח ספר הברית", ורש"י לשיטתו פירש וז"ל 'מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה', משום דשיטתו דכל פרשה זו היתה קודם מתן תורה, אמנם הספורנו והרמב"ן ביארו ש"ספר הברית שניתן להם לאחר מתן תורה היה פרשת משפטים, שנתנו להם תורה לעמול בה ובזה תהיה הברית עם הקב"ה ועי"ז נהיה בניו של הקב"ה.

וכן ביאר הגר"א בסדר התפילה על הברכה בתפילת שמו"ע "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך", שכלימוד התורה נחשבים ישראל בניו של הקב"ה, ואילו בקיום המצוות נחשבים עבדיו של הקב"ה.

ולפי"ז ביאר הרמב"ן מה דכתיב (דברים ה כח) "ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם", והיינו שספר הברית הוא מה שקיבלו ישראל ללמוד ולעמול בתורה.

וכן מבואר מה שבפרשת יתרו כתיב שאמרו ישראל "נעשה", ואילו בפרשת משפטים כתיב שאמרו "נעשה ונשמע", ויש להבין מה החילוק ביניהם, אמנם לדברינו הביאור הוא שבו' בסיון קיבלו ישראל את המצוות ונהיו עבדיו של הקב"ה, אמנם בז' בסיון קיבלו דבר נוסף, שנהיו בניו של הקב"ה וקיבלו את עמל התורה ועלו במדרגה, ולכך נאמר "נעשה ונשמע", וכמו שביאר בשו"ת בית הלוי (בהקדמתו), דכתיב "נעשה ונשמע", ולכאורה אין הסדר נכון, דאין שייך לעשות קודם ששומעים, הא קודם צריך לשמוע מה שרוצים לעשות, ולכך ביאר הבית הלוי דמוכח שאין הנידון על ידיעת התורה כדי לעשות, אלא על מצות תלמוד תורה, שיודעים אנו מה לעשות, וכל מה שאנו שומעים הוא בכדי ללמוד ולא לעשות, וא"כ מבואר שה"נעשה ונשמע" הוא חלק תלמוד התורה לשם תלמוד תורה.

והנה מצינו דבר נוסף שבו אנו נחשבים בניו של הקב"ה, וכמו שכתב החיד"א שבמצוות שבת נחשבים אנו בניו של הקב"ה, והיא מצות כיבוד אב לקב"ה, ולפי"ז ביאר הגרי"ז מה שאומרים אנו בתפילת שחרית של שבת "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתת לו וכו'", שכל התפילה היא לומר שהשבת היא ברית בינינו לקב"ה, וכדכתיב (שמות לד כז) "כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", והיינו שכל הדברים הכתובים בעשרת הדיברות הם ברית עם הקב"ה, ואף שבת כתובה בעשרת הדיברות, וזהו שאומרים אנו בתפילה את הפסוק (שמות לא טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם", משום שכל התפילה היא שישנה ברית עם הקב"ה.

ובביאור ענין הברית, הביא החיד"א בשם הזוה"ק עה"פ (ויקרא יט ג) "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", "איש" אין איש אלא הקב"ה, שנאמר (שמות טו ג) "ה' איש מלחמה", "אביו" אין אביו אלא הקב"ה, שנאמר (דברים לב ו) "הלא הוא אביך קנך", וכן "אמו", והדרך להיות בניו של הקב"ה הוא עי"י "ואת שבתותי

חלש, ולפי משפטי התורה הוא 'יתום ואלמנה' והעונש בעינוי חמור עד מאד.

ועל כן מוטל עלינו "ללמוד" את משפטי התורה בפרשתנו, ולהישמר במיוחד ממעשה קל, כי המעשה קל יכול לימדנו בנו כמעשה גדול עד מאד.

כ"א כ"ח: סקול יסקל השור

כתב הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף: לא נתבאר להדיא בגמ' וברמב"ם, היאך מתקיימת מצות סקילה בשור, ובפשטות כיוון שאמרו חז"ל, **כמיתת הבעלים כך מיתת השור**, וא"כ יעלוהו לבית הסקילה, ויפילוהו לארץ, ואם לא ימות, יסקלוהו באבנים.

אמנם מבואר בגמ' סנהדרין [מ"ה א'], שהטעם שבית הסקילה היה גבוה שתי קומות, לא פחות, משום **ואהבת לרעך כמוך**, ברור לו מיתה יפה, ולא יותר, משום דמינוול, וא"כ יתכן שטעמים אלו לא קיימים בשור, וא"כ יהיה סגי להפילו, מכל גובה בו משערים שימות, ואולי גם בשור, יש לחוש לצער בע"ח, וצ"ב.

ונראה דאולי יש לומר ולחדש, דשאני צורת סקילת השור מסקילה באדם, דהא דסקילת אדם היינו להפילו מבית הסקילה, למדו מהאמור ב יתרו, **ירה יירה, או סקול יסקל**, כמבואר בסנהדרין שם, ומבואר שמצד המילה "סקול", היה סגי רק ברגימת אבנים עליו.

ואף שדרשו, מיתת השור כמיתת הבעלים, היינו לגבי תנאי המעשה המחייב מיתה, כגון כוונה וכדו', וכן לגבי הבי"ד וכו', כמבואר סנהדרין [ט"ו א'], אבל לא על צורתה של המיתה, [אגב לא מצאתי מה הדין, לגבי **יד העדים תהיה בו בראשונה**, אי גם בשור הנסקל, כן הדין].

אמנם כיוון שהמקור מהסקול יסקל דהר סיני, ושם מפורש שאף בבהמה, כדכתיב שם, **אם בהמה אם איש**, א"כ מהיכ"ת לחלק שלדורות בבהמה שאני.

אמנם קצת ראיה לדברינו, דהנה בגמ' ב"ק [מ"א ב'], מבואר, דאי שוחטין השור בצור, הוי כעין סקילה, [ועי"ש בשיטמ"ק בשם הרא"ה, שבשחיטה זו היה מתקיים דין הסקילה, ועי' תוס' שם ואכמ"ל], וכ' רש"י, דהיינו כעין סקילה באבנים.

ולכאורה אי עיקר סקילה בדחייתו מבית הסקילה, מה שייכות יש בזה ששוחטין אותו באבן, אבל אי נימא שסקילה דשור, היינו רגימתו באבנים, א"כ יש לומר, שגדר דינו דימות ע"י אבנים, וא"כ אף שחיטה בצור, היינו המתה ע"י אבן.

אמנם אי"ז ראיה גמורה, שהרי בלא דחה אלא סקל באבנים, יוצא בדיעבד, עי' רמב"ם הלכ' סנהדרין, [ט"ו ה"א].

עוד קצת ראיה לכך, דהנה אף עוף ההורג חייב סקילה, כמבואר במשנה בעדויות [פ"ו מ"א], עי' חולין [ק"מ א'], והוא בפשטות אינו מת ע"י דחיה מגובה, ואמנם יכול לקשרו בכנפיו, אבל הרי דחיה מבית הסקילה, אינה הטחה בחזקה כלפי מטה, אלא הבאתו לידי נפילה, ועוף שבד"כ רך וקל באיבריו, לא ימות בזה, וצ"ב.

זהירות מטיפוס למעלה ממדרגתו

ויראו את אלקי ישראל. פרש"י, נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין

לנדב ואביהו עד יום חנוכת המשכן. (פר' משפטים, שמות כד, י)

ואע"פ שגם יום חנוכת המשכן היה שמחה לפנינו ... כיום שנבראו שמים וארץ (מגילה י:), צ"ל, שמתן תורה היה יותר. כדאיתא בתענית כו: וביום חתונתו זה מתן תורה, כי אז יצאו ממצבם הקודם וקבלו תורה.

בתורת-כהנים (פר' שמיני) כתוב, למה מתו נדב ואביהו ? משום שחטאו כאן, העמידום בנסיון. ואם היו עומדים בו, לא היו נענשים על הצאתם.

(רא"ם שמיני י, ב מקשה זה, ומתרץ מתו באותו היום מהטעמים הנזכרים שם בחז"ל, ולולי זה היה ממתין את מיתתו ביום אחר, כפי שהמתין החטא של הצצה עד עכשיו).

והנה, אע"פ שהם לא הוזהרו, נענשו על מה שהציצו. כי צדיקים כמותם היו צריכים להבין מעצמם שלא להסתכל.

ולא נזכר שעשו תשובה, כי זה לא עבירה, אלא הסתכלו למעלה ממדרגתם. כפי שמתו כל ישראל בעת מתן תורה לאחר כל דיבור ודיבור, שבת פח: והרי התורה מחייה ולא ממיתה ?

אלא שלהגיע לדרגת גילוי השכינה, צריך להיות ראוי ומי שאינו ראוי, ניזוק. (כעין, מש"כ כי לא יראני האדם וחי. וכעין חגיגה טז. על המסתכל בקשת, ושם יש גילוי כבוד קונו שרואים בזה קיום הבטחתו כל הדורות).

אדם פשוט לא היה רואה כמותם, אלא הם במדרגתם הגדולה ראו במראה הנבואה, ונענשו למות מיד. ולא כעונש כרת וכדו' שנענשו בקיצור ימים. וע"ע באילת השחר פר' יתרו יט, כב.

פרשת שקלים

מצוה עם חמימות מוציאה את ה'טבע' מן ה'מטבע'

זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'. (פר' כי תשא, שמות ל, יג)

כתב רש"י: הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו: כזה יתנו.

הענין הוא **אומר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** הטבע של מטבע להיות קר. אבל המצוה שהאדם עושה, היא עם חמימות הלב כפי שאר דברי התורה שנמשלו וניתנו באש. ולזה הראה הקב"ה 'מטבע של אש' שהאדם בקיום מצוותו מרומם את הטבע הרגיל, ומוציא את כל עניני העולם הזה ומתקנים אותם למקור שורשם הרוחני המקיימם. וה' הראה למשה, שהמטבע אף בטבעו לא נועד לקנות בו איזה דבר וישאר בטבעו, אלא בנתינתו האדם מרומם את כל הטבעים למעלתם הרוחנית עד שגם המטבע הטבעי, יעשה בו פעולה של אש.

עוד רעיון יש בזה.

האש, יכול להביא תועליות רבות לכל. תאורה, חימום, בישול, אפייה. ומאידך גיסא, יכול האש להביא כלייה גדולה רח"ל בשימוש לא נכון.

כך השווה ה' את ההתעסקות עם 'מטבע' אל ההתעסקות עם ה'אש'. בשימוש נכון אפשר להשיג ה'מטבע' דברים ומטרות גדולות מאד, ומאידך גיסא, יכול המטבע להוליך את המתעסק בו לכלייה ואבדון רח"ל.

מזמור הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

פרשת משפטים

בשורש עניין מצוות שבין אדם לחברו

א

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

פרשת משפטים היא הפרשה העוסקת בכל העניינים הנוגעים לבן אדם לחבירו, וידוע מש"כ השל"ה וכ"כ המהר"ל בספר תפארת ישראל שעשרת הדברות התחלקו לשנים, חמשת הדברות הראשונות אלו דברים שבין אדם למקום, ואילו חמשת הדברות האחרונות הינם דברים שבין אדם לחברו, וכתב שכשם ששורש כל הציוויים שבין אדם למקום, הוא בציווי של 'אנוכי ה' א-לוהיך', שלולי ציווי זה שמחייב את המציאות שיש אלוקים כל המצוות אינם מתחילות, כך גם בדברות של בין אדם לחברו כל חמשת הציוויים תלויים שורשם בדיבור הראשון מתוכם הלוא הוא 'לא תרצח'.

ודבר זה מובן מאוד אם מתבוננים בפסוק שבפרשת נח העוסק באיסור רציחה ששם כתוב "שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם א-לוקים עשה את האדם" (פ"ט ט"ו), דהיינו שאיסור רציחה נובע מכח זה שהאדם הוא עצמו 'צלם א-להים', וזה לא נוגע ולא דומה כלל לאיסור הרגיל של 'צער בעלי חיים', ששורש איסור זה הוא שאם אדם מצער בע"ח הוא משחית בכך את מידותיו כיון שמתרגל להתאכזר בשעה שיש משהו שסובל, משא"כ כאשר אדם מצער את חברו הוא פוגע בצלם אלוקים, וזהו איסור חמור מצד עצמו ולא רק השחתת הנפש של המצער.

וכן מתפרש להדיא בדברי הב"ח באור החיים (תר"ו) שכתב וז"ל, 'מצאתי המבקש מחילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה (דרשות מהר"ש סי' שלג). וכן עיקר דלמאי דכתבין לקמן בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום, הוא הדין נמי בוידויו לפני חבירו דבהא אין

לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו, ובירושלמי דיומא (פ"ח ה"ז) דאמר הדין דחטא על חברה צריך למימר ליה סרחית עלך ואין קבלה הא טבות ואין לא מייתי בני נשא ומפייס ליה קדמיהון וכו' לאו דוקא דאמר בסתם סרחית עלך אלא צריך לפרש אותה פשיעה כדפרישית, ע"כ.

מבואר בדבריו שכמו שאדם שחטא כלפי הקב"ה צריך להתוודות ולבקש מחילה, כך מי שחטא כלפי חבירו צריך ג"כ להתוודות ולבקש מחילה, ואם אכן האיסור לצער את חבירו הוא מאותו השורש של 'צער בעלי חיים' מה יש להקיש מזה אל זה, והלא בצער בע"ח ההפסד הוא לאדם עצמו (בכך שמשחית את מידותיו), ואילו כשאדם חטא כלפי הקב"ה הוא כביכול פגע בהשי"ת, וא"כ מה הקשר ביניהם, אלא ע"כ הפשט הוא כדברינו שהאיסור בלפגוע באדם הוא משום שפגיעה באדם זה פגיעה בצלם אלוקים, וא"כ ודאי שיש מקום לדמות ווידוי ובקשת מחילה מהשי"ת לוידויו ובקשת מחילה מרעהו, כיון ששורשם אחד הוא.

ב

והנה עצם עניין 'צלם א-לוהים' הוא כמבואר בנפש החיים (שער א') שצורת בריאת האדם היא באופן שבכל פעולה שפועל הוא משפיע על כל העולם כולו, כוונת הדברים שישנם שני שמות בהם הקב"ה מתגלה בעולם האחד הוא שם 'אדנות' שעניינו שה' הוא אדון על כל העולם שהוא ברא את הכל והכל מתנהל כפי רצונו, ויש שם 'א-להים' שעניינו תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם, וכשכתוב שהאדם נברא בצלם של הקב"ה לא כתוב שנברא בצלם של 'אדנות', אלא בצלם של 'א-לוקות', והכוונה בזה שכשם שהבורא עולם הוא בעל הכוחות כולם והוא

השרשת יסוד זה בכלל ישראל. וכך נהג הוא בעצמו כמו שמספרים שפעם התארח בפונדק דרכים יחד עם תלמידיו, וכאשר ניגשו ליטול ידיהם לסעודה מתוך המים שבחבית הבחינו התלמידים שרבו משנה ממנהגו, שבעוד שתמיד בביתו נהג להחמיר ולהשתמש במים רבים לנטילה עכשויו נטל רק עד פרקי האצבעות, וכששאלוהו על כך הסביר שמאחר ושהוא יודע שברגע שיגמרו המים תצטרך המשרתת ללכת שוב ולשאוב את המים מהבאר, **כיצד אפשר להחמיר בספיקא דרבנן על חשבון טרחתה של המשרתת.**

עוד מספרים עליו שבבילילה האחרון לחייו התארח בפונדק קטן בבעלותו של יהודי פשוט ולא היה שם אדם נוסף זולתם, ור' ישראל כבר הרגיש שהגיע זמנו להפטר מן העולם, והנה אנחנו היינו מצפים שבתור מי שהפיץ בכל העולם את לימוד המוסר ואת החובה הגדולה לעשות תמיד חשבון הנפש, ודאי שהוא עצמו בבילילה האחרון לחייו ישב כל הלילה ויערוך חשבון הנפש על כל מעשה בחייו וישוב בתשובה על כל מעשה ומעשה, אך לא כך היה אלא במקום זאת ישב כל הלילה ושכנע את אותו יהודי פשוט בעל הפונדק שתיכף הוא ימות ואין מה לפחד מאדם מת, כי ר' ישראל ידע היטב שלא שווה כל העלייה הרוחנית וכל התשובה והתחוננים אם יש חשש שליהודי יהיה צער ממנו לאחר מותו.

ודברים אלו הם יסודיים ביותר אולם לצערנו אנשים אינם שמים לב לחומר הנושא ונוטים מאוד להקל, כשזה נוגע לבין אדם לחבירו, וצריך לדעת שדינים שבין אדם לחברו חמורים בדיוק כשאר דינים דאורייתא, ואכן החזו"א בספר אמו"ב כתב, שמי שלא מתקן את עצמו בעניינים שבינו לרעהו ודאי יכשל גם בדברים שבין אדם למקום, ומהשורש שנתבאר לעיל, ואדם חייב להכיר את חומרת העניין, ועל ידי שנכיר שבאמת כל אחד ואחד הוא צלם א-להים נוכל להרגיש שכל אחד יש לו את המקום שלו ואת הזכויות שלו, וכך נוכל להתעלות בלי שזה יבא על חשבון משהו אחר ונגיע לעבודת בשלימות.

פועל את כל מה שקורה בעולם, כך גם נתן באדם את הכח להשפיע על העולם כולו, זה הפשט 'צלם אלוקים'.

ומאחר שהקב"ה ברא את האדם באופן זה שהוא בצלמו ובדמותו, מכח זה נולדו כל החובות שבין אדם לחבירו, ובאמת צריך לכבד את השני ולראות בו צלם אלוקים מחמת 'צלם אלוקים' שלו, ולכן הדיבור של 'לא תרצח' הוא בהקבלה לדיבור של אנוכי ה' א-להיך שכביכול מי שמסוגל לרצוח אדם הוא כביכול מאבד צלם א-להים מהבריאה.

ג

ודבר זה נוגע לנו למעשה בכל רגע מחיינו, ואנו צריכים להבין היטב ולהפנים שלכל יהודי ויהודי בעולם יש את אותו זכות קיום בדיוק כמוני, ואין לי שום זכות לקחת משהו ממשהו ולעשות איזה דבר שבא על חשבוננו של אדם אחר, וזהו הדבר אותו הפיץ הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שאין לאדם שום זכות לחיות על חשבון הזולת, וידוע מה שאמר החפץ חיים שהלא הגרי"ס נפטר ביום כ"ה שבט שבדרך כלל יוצא בפרשת משפטים, והסיבה לזה כי הוא זה שהביא לעולם את המודעות בנושא זה של חיובים שבין אדם לחברו, ורבים הסיפורים שמספרים אודותיו עד כמה מסר את נפשו והקריב מעצמו ואפילו בעבודתו בענייני רוחניות כדי שחלילה זה לא יבא על חשבון השני.

והאמת היא שאפילו עצם זה שפרסם את עצמו היה הקרבה עצומה מצידו, מאחר שר' ישראל היה תלמידו של הגאון רבי זונדל מסלנט שהוא כידוע חי כל ימיו כצדיק נסתר, ומפני זה בתחילת דרכו נהג גם הוא בדרך זו, אך מחמת מעשה שהיה החליט לשנות הכל, היה זה באחד מימי הסליחות בעשי"ת שנזקק הגרי"ס לדבר בעניינים מסוים עם אדם שנחשב לירא שמים גדול, אך אותו יהודי לגודל טרדתו ב'עבודת התשובה' לא יכול היה להתפנות ולסייע לו, אמר ר' ישראל, 'וכי אני צריך לסבול בגלל שהוא ירא שמים?', הוא ראה בזה עווית בכל המושג של עבודת ה' בצורה הנכונה ולכך עצר את עבודתו הגדולה בעלייתו האישית והקריב אותה למען

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת משפטים תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

אם שכיר הוא בא בשכרו [כ"ב, י"ד]

עיינ בפירוש רש"י, וזה לשונו – אם השור אינו שאל, אלא שכור, בא בשכרו ליד השוכר הזה, ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש, ואין לו משפט 'שואל' להתחייב באונסין, עכ"ל.

והנה יסוד חיוב השואל באונסין הוא משום ש'כל ההנאה שלו', וכמבואר בגמ' ב"מ דף פ"א ע"א, דבאמר 'השאלני ואשאילך', נעשו שומרי שכר זה לזה, ופירש רש"י שם – דאין זה שואל להתחייב באונסין, שאין כל הנאה שלו, שאף הוא משאלו, ע"כ. וכן הוא בפירוש רש"י לעיל דף מ"א ע"ב ד"ה ותיתי, ובסנהדרין דף ע"ב ע"א ד"ה אבל.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דמפורש כן בפסוק זה, שהתורה נותנת טעם לזה ששוכר אינו חייב באונסין כשואל, משום ש'בא בשכרו', דהיינו שעל ידי שכרו נשתמש בשור, ואין כל ההנאה שלו, הרי דחיוב אונסין דשואל הוא משום ש'כל ההנאה שלו'.

כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו [כ"ג, ה']

עיינ בפירוש רש"י, 'וחדלת מעזוב לו' הוא לשון תמיה. והביאור בזה, דמלבד עצם החיוב ד'עזוב תעזוב עמו' האמור כאן, עוד מלמדנו התורה, שראוי לתמוה על מי שנמנע מלעזור אפילו לשונא, עד שהתורה עצמה תמהה עליו – 'וחדלת מעזוב לו', וזהו מה שנאמר בכתוב כאן. שוב מצאתי כן בכתבי אאמו"ר הגאון זצ"ל.

יראה כל זכורך אל פני האדון השם [כ"ג, י"ז]

ביומא דף כ"א ע"א אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שהיו ישראל עולין לרגל, היו עומדין צפופין ומשתחוין ורוחים. ובכתבי הגר"י שם הביא בזה את דברי הגר"א ב'אדרת אליהו' פרשת כי תבוא, דהא דכתיב גבי ביכורים 'והשתחוית לפני ה' אלקיך', אינו דין מסוים בהבאת ביכורים, אלא נאמר בזה דין כללי בהלכות ביאת המקדש, שכל היוצא מבית המקדש צריך השתחואה. וכתב שם, דזהו גם כן ענין ההשתחואה שנאמרה ברגלים, וכמו שאנו אומרים בתפילת מוסף – 'ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו', דזה דין כללי דכל שבא לעזרה טעון השתחואה, ע"ש.

אמנם אאמו"ר הגאון זצ"ל העיר על זה, דאין זה מספיק, דמלשון התפילה משמע דתחילת הביאה והעליה לרגל היא כדי להשתחוות, וכן נראה מלשון הכתוב בסוף ספר ישעיה – 'והיה מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר השם', והיינו שלעתיד לבא יהיה מעין חיוב עליה לרגל בשבת וראש חודש (וכדאיתא בילקוט שם), ומבואר שם דעיקר הביאה היא 'להשתחוות', והיינו שיש דין מסוים ברגל דבעי 'השתחואה', ולא רק משום ההיכי תמצוי זכיון שנראה בעזרה ממילא צריך השתחואה כדין כל היוצא מבית המקדש, וצ"ב מהו יסוד ענינה של 'השתחואה' זו.

וביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דמדכתיב גבי חיוב העליה לרגל 'יראה כל זכורך אל פני האדון השם' (שמות כ"ג), משמע שצריך לראות את 'האדון', והיינו שאנו צריכים להרגיש בעלייתנו לרגל שה' יתברך הוא האדון, ואנחנו עבדיו המתבטלים לאדנותו (וכמו שכתב ב'חובות הלבבות' שער הכניעה פ"ח, שעבודת ה' מחייבת התפשטות ממידות האדנות, והתלבשות במידות העבדות), וזהו יסוד דין 'ההשתחואה' ברגלים, כי 'ההשתחואה' מורה על הכניעה וההתבטלות של העבד לאדונו, וכן אנו צריכים להשתחוות לפניו יתברך בשלש פעמי רגלינו, ולהורות בכך שהוא יתברך האדון, ואנחנו עבדיו המתבטלים לאדנותו. ומצאתי שבעיקר פירושו כיון אאמו"ר הגאון זצ"ל מדעתו לפירושם של ראשונים, שכן הוא בפירוש 'האבן עזרא' לעיל פסוק י"ד, שמבאר את הכתוב 'אל פני האדון השם', שצריך לבא לפניו כעבד לאדונו, ע"ש.

וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' [כ"ד, ה']

בגמ' חגיגה דף ו' ע"א איפלגו תנאי בפירוש הכתוב כאן, דבית הלל ורבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי סברי דעולה זו 'עולת תמיד' הוא, ובית שמאי ורבי ישמעאל ורבי אליעזר סברי ד'עולת ראייה' הוא. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'עולת ראייה הוא', על שם 'ויחזו את האלקים', עכ"ל.

והנה הקרבת עולה זו על ידי נערי בני ישראל היתה בחמשה בסיון, וכמו שפירש רש"י בפירוש החומש שם, ואם כן אליבא דהנך תנאי דסברי ד'עולת ראייה' הוא, על כרחך צריך לומר דדינא דקרבן ראייה אינו תלוי ב'רגל' כלל, אלא כל שרואה פני ה' שייך ביה קיום של 'עולת ראייה', ועל כן כשראו נערי בני ישראל את אלקי ישראל, הביאו על כך מאליהם קרבן ראייה, אף על פי שלא היתה ראייתם זו ברגל.

אמנם באמת צ"ע בעיקר הדבר, וכבר עמד בזה אאמו"ר הגאון זצ"ל בשיעוריו למסכת חגיגה שם, דהא מצוות הראייה היא שְׁיִרָאָה פניו לפני ה', ולא שְׁיִרָאָה את ה', ואם כן מה שייך לומר דקרבן הראייה שהביאו היה על שם 'ויחזו את האלקים', הא התם לא נזכר שהם נראו לפני ה', אלא רק שהם ראו את ה', ומה שייך להביא קרבן ראייה על זה.

אכן בגמ' לעיל דף ב' ע"א תנאי, יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה, סומא באחת מעיניו, פטור מן הראייה, שנאמר 'יִרְאָה' 'יִרְאָה', כדרך שבא לראות כך בא ליראות, מה לראות בשתי עיניו, אף ליראות בשתי עיניו. ובפשוטו היה נראה, דאף על גב דמצוות הראייה היא רק שאנו נתראה לפניו, מכל מקום דרשינן להמסורת ד'יִרְאָה' שכן היא הנהגת השי"ת שהוא נראה לישראל הבאים לעזרה ברגל, ושוב ילפינן בהקישא ד'יִרְאָה' 'יִרְאָה' למעט את הסומא באחת מעיניו – שאינו רואה את המקום בשתי עיניו – שהוא פטור מלהתראות לפני המקום. אמנם הרמב"ם בפ"ב מחגיגה ה"א כתב, וזה לשונו – ונאמר 'בבוא כל ישראל לראות' (דברים ל"א), כשם שהן באין להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה. אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראייתו שלימה גמורה, עכ"ל. ומדברי הרמב"ם אלו אנו למידים, דלקיום מצוות הראייה לא סגי במה שהאדם בא להתראות לפני ה', אלא בעינן נמי שהאדם יראה את הדר קדשו ובית שכינתו, דגם זה הוי מכלל הקיום של 'ראיית פנים', ועל כן סומא שאינו רואה את הדר קדשו ובית שכינתו, ואינו יכול לקיים חלק זה של מצוות הראייה, הרי הוא פטור גם מלהתראות לפני המקום. ואם כן אתי שפיר הא דהביאו נערי בני ישראל קרבן ראייה כשראו את אלקי ישראל, כיון דראייה זו הויה נמי מכלל מצוות הראייה, ושייך להביא עליה קרבן ראייה.

ויסוד הדבר מפורש גם בדברי התוס' במועד קטן דף ח' ע"א (ד"ה נפקא), שהסבירו שם מאי דילפינן דנגעי הגוף בעו ראייה ביום מגנעי בתים, דכתיב בהו 'ל'י ולא לאורי, אף דנגעי בתים חידוש הוא ולא גמרינן מיניה, דכיון דהפסול ד'ל'י ולא לאורי הוא מטעם ראייה, שפיר ילפינן מיניה, כיון דאשכחן בעלמא דהקפידה תורה ב'ראייה', כמו ברגלים דבעי ראייה בשתי עינים, הרי דנקטו התוס' דגבי עולי רגלים איכא דין של 'ראייה', וזה כמו שנתבאר, דמכלל הקיום של 'ראיית פנים' הוא שהאדם יראה את הדר קדשו ובית שכינתו.

אמנם יש להעיר בזה, דבגמ' תמורה דף י"ד ע"ב איתא, כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, 'אלה תעשו לה' במועדיכם' (במדבר כ"ט), אלו חובות הבאות ברגל. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'חובות הבאות מחמת הרגל ברגל', כגון עולת ראייה וחגיגה ומוספין, עכ"ל. ומבואר דעולת ראייה הויה בכלל 'חובות הבאות מחמת הרגל', וזה לכאורה דלא כהמבואר בגמ' בחגיגה, דשייך קיום של 'עולת ראייה' בראיית פני השכינה לחוד, אף שלא ברגל, אשר מזה נראה דדינא דקרבן ראייה אינו

קורבתם, וזה לא שייך אלא בגר משאר האומות שבא להסתפח על בית יעקב, אבל בגרות אבותינו בשעת מתן תורה, הרי לא שייך ענין זה, שהרי בעודם במצרים כבר היו 'אומה', וכמו שכתב הרמב"ם בפ"א מעבודה זרה סוף ה"ג שנעשית בעולם 'אומה' שהיא יודעת את ה', וכן הוא לשון הכתוב בפרשת כי תבוא - 'ויהי שם לגוי', והיינו שנעשו שם 'גוי' ו'אומה' בפני עצמה, ואם כן הרי יש לומר דגרותם לא היתה גרות פרטית של כל יחיד ויחיד מישראל, אלא גרות כללית של כלל האומה, וסמך לדבר ממה שכתוב כאן - 'ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה', דבין אם נפרש שהזה מן הדם על העם ממש, וכמבואר בגמ' בכריתות שם, ובין אם נפרש שזרק מן הדם על המזבח לכפר על העם, וכמו שהביאו התוס' ישנים ביבמות דף מ"ו ע"ב מהתרגום אונקלוס כאן, מכל מקום הרי מבואר שהיה די בזריקה של קרבן אחד בשביל כל העם, אשר מזה נראה שלא היתה גרות זו גרות פרטית של כל יחיד ויחיד מישראל, דאם כן בודאי היה צריך כל אחד להביא קרבן נפרד לעצמו, אלא על כרחך צריך לומר שהיתה גרות כללית של כלל האומה, ועל כן שפיר היה סגי בקרבן אחד והזאה אחת לכולם, ומכיון שכל האומה נתגירה כאחת, הרי לא נתרחקו בגרותם מבני אומתם, וממילא ליכא בהו הך דינא ד'גר שנתגייר כקטן שנולד', ושפיר נאסרו בקרובותיהם.

והנה ה'אבן עזרא' כאן פירש, שלא הזה משה רבנו על כל אחד מישראל, אלא הזה על הזקנים שהם כנגד כל ישראל, ע"ש. ולפי פירושו הרי בודאי משמע כדברינו הנ"ל, שלא הקריבו קרבן פרטי עבור כל אחד ואחד מישראל, (וגם התוס' בכריתות דף ט' ע"א [ד"ה וישלח] שכתבו שהקריבו הרבה עולות, לא כתבו כן אלא כדי לתרץ קושייתם מהא דאיתא בחגיגה דף ו' ע"א דעולת ראייה או עולת תמיד הוא, ומשמע קצת דמצד החיוב קרבן דגירות לא הוצרכו לומר שהקריבו הרבה עולות, דלענין זה היה סגי באמת בקרבן אחד לכולם), אמנם גם להתוס' שבשולח גליון הגמ' בכריתות דף ט' ע"א (ד"ה ויזרוק על העם) שכתבו, ששחטו עולות הרבה ושלימים הרבה, שהספיק דמם לזרוק על כל אחד מישראל, נראה שלא הקריבו קרבן מיוחד על כל אחד מישראל, אלא שהקריבו הרבה קרבנות כדי שיספיק הדם להזות ממנו על כל אחד מישראל, אבל מצד עצם החיוב קרבן היה סגי באמת בקרבן אחד לחוד, וכמו שכתבנו.

ויראו את אלקי ישראל וגו' ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו וגו' [כ"ד, י']

עיין בפירוש רש"י כאן, וזה לשונו - 'ויראו את אלקי ישראל', נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערוב שמחת התורה, והמתין לנדם ואביהוא עד יום חנוכת המשכן, עכ"ל. ומקורו במדרש רבה פרשת בהעלותך (פס"ו סימן כ"ד) - הקלו ראשן כאוכלין ושותין, והיו ראויין לשרף באותה שעה, ומפני שהיה יום מתן תורה חביב לפני הקדוש ברוך הוא, לפיכך לא רצה לפגוע בהן בו ביום לעשות פרצה בהן, הדא הוא דכתיב 'ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו', מכלל שהיו ראויין להשתלח יד, אבל לאחר זמן גבה מהן, עכ"ל. וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן.

והנה באמת גם יום חנוכת המשכן היה זמן של שמחה, וכדאיתא בתורת כהנים' ברייתא דמילואים סימן ט"ז - 'ביום חתונתו', ביום ששרתה שכינה בבית, 'וביום שמחת לבו', ביום שירדה אש חדשה ממרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים. ובמגילה דף י' ע"ב תניא, אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא 'ויהי ביום השמיני', וכתב התם 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד'. ולפי זה לכאורה תיקשי, דכי היכי דשעת מתן תורה לא הויה שעה הראויה להמיתם, שלא לערוב השמחה, הכי נמי לא היה ראוי להמיתם ביום חנוכת המשכן מהאי טעמא גופא שלא תתערב השמחה.

וחזינן מכאן, דאף על פי ש'שמחת חנוכת המשכן' שמחה גדולה היא מאד, וכדאיתא בתורת כהנים' ובגמ' שם, מכל מקום 'שמחת התורה' שמחה יתירה היא ממנה, והך קפידא שלא לערוב השמחה לא נאמרה אלא ב'שמחת התורה'.

תלוי ב'רגל' כלל, וצ"ע. (אם לא שנאמר, דכיון דהראייה עצמה הויה מחמת הרגל, קרי לעולת הראייה 'באה מחמת הרגל').

ויקח משה את הדם ויזרוק על העם וגו' [שמות כ"ד, ח']

הנה ביבמות דף מ"ו ע"ב נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בדין גר שמל ולא טבל, רבי אליעזר אומר הרי זה גר, שכן מצוינו באבותינו שמלו בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה. ורבי יהושע סבירא ליה דאינו גר, דבאבות נמי טבילה הוה, דכתיב 'ויקח משה את הדם ויזרוק על העם', וגמירי ד'אין הזאה בלא טבילה'. ובדעת רבי אליעזר, כתבו התוספות ישנים שם (ד"ה ויקח), דפליג אדרבי יהושע וסבירא ליה ד'ויזרוק על העם' אינו רוצה לומר שהזה על העם, כי אם על המזבח לכפר על העם, וכמו שתירגם אונקלוס כאן - 'וזרק על מדבחה לכפרא על עמא', ע"ש. אמנם רבי יהושע מפרש ד'ויזרוק על העם' היינו שהזה על העם ממש, ועל כן סבירא ליה דאיכא בזה דינא ד'אין הזאה בלא טבילה'. ואם כן נמצא, דלרבי יהושע בעינן לגירות גם 'הזאה' וגם 'טבילה'.

והנה בתוס' שם (סוף ד"ה דאין) כתבו, דהא דמקבלין גרים בזמן הזה, אף דליכא 'הזאה', הוא משום דכשם דילפינן מקרא ד'לדורותיכם' דמקבלין גרים בזמן הזה אף דליכא 'קרבן', הכי נמי ילפינן מזה דמקבלין גרים בזמן הזה אף דליכא 'הזאה'. וצ"ע בזה, דבשלמא לגבי עצם דין הקרבן, הרי יש לומר דעצם הגרות היא על ידי המילה והטבילה לחוד, ורק דאיכא דין נוסף שהגר טעון קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל (כלשון הגמ' בכריתות דף ח' ע"ב), והוא מעכב את חלות הגרות, ובזמן דליכא מקדש ליתא להך עיכובא, והרי הוא נעשה גר גמור על ידי המילה והטבילה לחוד, שהם עצם מעשה הגרות, אבל בדין ההזאה מדם הקרבן על הגר, הרי בודאי הביאור הוא דהזאה זו הויה מעצם 'מעשה הגרות', ואם כן הרי נמצא דחלוק אופן 'מעשה הגרות' בזמן הזה מבזמן הבית, דבזמן הבית היתה הגרות נעשית על ידי שלשה דברים, מילה וטבילה והזאת דם, ובזמן הזה הרי היא נעשית על ידי מילה וטבילה לחוד, וצ"ע.

על כל פנים מבואר בדברי התוס', דאף על גב דבזמן הבית היה צריך לחלות הגרות הזאה מדם הקרבן על הגר, מכל מקום בזמן הזה חלה הגרות גם בלא הזאה זו. ונראה דכשיבנה המקדש, ויצטרך הגר שנתגייר בזמן הזה להביא קרבנו, לא יצטרכו להזות עליו מדם הקרבן, דהא הך הזאה אינה מדיני הקרבן, אלא מדיני 'מעשה הגרות' היא, וכיון שנתגייר בזמן שלא היה צריך הזאה מדם קרבן, הרי כבר נשלמה גרותו בלא הזאה זו, ורק לגבי הקרבן, דהוא חיובא דקרבן הנצרך לחלות הגרות, בזה חידשה תורה דנשאר עליו חיוב הקרבן, אף על פי שגרותו חלה גם בלא הבאתו, או דנאמר בזה דין נוסף של חיוב קרבן מלבד מה דנצרך לקרבן לחלות הגרות, אבל לגבי הזאה, דהיא ממעשה הגרות עצמה, כיון דכבר חלה הגרות בלא הזאה, לא שייך תו דינא ד'הזאה'. (שוב ראיתי בשעורי אאמו"ר הגאון זצ"ל על מסכת כריתות דף ב' ע"ב מה שכתב בזה, ושורש דברינו הוא כעין מה שנתבאר שם).

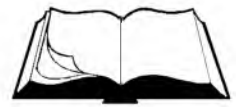
ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם [כ"ד, ח']

בגמ' שבת דף ק"ל ע"א איתא, 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו', על עסקי משפחותיו. ופרש"י, שנאסרו להם קרובות, עכ"ל. וידועה קושיית המהר"ל ב'גור אריה' פרשת ויגש, דהא בגמ' כריתות דף ט' ע"א מבואר דהא דגר נכנס לברית במילה וטבילה והרצאת דמים, הוא נלמד מאבותינו שנכנסו לברית בשעת מתן תורה בדברים אלו, אשר מזה מבואר דכניסה זו של אבותינו לברית היה עליה תורת 'גרות', ואם כן קשה למה נאסרו להם אז הקרובות, הא מדין תורה גר מותר בקרובותיו, וכדאיתא בגמ' יבמות דף כ"ב ע"א דלא אסירי אלא משום דגזרו בה רבנן שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ומאחר שנתגיירו אבותינו בשעת מתן תורה, שוב לא היו קרובותיהם אסורות עליהם, ולמה היו בוכים למשפחותיהם.

והנראה לומר בזה, דהנהא דמהניא הגרות להתיר את הגר בקרובותיו הוא משום ד'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי', והביאור בזה, דבגרותו מתרחק הגר מבני אומתו ונפסד יחוסו וקורבתו אליהם, דבגרותו נתרחק מאומתו, ובטלה

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

שבט תש"פ

שיאלות המצוות

גליון 385

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ברכות לצורך אלו שבאים רק בסוף הסעודה?

יסוד השאלה הוא, אע"פ שעכשיו מתחילים את הסעודה, וכל זמן הסעודה נחשב סמוך לאכילתו, אבל כיון שאנשים באים מבחוץ רק בסוף הסעודה כדי להשתתף בשמחה, אולי לגביהם נחשב שמתחילים רק לאחר כשעתיים, ואסור לקלף בתחילת הסעודה את הפירות עבורם.

תשובה: היות שהם באים להשתתף בסעודת שבע ברכות, הכל נעשה לאותה סעודה ומותר מתחילה להכין גם עבורם, ולכן מותר לקלף פירות עבור סעודת שבת אפילו לצורך אלו שבאים מאוחר יותר בהמשך הסעודה, שהכל נחשב כסעודה אחת.

החייב בשתיית מים מסוננים (הוספה לגליון 374)

◀ **שאלה:** מי שחייב לשתות דוקא מים מסוננים משום בריאותו, האם מותר לו להשתמש בשבת במערכת סינון מים?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' שייט סעף י') שאפילו אם יש קיסמין בתוך המים, מותר לסננו במשמרת, ע"י שם. והטעם כיון שראויים לשתית רוב בני האדם, ואין זה נחשב לבורר כלל (משנ"ב סי' ק"ב), וכתב הפמ"ג שמי שהוא אסטניסטי ולא יכול לשתות את המים כשיש בו הקיסמין, אסור ליתנם במשמרת, דלגביו זה נחשב כבורר (ביאור הלכה" שם ד"ה הואיל).

והסתפק הגרש"ז אויערבך זצ"ל אם דוקא הוא אסור לסננו, אבל אחר מותר לסנן עבורו, היות שלגבי המסננים אין זה בורר כלל, או שמא כיון שעשה זאת עבור חברו שמקפיד, נחשב לבורר ואסור ("שולחן שלמה" סי' ש"ב סי' ק"ב).

(וכעין זה הסתפק ה"ביאור הלכה", ריש סי' ש"ב בד"ה והוא, שמבואר שם דמי שלא מקפיד יכול לנער בגדו בשבת מן הטל שעליו, מה הדין אם ראובן אינו מקפיד, האם מותר לו לנער את בגדו של שמעון שמקפיד או לא, האם תלוי במנער הבגד או במי שצריך ללבוש, ע"י שם).

ולפ"ז בנד"ד, מי שאסור לו לשתות מים שאינם מסוננים, לא רק שאסור לו להוציא מים ממערכת סינון מים, אלא גם לאחר אסור להוציא עבורו, אולם אם חברו הוציא מים לעצמו, מותר לו לקחת אותם ולשתות, כיון דבשעת מעשה לא היתה בהן מלאכת בורר כלל. כל זה הוא לגבי השימוש במסננת פשוטה שמורכבת ע"י הברזים, אולם בשוק מצויים מערכת של 'מטהרי מים' שיש בתוכם פחם שהמים מתערבבים בו ורק אח"כ יוצאים כשהם מזוקקים. בסוג זה יש בעיה להשתמש בשבת, היות שהמים הם במצב שאינם ראויים לשתית כלל, ולכן בשבת כשמוציא מים יש בזה אסור 'בורר' מה"ת לכולם, ואין כאן צד להתיר. לכן יש לכל אחד לברר על מה פועל 'מטהר המים' בביתו, לפני שמשמש בו בשבת.

צירוף אותיות מגנט ע"ג המקרר

◀ **שאלה:**

א. האם מותר להניח חלקי פאזל זה אצל זה ועי"ז נוצרים ציורים או אותיות, או שיש בזה משום כותב?

ב. האם מותר להניח אותיות ע"ג המקרר ולצרפן למילים, כגון לכתוב מתי להעיר אותו בשבת?

תשובה:

א. חלקי פאזל שיש עליהם חלקי אותיות או ציורים ולא מתחברים זה לזה אלא מניחים אותם זה ליד זה, אין בזה אסור כלל אפילו מדרבנן (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי"ק קל"ה, הגרש"ז אויערבך זצ"ל שש"כ פ' ט"ז סעף כ"ג, הגר"נ קרליץ זצ"ל "חוט שני" שבת ח"א עמ' קנ"ז). ויש אוסרים גם בזה (ספר "שלמי יהודה" פ"ה סעף ג' בשם הגר"י אלישיב זצ"ל).

ב. באופן שיש חיבור ביניהם, או התאמת הצורות למסגרת, אסור לחברם (שש"כ שם). מכיון שיש חיבור ונחשב לכתובה, ומה"ט נמי אם מחברים אותם לפרוכת או לכל רקע אחר נחשב כתיבה (משנ"ב סי' ש"מ סי' ק"ב).

ג. לחבר אותיות העשויות ממגנט ע"ג המקרר אסור ("שולחן שלמה" סי' ש"מ סי' ק"ב) ויש מסתפקים אם נחשב כדרך החיבור לענין כתיבה ("חוט שני" שם).

לע"נ

מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה"ה
נלבי"ע כ"ג בתשרי תשי"פ

***

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר
נלבי"ע כ"ה מרחשון תשי"פ

***

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלבי"ע י' באייר תשע"ט

*****

לבישת ציצית ליד קבר של אשה

◀ **שאלה:** כשהולכים לבית קברות ועומדים ליד קבר של אשה, או בעת לווייה של אשה, האם יש להחביא את הציצית משום לועג לרש?
תשובה: כיון שגם בחייה פטורה מציצית ליכא משום לועג לרש וא"צ להחביא את הציצית (משנ"ב סי' כ"ג סי' ק"ה בשם "אליה רבה" ו"פרי מגדים"). ויש מחמירים גם ליד קבר אשה או בעת הלווייתה להכניס את הציצית ("כף החיים" שם סי' ק"ג, "שונה הלכות" שם שהפמ"ג לא ראה המהריט"ץ בפנים שמשיג להחמיר, "קהילות יעקב" ח"ט סי' ט', והטעם דשמא היא גלגול של איש, צל"ח ברכות ג', וע"ע "פתחי תשובה" יו"ד סי' שס"ז סי' ק"א).

לבישת ציצית ליד מת גוי

◀ **שאלה:** מי שנמצא ליד קבר של גוי, האם יש לחשוש משום 'לועג לרש' שמא לגוי יש נשמה של ישראל, וצריך להחביא את הציצית?
תשובה: גוי הוא כמו בהמה ואין לחשוש בו כלל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אשה באמירת "ק-ל מלך נאמן"

◀ **שאלה:** האם גם אשה אומרת "ק-ל מלך נאמן" באמירת קריאת שמע ביחידות כדי להשלים מספר רמ"ח כנגד רמ"ח איברים, או שמא כמו שכתב ה"מגן אברהם" (סי' תר"י סי' ק"ג) בשם מהרי"ל שאשה לא תדליק נר של יום הכיפורים כיון שהנר בגימטריה מאתיים וחמישים, כנגד רמ"ח איברים של אדם עם הרוח והנשמה, ואילו לאשה יש יותר איברים, ע"י שם, וא"כ א"צ לומר "ק-ל מלך נאמן"?
תשובה: מסתימת הרמ"א (סי' ס"א סעף ג') משמע שכל יחיד אומר "ק-ל מלך נאמן", ואפילו אשה. וכתב ב"רוקח" שאסתר אמרה מזמור כ"ב בתהילים "על אילת השחר" לפי שיש בו רמ"ח תיבות כמנין האיברים, וע"כ גם אצלה עיקר האיברים הם רמ"ח. ולכן גם ב"מי שבירך" מתפללים לרמ"ח איבריה (שו"ת "שיח יצחק" או"ח סי' כ"ט) וכן מובא בשם האר"י ז"ל שרמ"ח איברים מכוונים כנגד איברים שלמעלה ובה הכל שווים.

חליצת נעליים לברכת כהנים

◀ **שאלה:** כשחולצים נעליים לפני ברכת כהנים, איזו נעל חולצים ראשונה?

תשובה: בכל חליצת נעליים צריך לחלוץ תחילה רגל שמאל (שו"ע סי' ב' סעף ה'), אבל בערב יוה"כ שהוא לצורך מצוה יחלוץ ימין תחילה ("לוח ארץ ישראל"), ומסתבר שגם כהן יחלוץ קודם ימין לצורך נשיאת כפיים, וכן בערב תשעה באב יחלוץ ימין תחילה (הגר"י אלישיב זצ"ל, ספר "ציוני הלכה" ה"א אבילות פרק ט"ו עמ' ער"ה).

החזרת שן בשבת

◀ **שאלה:** אם מחזירים שן שנפלה תוך עשר דקות למקומה ומצמידים אותה לחניכיים, היא חוזרת ונתפסת למקומה, האם מותר לעשות זאת בשבת?

תשובה: עיקר החזרת שן שנפלה כדי להשרישה מחדש יש בה משום איסור תורה, משום מלאכת בונה, ואסור (שו"ת "שבט הלוי" ח"ה תשי"ב).

קילוף פירות לסוף סעודת שבע ברכות

◀ **שאלה:** האם מותר בשבת לקלף פירות עבור סוף סעודת שבע

דלתות חייב במזוזה, ויש מי שפוסט. וכתב הש"ך (סי"ק כ"ה) שאם קבעה קודם תליית הדלת לא יצא יד"ח דהוי' יתעשה ולא מן העשוי'. וכתב ה"פתיח תשובה" (סי"ק י"ד) בשם ה"ד"ר החיים" שאם קבעה כשהיתה דלת ואח"כ נטל את הדלת והחזירה, כשר לכו"ע, ואין בה משום יתעשה ולא מן העשוי', כיון שבשעת העשייה היה בכשרות (וע"ע ספר "עמק ברכה" עניני מזוזה סי"ק ט'). ולפ"ז אע"פ שהחליף בדלת אחרת, כיון שבשעת קביעת המזוזה היה שם חיוב, וכשהוריד את הדלת נשארה שם צורת הפתח מהצדדים, אינו חייב להוריד את המזוזה.

תשלום לוועד הבית עבור דירה שעל הגג

◀ **שאלה:** בנה שתי דירות על הגג כדי להשכירם (הגג שייך לבונה), האם צריך לשלם לוועד הבית עבור שלושת הדירות?
תשובה: הכלל הוא אם כל דירה שעל הגג היא גדולה, נחשב שיש לו שלוש דירות (ומשלם על שלוש דירות לוועד הבית), אבל אם הדירות קטנות, כל אחת מהן נחשבת כחצי דירה, ומשלם על שתי דירות, דהיינו משלם פעמיים וועד בית (וברוב המקומות אם יש לו 40 מ"ר זה נחשב לדירה גדולה).

התקלקלה מעלית בקומה השישית

◀ **שאלה:** השכיר דירה בקומה השישית, והמעלית היתה מקולקלת במשך שבועיים, האם יש להוריד דמי השכירות דלכאורה דירה בקומה שישית בלא מעלית שווה פחות (כיון שיש טרחא גדולה לעלות לשם)?
תשובה: אם המעלית התקלקלה למשך חודש או חודשיים ראוי להוזיל קצת בדמי השכירות, אך אם היתה מקולקלת למשך עשרה ימים או שבועיים, זה נחשב דרך בכך ואין צורך להוזיל את דמי השכירות (שכל בעל דירה סובל מכך מפעם לפעם).

נתקעו במעלית וקראו למכבי האש

◀ **שאלה:** מאוחר בלילה נתקעה משפחה בתוך מעלית, צלצלו לחברת המעליות והם אמרו שיגיעו בעוד כשעה, בינתיים צלצלו גם למכבי האש שהגיעו תוך עשר דקות וחילצו אותם, ושלחו את עלות החילוץ בסך 450 ₪ לדיריג הבנין, מי צריך לשלם?
תשובה: מכיון שמחברת המעליות הסכימה לבוא תוך זמן סביר, נמצא שמצד הבנין לא היה להם דחוף לתקן את המעלית מיד, ורק המשפחה שהיתה בתוך המעלית צריכה לשלם את הכסף למכבי האש על הקדמת החילוץ. אולם אם חברת המעליות היתה אומרת שתגיע לאחר הרבה זמן, בודאי זה מחיובי הבנין לדאוג למעלית התקועה ועל כולם להשתתף בתשלום.

רצועות תפילין שהשחירו את החולצה

◀ **שאלה:** קנה רצועות חדשות לתפילין, ונזל מהם צבע על החולצה, כתם שאינו יורד בכביסה, האם אפשר לתבוע את המוכר לשלם עבור הנזק?
תשובה: מדין אדם המזיק זהו רק גרמא, ומדין ממון המזיק, היות שזה דבר שאינו שכיח כלל, ולא עלתה בדעתו של המוכר שיש כאן רצועה פגומה שנוזל ממנה הצבע, הוא פטור מלשלם (וכמבואר בגמ' בבא קמא ו, אבנו וסכינו בראש ג' ובאה רוח שאינה מצויה שהוא פטור), אבל בודאי זה נחשב פגם במקח וחייבים לתת לו רצועות אחרות.

מחילה על שכירות בין שוכר למשכיר

◀ **שאלה:** שניים חתמו ביניהם על חוזה שכירות למשך שנה, לאחר חצי שנה אמר המשכיר לשוכר שהוא מוחל לו ויכול לצאת לפני הזמן (המשכיר רצה לתת את הדירה לקרובו), השוכר התחיל לחפש דירה אחרת, ואח"כ והמשכיר שוב חזר בו ואמר שאינו רוצה שיצא לפני הזמן, האם המשכיר יכול לחזור בו?
יסוד השאלה הוא, האם קנין שכירות הוא קנין ממש, וא"כ לא מהני מחילת המשכיר וצריך דוקא קנין, או שמא זהו שיעבוד בעלמא וכבר חלה המחילה ואינו יכול לחזור בו.
תשובה: יש סוברים שזהו קנין ממש ולא מהני בזה מחילה ("קצה"ח סי' שט"ז סי"ק ג' בשם שו"ת ריב"ש).
ויש סוברים שזהו שיעבוד בעלמא ומהני מחילה ("מנחת אפרים" הל' שכירות סי' ט'), "שער משפט" חו"מ סי' שט"ז, וכן נקט נה"מ חו"מ סי' ס"ט של"ג).
לפי"ז בנ"ד שיש כאן ספיקא דדינא אמרינן 'המוציא מחברו עליו הראיה', ואם השוכר עדיין לא שילם לכל השנה הוא נחשב למוחזק וא"א לחייבו להישאר בדירה, ואם כבר שילם עבור השנה המשכיר נחשב למוחזק וא"א לחייבו להחזיר את הכסף לפני הזמן.

תשלום על שידוך חוזר

◀ **שאלה:** הציעו שידוך, ונפגשו כמה פעמים וירדו מהשידוך, לאחר מספר חודשים בא אחר והציע את אותו השידוך, נפגשו פעמיים והתארסו, למי מגיע דמי השידוך?
תשובה: מכיון שהתייארשו לגמרי מחמת ההצעה הראשונה, נחשב ששידוך זה הוא רק מחמת המציע השני, ומגיע לו כל התשלום.

לגעת באבני כותל המערבי

◀ **שאלה:** האם מותר להכניס את אצבעות הידים בחריצים בין אבני הכותל המערבי, או לנגוע בהם מבלי להכניס ידיו לשם?
תשובה: פליגי בזה האחרונים אם יש בזה משום ביאה במקצת (עי' ספר "משכנות לאביר יעקב" מהג"ר מעשיל זצ"ל שכתב לאסור, ועי' שו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' ק"נ שמאריך בזה להתיר). וה"חזון איש" זצ"ל היה מהאסורים, אבל לנגוע באבני הכותל בלי שיכניס ידו לחריצים מסתבר שמותר ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קנ"א, וכתוב שם שכמדומה גם ה"חזון איש" התיר נגיעה).

היתר עיסקא לילד עם תסמונת

◀ **שאלה:** הדוד רוצה להכניס כסף לחשבון בנק עבור אחיינו בעל תסמונת בתנאי של היתר עיסקא, מה הדין?
יסוד השאלה הוא, שהאבא בעצמו שלא רוצה לסמוך על היתר עיסקא, ורק אם הכסף בבנק קנוי לבנו בעל התסמונת הוא מוכן לעשות כן, ויש לדון האם שוטה יכול לקנות או לא דאי נימא ששוטה לא יכול לקנות שמא הכסף שייך לאבא, וא"כ הוא לא רוצה לעשות היתר עיסקא.
תשובה: איתא בשו"ע (חו"מ סי' רמ"ג סעיף ט"ז) שאפשר לזכות לשוטה כמו שמזכירם לקטן, ועי' בקצה"ח (שם סי"ק ו') שמוכח מכמה ראשונים שאי אפשר לזכות לשוטה, עי' שם, (וע"ע שו"ת "אחיעזר" אה"ע סי' כ"ח אות י"ד, ובספר "אמרי בינה" קונטרס הקנינים סי' כ"ד), ואם נימא שהשוטה לא קונה לכאורה הכסף שייך לאבא.
וי"ל שממ"י אם השוטה קונה את הכסף הר"ז שלו ואם הוא לא קונה מדין תורה נשאר הכסף של הנותן, והאבא הוא רק האפוטרופוס עליו ויכול לעשות בזה היתר עיסקא היות שאין הכסף שלו כלל.

קימה לפני ת"ח סומא

◀ **שאלה:** האם יש חיוב לקום לפני ת"ח שהוא סומא כשנכנס לבית הכנסת, או שמא מכיון שהוא לא מרגיש ולא יודע אין חיוב קימה?
תשובה: יש חיוב קימה גם לפני מי שאינו יודע שקמים לפניו, וראיה מגמרא (קידושין ל"ג.) כשראה אב"י מרחוק את און חמורו של רב יוסף היה קם לכבודו אף שרב יוסף היה סג"ג-נהור (שו"ת "גינת ורדים" יו"ד כלל ד' סי' ב', שו"ת "שער אפרים" סי' ע"ח, "ברכי יוסף" סי' רמ"ד אות ב'), ויש דוחים שעשה שם לפניו משורת הדין ("מנחת חינוך" מצי קני"ז סי"ק ה').
ויש להוסיף, כמו שיש חיוב לעמוד לפני ספר תורה לא משום שספר התורה ראוה, אלא שיש עליו חיוב לכבד את התורה, והרי קימה לפני ת"ח לומדים מספר תורה כמבואר בגמ' (מכות כ"ב:), וא"כ יש חיוב עלינו לכבד ת"ח שהוא סומא משום כבוד התורה אפילו שהוא לא יודע מכך.

כתיבת מילים או מספרים על ידו (כתובת קעקע)

◀ **שאלה:** האם מותר לכתוב על ידו או על זרועו מספרים (שצריך לזכור ואין נייר תחת ידו), ולפעמים זהו כתב שמתקיים כמה ימים, או שיש בזה משום כתובת קעקע ואסור?
תשובה:
א. כתוב בפי' קדושים (י"ט, כ"ח): "וכתובת קעקע לא תתנו בכס", ואיסור התורה הוא רק אם חוקק בגופו וגם כתוב שם (עי' מנ"ח מצ' רנ"ג שדן אם יש חילוק מן התורה אם חוקק קודם או כותב קודם) ולוקה אפילו על אות אחת ("חינוך" שם, ועי' שו"ת "מעיל צדקה" סי' ל"א ו"תועפות ראם" סי' של"ח שזוהי סברה כיון שהגויים עושים כן אפילו באות אחת).
ב. אם כותב בדיו ובסיקרא ובכתב שאינו מתקיים, כמו שרגילים האנשים לעשות כדי להזכיר לעצמם דברים, לכו"ע אין בזה איסור כלל ומותר לכתוב חלה (מנ"ח שם סי"ק א').
ג. אם כותב דברים בדיו שאינו יכול לזיף ונשאר לקיומו, יש סוברים שיש בזה איסור דרבנן (מנ"ח שם), ויש חולקים שאלו דברים תמיהים ואין בזה איסור כלל, וכמשי"כ המנ"ח (שם) בשם ספר "משנת חכמים" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ג תשי"א, וע"ע גיטין פ"ב משנה ג' דמשמע שמותר לכתוב על יד עבד בדיו).

האם חייב למחוק כתובת קעקע

◀ **שאלה:** ניצול שואה שחוקק לו מספר על זרועו, האם חייב להורידו?
תשובה: אע"פ שיש איסור לקעקע, אבל אם כתבו עליו אין חיוב להורידו (הגר"ז אויערבך זצ"ל, וספר "פתשגן הכתב" להגר"ח קניבסקי שליט"א סי' כ"א), ואסור לחבול בגוף לחינם.
אמנם בעל תשובה שיש לו כתובת קעקע על הגוף באיסור ומוזכיר לו את ימיו הקודמים, דבר ישר הוא להסירם ומותר בשביל זה לחבול בגוף כדי להסיר את התועבה (הגר"ש אלישיב זצ"ל "אשרי האיש" יו"ד ח"א פרק י"ז).

החלפת דלת לענין מזוזה

◀ **שאלה:** מחליף דלת ישנה בדלת חדשה, האם צריך לחזור לקבוע מזוזה?
תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ט סעיף ט"ו) הבית אע"פ שאין בו

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון 108, פרשת משפטים - מברכין אדר תש"פ

הדרך להיכנס לעולם השמחה - ריבוי התורה

יששכר וזבולון חלק משותף, וזבולון היה מתרעם שלא קיבל חלקת אדמה עם שדות וכרמים כאחיו (רש"י דברים לג, יט) ובכל זאת רק זבולון התרעם על חלקו "לא כן יששכר שהיו בעלי תורה".
הרי שאותה חלקת אדמה שגרמה לבני זבולון היוצאים למסחר להתרעם, לא השפיעה על תחושות בני התורה הנעלים השרויים בשמחה, משום שלבן תורה אין תלונות, טרונות ומענות. וזהו שכתב הרמ"א (תרצה, ב) "וטוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל סעודת פורים", משום שבלאו הכי אי אפשר לשמוח. ואף כל השולחן ערוך אורח חיים נחתם בדבריו (תרצו, א) "וטוב לב משתה תמיד", וכתב השערי תשובה שבא לרמוז על לימוד התורה המשמח את הלב ומבטל את היצר הרע משום שעבודה שהיא בשמחה ובטוב לב זו שירה, ואין שירה אלא תורה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולכן הדרך להגיע לטוב לב תמיד היא דווקא על ידי התורה הקדושה.

משנכנס אב, אלא כוונתו שאם רוצים להרבות בשמחה, הדבר הראשון הנצרך לזה הוא להרבות ב"פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט) משום שרק כשהלב שמח מעצמו יש מה לדבר על "מרבין בשמחה", אך בלא זה אין מה לדבר עם אדם נדכה על "מרבין" בשמחה, שהרי הוא רחוק מעניין השמחה ובוודאי שאינו שייך לריבוי השמחה. לימוד התורה וקיום המצוות הם הדרך להיכנס לעולם השמחה, והם משרים על האדם רוגע ושמחה עילאית, וככל שידבק בתורה יותר כך תגדל שמחתו הפנימית.

וכבר כתב בן האור החיים (שמות ו, ט) "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח - לפי שלא היו בני תורה לא שמעו, כי התורה מרחיבה לבו של אדם", כלומר השמחה נעדרה מבני ישראל בשעת השעבוד לא רק מחמת קושי השעבוד אלא משום "שלא היו בני תורה". וכדברים הללו ממש כתב המהרש"א (מגילה ו, א ד"ה ספיו) שבנחלת הארץ קבלו שבט

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

(שמות כא, א)

שבת פרשת משפטים סמוכה לחודש אדר ואף נרמזו בן בראשי התיבות "ואלה המשפטים" ר"ת ליהודים היתה אורה ושמחה, ואכן כבר מריחים את ריבוי האורה והשמחה הממושמש ובא. כאשר נשאל מרן הגרי"ש אלישיב כיצד מקיימים את מאמר חז"ל (תענית כט, א) "משנכנס אדר מרבין בשמחה", השיב כי ריבוי השמחה בא יבוא על ידי שירבו בלימוד התורה, ומיד עולה התמיהה שהרי באותו מקום נאמר "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", ואם כן היתכן דמשנכנס אב יש למעט בלימוד?

אלא נראה שכוונת רבינו לא היתה אודות חיוב מרבין בשמחה, וממילא חלילה למעט בלימוד

הקב"ה יצר 'היתר' כנגד כל איסור

קבלת ירושה גדולה מעשיר גדול. החכם יבקש מעורך דין מקצועי לעבור על החוזה עם כל תנאיו וסעיפיו, בכדי לוודא שאין סעיף המשעבדו לחובות שונים. ואמנם אם הנותן הוא אביו אוהבו המסור

ביקשו לבחון מה כתוב בה, ובחנו לעומק את טיב רצונו בנתינת התורה מתוך מחשבה שהוא בא בעלילה עליהם.

הבדל תהומי זה נמשל לאדם שבאו להחתימו על

"כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"

(שמות כד, י)

הרצון המופלא של עם ישראל להתקרב לקב"ה ולדבוק בתורה עד כדי כך שהקדימו נעשה לנשמע, מעורר תמיהה: מדוע אכן בוריות שאינה אופיינית ל"עם חכם ונבון" (דברים י, י) הסכימו לכל מה שיצטוו, קודם שידעו כלל פרטי הדינים והאיסורים שיתחייבו עם קבלת התורה.

שאלה זו כבר נשאלה (שבת פח, א) על ידי צדוקי שראה את רבא שמתוך עיונו המעמיק בנבכי הלימוד ישב בתנוחה מסוימת ונמעכו אצבעותיו עד שנטפו דם בלא שחש בזה כלל, ותמה מדוע אתם עם פזיז כל כך שאינכם מרגישים בנעשה עמכם, ואף מחמת כן הקדמתם נעשה לנשמע.

השיבו רבא כי שונים אנו מאומות העולם בתכלית ביחס ובקרבה שאנו חשים כלפי הקב"ה. הלכנו עם הקב"ה בתום לב וסמכנו שלא יטיל עלינו עבודה שאינה כמידתנו, ומתוך כך קיבלנו עלינו כל מה שיצווה עלינו.

בשונה מאומות העולם שאמנם הכירו בעוצמתו הכבירה של מי שהוציא את בניו מתחת יד מצרים וחילצם מארץ שמעולם לא ברח משם אף עבד (רש"י שמות יח, ט), וכל זאת אחר שהכה בהם עשר מכות נאמנות שהוכיחו קבל עם ועולם את שליטתו והשגחתו הפרטית בכל הנמצאים כולם, אך עם כל זאת כאשר הציע להם לקבל את תורתו

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה • במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

שמים לבטלה וכמשמע מהמשנה ברורה (שם כד). ואף אם רוצים לזמן בשלושה יש להימנע מזה אחר שלא התחייבו בזימון, כסתימת השער הציון (שם כב) "מסתברא שאין לזמן דאין יאמרו נברך, והכוונה שנברכנו יחד ולבסוף מוכרחים להתחלק משום שאין אחד מוציא את חברו" (שיעורי מרן הגרי"ש - ברכות תצה).

כוונה שלא להצטרף מראש לזימון

שאלה אחד הסועדים מבקש לצאת מוקדם ולא להתחייב בזימון, האם יועיל לזמן מתחילה שלא להתחייב בזימון ויוכל לברך לעצמו.

תשובה כיון שהתחייבו בזימון לא מועילה כוונה הפוכה, והוא כעין שיכון שלא להתחייב בברכת המזון (אגרות משה א אורח חיים ו), ואמנם אם

חיוב זימון בסעודות גדולות

שאלה שלושה שאכלו כאחד אך כל אחד התחיל מעט אחר חברו כאשר קיבל פרוסת המוציא מהבוצע, האם נחשב שהתחילו יחד את הסעודה ומתחייבים בזימון.

תשובה חיוב זימון הוא רק כאשר התחילו או סיימו יחד (משנה ברורה קצנ, יט), ואמנם אי אפשר לצמצם ואין צורך שיתחילו בדיוק יחד, אלא מספיק שיתחיל בשעה שהבירו עדיין תוך כדי אכילת כזית ראשון (ט"ז שם ו). ובסעודות גדולות כגון ביישיבות שכולם יוצאים בקידוש אחד, אך כל אחד מברך המוציא על לחמניה לעצמו, אין זה נחשב שמחמת הקידוש התחילו יחד. ולכן אם לא מסיימים יחד אסור לזמן בעשרה, כיון שלא התחייבו בזימון ויש בזה הוצאת שם

ש"ת הלכה למעשה

כיוון שלא 'להצטרף' יחד לאכילה אלא שייחשב שאוכל בפני עצמו נראה שיועיל (שו"ת חכמת שלמה קצו). ולכן אם לבסוף נמלך בדעתו להצטרף לאכילה עמהם לא יוכל לזמן מאחר ולא חייב בזימון זה. אך אם אחר שהחליט להצטרף יחד עמהם אכל כזית פת, כיון שסיימו יחד והצטרפו קודם, יוכל לזמן (שיעורי מרן הגריש" - ברכות תקסא).

אופן אחיזת היין והבשמים בהבדלה

שאלה האם על המבדיל במוצאי שבת להחזיק ביד שמאל את גביע היין בשעה שמברך על הבשמים.

תשובה מפורש בשלחן ערוך (רצו, ו) "אוחז היין בימין וההדס בשמאל ומברך על היין, ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין לימין". ואמנם רבים לא מקפידים על כך ואף יש שטוענים שלשון השלחן ערוך היא לא דווקא, משום שאין לאחיזה ביד שמאל שום משמעות, אך רבינו נהג כן (שיעורי מרן הגריש" - ברכות תרטו) ובשעת ברכת היין החזיק היין בימין והבשמים בשמאלו, לאחר מכן בשעת ברכת הבשמים החזיק הבשמים בשמאלו והיין בימין, לאחמ"כ בשעת ברכת האש חזר והחזיק את היין בימין והניח הגביע בכדי להביט בציפורניים אחר הברכה, ושוב החזיק היין בימין בשעת ברכת המבדיל, וכן ראוי לעשות.

כתובה לבת מאב גוי ואמא יהודיה

שאלה כיצד לכתוב את שמות ההורים בכתובה לבת שאביה גוי ואמה יהודיה.

תשובה כיון שאינה מתייחסת אחר האב אלא רק אחר האם, יש לכתוב את שם האמא בכתובה (דגל מרבכה אבן העזר קטז, ט) וכפי שמצינו בגמרא "רב מרי בר רחל" שנקרא כן כיון שאביו היה גוי ואין לכתוב "בת אברהם אבינו" כיון שזהו נוסח לגר, ויחשבוה לגיורת ולא תוכל בשטר זה לגבות כתובתה. ובדיעבד אם עבר וכתב את שמה ושם משפחתה בלא שם האם, גם זה כשר כיון שכתובה היא שטר חוב, וניתן לגבות אף בשטר שכוזה. (צינו הלכה - נישואין קכד).

זימון בשבע ברכות בראש חודש

שאלה האם בזימון בשמחת נישואין בראש חודש אומרים 'דוי הסר'.

תשובה 'דוי הסר' נידון כתפילה ואומרים אף בראש חודש, ומה שטוענים שדינו כתחנון ובכל זמן שאין אומרים תחנון אין לאמרו אינו נכון, שהרי בכל שבעת ימי המשתה - גם אם אינו ר"ח - אין החתן אומר תחנון. (צינו הלכה - נישואין קסב).

חינוך לשמירת הדת, אלא דווקא משום שאני מחנך אותך שכל תכלית החיים רק ליהנות וליהנות, אם תאכל ממתיקים רבים לבסוף תיפגע בריאותך ולא תוכל ליהנות מהחיים כחפצך. וכן אל תקפץ על עצים גבוהים מחשש שתיפול מגובה רב וחלילה תשבר רגלך ובשל כך תימנע מהנאות שונות. ובאותו הדרך אף המציל בים אוסר לשחות במקומות מסוימים, משום שאמנם אתה רוצה ליהנות ולשחות אף במקומות סכנה, אך כאחד שידוע מה באמת מסוכן במערבולות, אני מונע זאת ממך בכדי שתוכל להמשיך ליהנות.

הגרא"ל חזר לסדר - יזמן למחרת הטיסה

אף התורה הקדושה לא באה לחסום הנאות. אדרבה, יוצר האדם, ה"ה הקב"ה, צירף למכשיר שישמו 'אדם' הוראות שימוש ואזהרות בטיחות איך להשתמש במכונה ובחיים שלנו בצורה הנכונה, ובכדי שנוכל להפיק את מקסימום ההנאה ונגיע לתכלית השימוש, הדריכנו בתורתו הקדושה לפרטי פרטים, כפי שיצרן מכונה מורה ממה להימנע למען תוחלת החיים של המכשיר. וטעות היא מה שחושבים כי ההבדל בין החולץ אחר תאונתו לממעט בהן, הוא שזה אוהב את עצמו וזה מתגבר על אהבת עצמו, משום שהאמת היא שאדרבה, הכובש תאונתו מתוך שידוע את גודל הנזק הבא בריבוי התאונה ומתגבר עליה, מצליח לבסוף ליהנות עוד יותר מהאחר שלא התגבר וקיצר ימיו או נחלה.

אחד המקורבים למרן הגרא"ל שטיינמן שהתלווה אליו למסעותיו בחו"ל לחיזוק היושבים בגולה, תמה באזניו היאך מיד עם שובו ארצה לאחר מסע מתיש וטיסה ארוכה, חזר לסדר יזמן בלימוד ובקבלת קהל ההמונים בלא שניכרת העייפות עליו כלל. והשיבו בלשונו הזהב: "אם תאכל כמוני, גם אתה תרגיש כך". כלומר ריבוי האכילה והעיינוגים שמהם נמנע הרב שטיינמן, גורמים לעייפות וחולשה רבה המונעים הנאות רבות מהאדם.

וזהו מה שאמר רבא לצדוקי: אנו הלכנו עמו בתמימות כי אנו בטוחים שהוא עושה הכל רק לטובתנו, וכל מה שנראה לנו כאיסור, הוא מתוך אהבתו אותנו למען טובתנו והנאתו המושלמת. על זה הדרך נראה כי הדברים אף מונחים בדברי האור החיים (דברים כו, יא) "אם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה... כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם" והיוו כי לא רק בציווי התורה לשמחה במועדים לעונג בשבתות ולאכילה בשר שלמים ויינות נסכים מונח טובה ועונג לאדם, אלא אף כל שלש מאות ששים וחמשה הלאווים האוסרים מעשים מסוימים, גם בהם טמונים "כל הטובות שבעולם" משום שמי הוא היודע בדיוק מה טוב לאדם, מה בריא ומה מסכן אותו יותר מהקב"ה שבראו בכבודו ובעצמו. ולכן הוא לימדנו מה טוב ומה לא טוב לנו מתוך מטרה שיהיו לנו חיים מתוקנים ומושלמים.

התבוננות זו בדיני התורה הרבים אשר לעתים נדמה כי הם מונעים אי אלו הנאות מסוימות, מגבירה את האהבה והשמחה בכך שבחר בנו מכל העמים וחי עולם נטע בתוכנו.

אליו כל ימיו שבכל הזמנות רק מחפש איך להיטיב עמו, בוודאי יזדרז לחתום בלא לבדוק כלל, משום שברור לו שכל כוונת אביו היא רק להעניק לו ולהרעיף עליו טובה.

כך גם הגויים, גם אם הם מאמינים בו אחר כל האותות והמופתים שהתפרסמו לעין כל, הם רואים אותו כמי שבא עליהם בעלילות ומחפש להקשות על חייהם באיסורים, ולכן בודקים תחילה מהם האיסורים שהוא עומד להטיל עליהם. לכן, סיים רבא, על החילוק בינינו נאמר "תומת ישרים תנחם וסלף בוגדים ירדם" (משלי יא, ג), אותנו מנחה התמימות אל ההצלחות בדרך טובה, ואילו יחסו אליכם הוא כבוגדים ואינו חפץ בכם.

אך אנו "התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה" (רש"י שבת שם) כלומר אנו יודעים שהוא אוהב אותנו ומרעיף עלינו שפע טובות בכל עת ללא לאות. הוא הנותן לנו כל בוקר את האפשרות להניע את אבריו ולפעול בהם כחפצנו, הוא נותן לנו את האוכל, התיאבון ואת הכוח לאכול, ואף את עצם החיים עצמם הוא נותן בקרבנו. וכיון שהוא זה שמשפיע עלינו טובות רבות כל כך, אנו לא חושדים בו שהוא רוצה לתת לנו משהו שלא טוב עבורנו. וממילא בטוחים אנו כי כל מה שאוסר עלינו זה רק לטובתנו, ולכן "סמכנו עליו שלא יטעינו בדבר שלא נוכל לעמוד בו" (שם).

מדויקים הדברים היטב במה שאנו אומרים כל בוקר בברכת אהבה רבה "בעבור אבותינו שבטחו בך, ותלמדם חוקי חיים", שפירושו כיון שאבותינו בטחו בו "שלא יטעינו בדבר שלא נוכל לעמוד בו" לכן לא חששו להקדים נעשה לנשמע ולקבל עליהם חוקי חיים כפי שנתבאר בתורה הקדושה.

הוראות היצרן ותחבולות היצר

הגמרא בחולין (ג, ספ) מתייחסת לאיסורים הרבים שקיבלנו על עצמנו בקבלת התורה "כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה", כל מה שאסרה לנו התורה, לא נמנע מאתנו הדבר לגמרי, אלא הותר כנגדו דבר אחר הדומה לו ומביאה דוגמאות רבות על איסורים שונים של מאכלים ועריות שהותרו בצורה מסוימת הדומה לאיסור.

במכתב מאלוהו (362 א) האריך לבאר כי כוונת התורה בזה באה כנגד היצר הרע שאם בא לאדם ומנסה לפתותו לתאוה מסוימת, אם יילחם כנגדו בהימנעות גמורה פעמים רבות עצם המלחמה כנגדו היא שתעורר ותגביר את המשיכה לאיסור. ולכן ההימנעות מהאיסור הוא בתחומים על ידי שיאמרו לעצמו כי אכן יקיים את תאוה זו, אך בדרך היתר. כגון אם היצר מגרה אותו לדבר דברים בטלים באמצע הלימוד, אם יאמר לו 'אני נמנע בכל דרך מלדבר דברים בטלים ובשום פנים ואופן אינני מסכים לזה' ייתכן ולבסוף יישר וייכנע ליצר המפתה, אך אם יפייס ויאמר לעצמו 'אדבר דברים בטלים, אך לא כעת באמצע הלימוד אלא בעוד כשעה', בדרך זו יצליח יותר מאשר במלחמה חזיתית.

ונמשל הדבר להורה שאינו שומר מצוות האוסר על בנו לאכול יותר מדי מיני מתיקה, ולתמיחה הבן מדוע אותה מציב בפניי איסורים שונים, מסביר לו האב: אינני אוסר זאת עליך מטעמי

שואליו ודורשי

בית הוראה תלמידי חסידים
מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה
0722-133-466
ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור
רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 214 – משפטים

שיחה עם הר"ר אהרון סורסקי שליט"א אודות זכרונותיו מרבינו מעת לומדו בכולל חזו"א.

א. עדינות הנפש

העובדה דלהלן מלמדת על דרגת עדינות הנפש של רבינו. עובדה זו שמעתיה מיד לאחר מעשה ממזכיר הכולל דאז, הר"ר יוסף אדלשטיין זצ"ל:

אחד האברכים בכולל השיג תרומה עבור בניית הקומה השניה לכולל חזו"א. האברך שתיווך את התרומה הציע לרבינו, כאות הכרת הטוב, לבקר את הנדיב. רבינו הסכים ועלה לביתו שבתל אביב. הנדבן מאוד התרגש, שרבינו טרח ועלה לביתו, ובמהלך הביקור אמר לרבינו, הרב קרליץ, עכשיו זה 'עת-רצון', הרב יכול להציע לי איזה 'פרוייקט' ואממן אותו... אך רבינו משך בכתפיו ושתק כהרגלו. גם כאשר הנדיב הפציר שוב ושוב ואף הוסיף שיכול לקחת על עצמו כל סכום שיידרש, המשיך רבינו לשתוק. וכך הביקור הסתיים, כשרבינו הסתכל על השעון ואמר "עכשיו הגיע זמן מנחה גדולה".

הרבה כספים עברו דרך רבינו לכולל חזו"א ולצדקות אחרות, אך מעולם לא ביקש מפורשות. גם כשכתב מכתב, לא פנה באופן אישי, היו לו התנסחויות מיוחדות.

דרגה בעדינות הנפש.

ב. הרב מפוניבז' לרבינו - "אתה תהיה ראש ישיבה"

שמעתי מרבינו, שמרן הרב מפוניבז' הגרי"ש כהנמן זללה"ה דיבר פעם בפני אברכים צעירים בכולל פוניבז' והדריכם אודות תפקידים של הרבצת תורה. באותה הזדמנות אמר לרבינו "אתה תהיה ראש ישיבה".

סיים רבינו ואמר, "בסוף, שאר האברכים נהיו ראשי ישיבות ואילו אני נהייתי רב"...

רבינו לא נהיה רק רב, רבינו זכה להקים דור דעה. דור של רבנים, דיניים, תלמידי חכמים ומרביצי תורה.

ג. עבודת חלוקת המלגות

חלוקת המלגות בכולל היתה אצל רבינו עבודה מיוחדת. ראו בה את הענווה הגדולה של רבינו. ראו בה את הכבוד הגדול שהיה רוחש לאברכים - עמלי התורה. את המלגה לא היה מחלק כנהוג פעם בחודש, אלא פעם בשבועיים. זה היה לטובת האברכים, שהכסף לא יתבזבז.

רבינו לא חס על כבודו, הוא בעצמו היה מכניס את הכסף למעטפות בביתו בעזרת הרבנית. הוא ידע היטב את מצבו של כל אברך ואברך, את רמת שקיעותו בלימוד ואף את מצבו בבית, ולפי זה היה מתאים את המילגה.

רבינו גם חילק בעצמו את המעטפות, הוא עבר בין האברכים כ'פקיד' ומסר את המעטפה באופן אישי לכל אחד בעדינות ובכבוד. זה יכל לקחת גם כמה ימים, הוא חיפש שוב ושוב עד שמצא כל אברך ואברך. אגב, היו אברכים שידע שלטובתם אם ילמדו בבית ילמדו יותר טוב, ואיפשר זאת כי לנגד עניו עמדה רק מטרה אחת – לימוד התורה.

ד. "ואחד האופנים בדורינו, הוא החיידר של סלונים"

בין רבינו לאדמו"ר מסלונים 'הנתיבות שלום' היו קשרי ידידות והערכה. הרבה סוגיות ציבוריות באו על פתרונם על ידם. והכל היה בשקט, הרחק מעיני הזרקורים. כאות הוקרה בא רבינו להשתתף בשמחת חנוכת הבית לחיידר 'סלונים' בבני ברק.

כשקם רבינו לשאת דברים, הסתקרנתי וציפיתי לראות מה יהיה לרבינו לומר על 'חיידר סלונים'.

רבינו הסביר שיש הבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו", וזה התקיים בכל דור באופנים שונים. ואז הוסיף ואמר "ואחד האופנים בדורינו, הוא החיידר של סלונים".

ה. דרשות רבינו

הדרשות של רבינו היו תמיד בקיצור. תוכן דבריו היה מבוסס בעיקר מדברי רבינו יונה, והיה מקשר לפי הענין.

ו. חכמת השתיקה

חכמתו המיוחדת של רבינו היתה ניכרת בעיקר בשתיקתו. חכמת השתיקה היא החכמה הכי גדולה. כשרבינו ישב בבית הדין הוא כמעט לא דיבר, הוא ישב בשקט והקשיב בריכוז מלא לכל מילה. כל צד היה משוכנע שרבינו מצדיק אותו.

כאשר היה העסק 'מתחמם' היו רואים את עיניו 'רצות' מאחד לשני, בוחן במבטו ולומד כל אחד בהרבה חכמה, ובלא לומר מילה.

אדם קרוב אצל עצמו

סח רבינו לרבי בנימין שיקובצקי שליט"א מרבני כולל חזו"א: "תראה עד היכן גודל כחה של נגיעה".

שני סוחרים "יודיאקה" באו לבית הדין לדין תורה. אחד מכר לחבירו הגדה של פסח עתיקה במחיר ארבעת אלפים דולר, ולאחר זמן שמע שהשני מכר אותה תמורת שמונת אלפים דולר. המוכר הראשון טען, שהיה כאן מקח טעות, שהרי היה כאן הונאה. שאלו רבינו בנעימות "ובכמה - 'אתה' - קנית - אותה...!?" השיב הסוחר, בארבעים דולר...

"כוחה של נגיעה". וכל מילה נוספת מיותרת.

באם יש בידך עובדה מכתב או תצלום מרבינו זללה"ה נשמה שתמציאו אלינו בדרכים הבאות:
אימיל – A0533125884@gmail.com או בהודעה קולית: 151531325884
כמו כן ניתן לשלוח בקשה לקבלת הגלין באימיל בכתובת הנ"ל

כ"ז שבט...

ג' שנים חלפו, מאז פנה זיוה והדרה של היהדות הנאמנה כולה ושל רמת השרון בפרט, ג' שנים של חלל גדול בנפשות נכאבות, בתוך אומה שבורה, מאז הלקח הארון ביום חרון. ולא מצאנו נחמה טובה ומרפאה יותר לנפש מהמשך העיסוק בדברי תורתו והגותו שמסר לאורך השנים להחיות עם רב.

והנה ליום השנה, בחרנו להביא כאן דברים נפלאים ומחזקים שנאמרו ע"י מו"ר זללה"ה על ילדותו שלו ושל להבחל"ח מרן הגרי"ג שליט"א ודרך בנייתם ועלייתם בתור"ש מהילדות ברוסיא ועד המפגש וההתקרבות למרן החזו"א זללה"ה והלאה בקודש.

תולדות גדולי עולם

דברים מרתקים שנאמרו מפי מרן זללה"ה.

מהישיבה ה'ביתית' ברמה"ש דרך לומז'ה-פ"ת, פוניבז' והקרבה למרן החזו"א זללה"ה.

כשהגבולות ברורים אפשר לחנך ילדים גם מחוץ לב"ב

אנחנו למדנו בבית עם אבא. הוא רצה שלא נהיה בורים במילי דעלמא והשאל מהספריה ספרי חשבון ולימד אותנו כפל חילוק ושבירים ולימד אותנו גם לכתוב אנגלית, אבל כל היום למדנו גמרא. בחוץ לארץ למדנו עם מלמד שהיה תלמיד של אבא, שם הספקנו ללמוד את כל חמשה חומשי תורה עם רש"י גם נביאים-ראשונים כמדומה שהספקנו ללמוד שם, עד סוף ישעיה, וכאן בארץ ישראל המשכנו ירמיה, יחזקאל ומשלי ואיוב עד שסיימנו כמעט הכל. היה זמן שאבא החליט שצריך ללמוד חומש ויקרא בעיון וללמדנו כל יום שעה שעתיים ויקרא עם תורת כהנים, היינו אז בני אחת עשרה בערך היום רגילים שקשה לחנך ילדים חוץ לבני ברק וריכוזי היהדות וכאן הרב מבריסק לקח לעצמו דירה באזור חילוני מובהק זה לא הפריע לו, הוא לא התיישב לגור במאה שערים או בשערי חסד. ידענו שהם ואנחנו זה שני דברים, אבא גם לא הפריע לנו לשחק בשעת ההפסקות בגולות ובכדור עם ילדים אחרים למעשה גם אז הם היו יותר מנומסים ממה שהחילונים.

אבא משתדל למען החינוך הטהור

כשאבא ראה את העזובה בשטח החינוך, הוא חשב לתקן כמה שאפשר והביא מורה פרטי שילמד אחה"צ עם ילדי בית הספר החילוני גמרא ולימודי קודש. המורה הראשון היה רבי שלמה טופורוביץ שבא להתגורר במקום ואבא דאג שהבעלי בתים במקום יתנדבו להאכילו ולהשקותו. אחד התנדב ארוחת בוקר והשני בצהרים ושילמו לו כמובן משכורת. הוא ז"ל הרב טופורוביץ חיפש תמיד לעשות דברים גדולים ולהתרחב "אופ טאהן" כלשונו ורמת השרון הייתה קטנה בשבילו לכן הוא עבר למקום יותר גדול ואז הביא אבא את

רבי נחום הכהן גולדשמיד שהיה עוד בימי בחרותו. הוא ישן אצלנו בבית ובשעות אחה"צ הוא לימד את הילדים תורה שבכתב ושבע"פ.

סדר הלימוד בבית אבא זצ"ל

אנחנו למדנו בבית. בדרך כלל היינו רק שניים ולפעמים בא שלישי קרוב מבני המשפחה וכך למדנו כל היום. התחלנו מסכתא וכשסיימנוה התחלנו שוב מהתחלה, היתה זו מסכת פסחים. אבא החליט שצריך לחזור על המסכת כך התחלנו מחדש מסכת פסחים, גם על מסכת סנהדרין חזרנו פעמיים כיון שבפעם הראשונה למדנו בלי תוספות ואח"כ למדנו שוב עם כל התוספות. בשבת למדנו רמב"ם לפי הסדר על הנושא של המסכתא וכל סוגיא שגמרנו למדנו את הרא"ש ואת האלפס כל מילה ומילה.

שמע הישיבה הביתית הגיע עד פולין

כשלמדנו פסחים החליט אבא ללמוד גם טור עם ב"י וכך גם היה במסכת קידושין. הוספנו ללמוד הלכות קידושין בשלימות, רמב"ם למדנו על הכל, הלכות שומרים ומלוה ולווה וכו' וכו' בהקשר למה שאבא זצ"ל למד איתנו בילדותינו חומש ויקרא עם תורת כהנים שהוזכר לעיל, התרחש סיפור יפה. בימים ההם באותם שנים עלה מפולניה יהודי יר"ש, בתפקידו הוא היה שוחט וסיפר לנו שהוא כבר יודע על הלימוד שלנו עם אבא כי בעיתון יהודי בפולניה פורסמו רשמי מסע מארץ ישראל, והכותב סיפר על ביקור באחת המושבות בארץ הקודש, שם יש רב שלומד עם שני ילדיו בני 11 שנים בלבד ויקרא עם תורת כהנים מהבוקר ועד הצהרים למדו רק עם האבא בבית, כך כל יום.

בישיבה של אבא למדו מבוקר עד ערב

אח"כ כשהיינו בני שמונה עשרה ושבע עשרה בא אחי רבי גרשון בטענה ניצחת, הוא אמר וחזר ואמר שבישיבה ישנה אפשרות טובה יותר להתמדה ומדוע? אבא זצ"ל היה גם שוחט וכשבאו לשחוט היה מפסיק את הלימוד עימנו וטענתו של אחי היתה שבין כותלי ישיבה נספיק ללמוד שעות נוספות. אבא הבין לליבנו והסכים, הוא התייעץ עם כמה אנשים ושאל על ההוי הישיבתי בישיבות המועטות שהיו קיימות אז, אבא העדיף בשבילנו את ישיבת פתח תקוה שהיו בה בחורים גדולי תורה כמו הגר"ש רוזובסקי והגר"מ מן ויבלחט"א הגרמ"ש שפירא מה גם שהמשגיח רבי אבא זצ"ל היה שם משגיח חזק. רבי אבא הקפיד מאד שישמרו את הסדרים וכו' ועוד סיבה פשוטה שפתח תקוה הייתה קרובה לבית.

ר' אבא גרוסברד והיום הראשון בלומ"ה

הגענו לפתח תקוה ולמעשה נענשנו מהמשגיח מיד ביום הראשון. אנו קיבלנו הסכמה שנבא לישיבה בראש חדש אלול. בא' באלול לא בא' דראש חדש. יצאנו את רמת השרון בלויית הרבנית אדלשטיין ... וכך הגענו לרבי אבא גרוסברד. הוא קיבל את פנינו והודיע שאין לנו מקום בישיבה, שאלנו בהססנות הרי אבא דיבר עם המשגיח וקיבלו אותנו ללמוד בישיבה, טוב, השיב רבי אבא נכון, אבל תחילת הזמן היה אתמול וראינו שלא הגעתם אז אין חדר בשבילכם אין מקום.

המזכיר של הישיבה היה הרב שלמה זלמן מוזס, הוא היה נשוי עם מכירה של הרבנית דינקליס וזו נכנסה למשרד וסיפרה על המצב שלתוכו נקלענו. המזכיר הפטיר מיד, מה הבעיה? תישנו אצלי עד שנמצא מקום. אחר כך היה המקום החדש טוב מאד בשביל התמדה, כי מול ביתו של המזכיר היה בית כנסת של עדת התימנים שבימי אלול משכימים קום לסליחות בשעה שלוש או ארבע לפנות בוקר קולות הסליחות והתחנונים הקיצו אותנו משנתנו

חזו"א קמא, עיקר הספר לא עסק במסכת זבחים אבל היו שם כמה דפים על סוגיות דזבחים. אבא ראה איך שהרב המחבר מביא קושיא של רעק"א ואח"כ משיבה והתפעל מאד מדברי החידוש בכל הענינים שם, והפטיר בהתלהבות 'הנה תלמיד חכם שלא לפי המושגים שלנו בכלל' הוא הלך לגבאי וביקש לברר איך הגיע הספר לארון בית המדרש. הגבאי סיפר לו כי בא לכאן יהודי עם ספרים וסיפר שבבני ברק מתגורר יהודי צדיק שלומד תורה כל היום ואין לו מה לאכול אז קניתי ממנו את כל שלושת הכרכים של הספר.

המפגש עם ר' שרגא גרוסברד אצל החזו"א

מאז נסע אבא פעמים רבות לחזו"א וכידוע שהחזו"א העריך מאד את גדלותו בפסק ... מאז אבא ביקר בחדרו של מרן החזו"א כמה פעמים ובאחת הפעמים שאל אותו בעניין הלימוד עם הילדים. בחול המועד פסח של אותה שנה אבא לקח אותנו לבקר את החזון איש היה זה בתש"ב או תש"ג זכורני שפגשנו שם בביתו של החזו"א בחור פליט מהשואה זה היה אז מראה נדיר ומרגש, בחור פליט בעיצומה של המלחמה. שמו של אותו בחור היה שרגא גרוסברד.

החזו"א מכריע להמתין עם הכניסה לישיבה

אח"כ נכנסנו והחזו"א שאל מיד, אתם עדיין לומדים יבמות? אבא התפעל והגיב לפני החזו"א, רק פעם אחת אמרתי לכם שאנו לומדים יבמות ואתם זוכרים עד עכשיו? החזו"א חיך וכדרכו שתמיד השיב תשובות מלאות שמחה וחכמת חיים היום קוראים לזה חוש הומור, מי אמר לך שפעם אחת? אולי חזרתי על זה הרבה פעמים... רבי גרשון שאל אז את החזו"א קושיה חזקה בסוגיה שלמדנו, אני שאלתי קושיה פשטנית יותר ובסיום השיחה אמר החזו"א לאבא, תמשיך ללמוד בצורה הזו. כך נשארנו בבית בלימוד רצוף עם אבא עוד שנה שנתיים.

אבא לא שלח אותנו לבית הספר בהרצליה משום שבבית ספר לא למדו כל היום גמרא, ובבית הרי למדנו רק תורה ומעט לימודי חול, בצורה שכזו אבא הצליח ללמוד עם עצמו הוא פשוט רצה ללמוד לעצמו, לא היתה לו חברותא אז הוא למד עם הילדים. שעות הלימוד לא התנהלו לפי מסגרת מסוימת, רק משעה שגמרנו את ארוחת הבוקר היינו מתיישבים ולומדים עד הלילה ולכן אבא לא שלח אותנו לישיבה קטנה.

הרב מבריסק והחזו"א מכריעים: להמשיך את הלימוד בבית

היה איזה שהוא שלב כשהיינו בני שש עשרה שבע עשרה, הציע אחי רבי גרשון שליט"א שאולי בכל זאת נלמד בישיבה כמו הרבה אחרים. רבי אהרן כהן ראש ישיבת חברון היה ידיד של אבא עוד מרוסיה, וגם הוא הציע לו שיכניס את בניו לישיבה, אבל לאבא לא היה חשק כל כך הוא נסע לבריסקער רב ושאל אותו בענין. הרב מבריסק שאל "זיי לערנען צו נישט" האם הם לומדים או לא ואם הם לומדים מה צריך דבר יותר טוב, למד איתם אתה. לאחר תקופה כשעלתה שוב על הפרק ההצעה ללכת לישיבה וכבר נודע לאבא שיש גדול בדורו כהחזו"א פשוט עד אז הוא לא הספיק לשמוע על קיומו וגדלותו של החזו"א ושהוא נמצא וגר בארץ ישראל. הוא נסע לחזו"א להתיעץ בנושא וגם סיפר לו שאנו אוחזים באמצע מסכת יבמות. החזו"א אמר לו שימשיך ללמוד עם הילדים בבית.

אבא מגלה את החזו"א וגדלותו

איך הגיע לאוזניו של אבא שמעו של החזו"א? הדבר התגלגל בצורה שכזו, היה זה כשלמדנו מסכת זבחים. באחד הימים אבא הבחין בבית הכנסת בספר חזון איש. לא היה כתוב בו את שם המחבר, רק שהרב ש. גרינמן עוסק במכירתו. היה זה

בפוניבז' יהיה - א' לאמדישער בלאט גמרא

כשהגיע לרמת השרון סיפר לאבי שהרב מפוניבז' החליט לפתוח ישיבה והזמין אותו להיות ראש הישיבה. אבי שידע שהיו כמה תלמידי חכמים מועמדים כראשי ישיבה אמר לו לרבי שמואל שהוא שמח מאד על הבחירה של הרב מפוניבז'. רבי שמואל הוסיף וסיפר שהרב ביקש ממנו לארגן קבוצה והוא מבקש מאיתנו לבוא. בין הדברים אמר ראש הישיבה רבי שמואל שבכוונתו ללמוד את הדף גמרא והוא לא רק יגיד שיעור עם חדר"ת אלא ילמד עמנו "א' לאמדישער בלאט גמרא" אבי אמר שאם הפונבישער רב' פותח ישיבה הוא בטוח שיפתח אותה טוב ואם גם רבי שמואל ילמד את הדף גמרא אז וודאי שזה לא פחות מהלימוד בבית והסכים בשמחה שנלך ללמוד שם.

ללמוד כל מילה וכל תוספות בגמרא

הישיבה התחילה. ישיבת פוניבז', רבי שמואל למד עמנו כל מילה בגמרא וכל תוספות. גם ביום שישי היה שיעור, השיעורים היו כשעתיים וחצי ולמדו עפ"י הסדר דף אחר דף והוא הביא את הדברים החשובים מאד בשביל לפתח את השכל; קצות, רעק"א והגר"ח מברסק מה שהיה חשוב ללמוד בכל דף. התחלנו בחודש כסלו ובסוף החורף הגענו לאמצע פרק הזהב בשיעור היומי דף אחר דף מהתחלה! בקיץ התחלנו איזהו נשך ועד סוף הקיץ כמדומה שסיימנו פרק השואל עד דף ק'

ארוחת בוקר בישיבה בפתח תקוה היתה לחם, כוס תה וריבה בצלחת. כך גם בערב, לחם וקפה ולפעמים איזה שהוא ירק כמו עגבניה. לאחר הארוחות השתרך תור ארוך בחנות מכולת הסמוכה, בחורים הלכו למכולת עם כסף ששלחו להם מהבית וקנו כוס חלב או לכן וביצה שטיגנוה במטבח של הישיבה, כל אחד לעצמו... ארוחת

קודם לכן. ב"ה נפתח לפנינו עוד עולם חדש של דרך הלימוד בישיבות. כשהלפך עוד מחצית השנה כתב אבא באחד המכתבים שהוא מתגעגע אל הלימוד בצוותא ולכן החליט להפוך את הבית לישיבה של ממש, וכך לא יהיו לנו טענות שלא לומדים מספיק.

ישיבה בלי בין הזמנים

כשהיינו בבית סייענו ועזרנו בעניני הבית וכל זה גרם קצת ביטול תורה. אבא שנישא בזיווג שני באותה תקופה בישר לנו בשמחה גדולה כי הרבנית הצעירה היא זו שתעסוק בכל צרכי הבית ותעשה את כל מה שצריך, ואנחנו נשב בישיבה בבית ונלמד תורה כבימים ימימה. וכשהזרנו לחג הסוכות נפתחה הישיבה מחדש! בישיבה שבביתנו לא היה 'בין הזמנים' וגם אף פעם לא התחלנו מסכת דווקא בתחילת זמן אלא כשגמרנו אחת התחלנו את שלאחריה, אז בפתיחת הישיבה מחדש התחלנו מסכת חדשה מייד לאחר חג הסוכות (לא בר"ח חשוון) ואבא החליט שכיון שמגיל עשר לא למדנו מסכת בבא קמא אז נתחיל שוב מסכת זו.

ר' שמואל הגיע לבשר על פתיחת פוניבז'

מסכת בבא קמא למדנו עוד בהיותנו ברוסיה עם המורה הפרטי שלימדנו. למדנו טוב ב"ה ואבא כבר החל לפרוס לפנינו את כל הקצוות בסוגיות, דיברנו עימו וגם למדנו לבד דף אחר דף סוגיא אחר סוגיא כל היום ללא הפסקות. זכורני שאת הרשב"א על ב"ק למדתי לבד בלי אבא, רשמתי בצידי הגליון את תיקוני הדפוס. היום כבר מדפיסים רשב"א עם תיקונים. למדנו את כל הרא"ש והנימוקי יוסף גם את כל הנחלת דוד וכו' וכו' באותו חורף הגיע רבי שמואל רוזנבוסקי לרמת השרון עם בשורת הישיבה החדשה ישיבת פוניבז' הוא הכיר אותנו מפתח תקוה כשהגענו ללמוד בפתח תקוה רבי שמואל זצ"ל עוד היה בבחרותו ואמר חבורת לפני הבחורים ובאותה שנה הוא התחתן.

וכך יכלנו להיות בטוחים שלא אחרנו לתפילות בישיבה.

אבא משתדל בשביל ילדי משפ' בן שלום

עוד בתקופה לפנינו למדו בפתח תקוה שני תלמידים מרמת השרון, האחים ממשפחת בן שלום, שאבא נסע עימם ליישוב החדש' ואח"כ הוציא אותם משם וסידרם בישיבת פתח תקוה. אחיהם היותר צעיר הג"ר ישראל בן שלום נסע ללמוד מחוץ לאזור והוא היה מהפותחים הראשונים של הישיבה מקור חיים בירושלים שנפתחה גם ע"י רבי ברוך לויין ורבי משה טיקוצ'ניסקי. הם נכנסו לישיבות קדושות בהסכמת אביהם ואימם שהייתה גם נכדה של האדמו"ר מאמשינוב, והם ההורים שמחו שאבי יסדר להם ישיבות קדושות. היתה זו תופעה מרנינה לב באותם ימים, ממשפחת בן שלום.

לדבר בלימוד 'מיט די בעסטע בחורים'

אחי הגדול רבי גרשון החליט לעבור ללמוד בישיבה והלכתי אחריו לפתח תקוה אבא אמר לנו נחרצות שכשתדברו בלימוד 'מיט די בעסטע בחורים' עם הבחורים המעולים והמבוגרים, ואכן כשהייתה לנו הערה היינו ניגשים לדבר בלימוד עם רבי צבי מרקוביץ ורבי אלי' משקובסקי ולמעשה היתה לנו סייעתא דשמיא מופלאה ביותר, שהגענו לישיבה למדו מסכת יבמות, מסכת זו למדנו בבית שמונה או עשר פעמים גמרא רש"י ותוס'. המסכת היתה פרוסה לפנינו ובישיבה נפתח לפנינו עולם חדש; קובץ הערות, רבי שמעון, שיעורים, אמרי משה, אח"כ למדנו מסכת סוכה וכתבנו הרבה חידושי תורה והתכתבנו עם אבא. לא נסענו הביתה כל חודש אבל שלחנו מכתבים בלימוד. כשהגענו לפסח הביתה אמר אבא שהוא רואה שהישיבה בנתה אותי הרבה והיתה לי תועלת גדולה מהתקופה הקצרה בישיבה אבל על רבי גרשון הוא לא רואה כל כך, ומדוע? כיון שהוא היה כבר בוני

את הספר מוסר ביחד, היה לשנינו שני ספרים 'מסילת ישרים' ולמדנו בחמימות ובעיון. המשגיח רבי אבא ניגש אלי והעיר שמוסר צריך ללמוד עם עצמו ובשפתיים דולקות, חברותא למסילת ישרים תיקח בסדר אחר, כי השעה הזו לא נקבעה ללימוד בחברותא. סדר מוסר כמובן היה בישיבה מאז היווסדה מהיום הראשון של יסוד ישיבת פוניבז', בוודאי הקפידו מאד על מוסר והמשגיח רבי אבא היה מהלך בין הספסלים לראות מי ומי ההולכים.

ההתקרבות למרן החזו"א זצ"ל

היו הרבה תלמידים שהתקרבו לחזו"א, והוא ממש בנה אותם והדברים פשוטים. דיברו איתו בלימוד על הכל ובהכל, בכל תחומי הלימוד. החזו"א ביקש פעם לעשות מהפכה בישיבת פוניבז' כלשונו, הוא קרא לשני תלמידים מהישיבה, אני הייתי שם יחד עם הרב יעקובוביץ' מהרצליה ומרן החזו"א אמר כך: מתוך מה שמגיעים אלי לדבר בלימוד הבחנתי שהגיעו לישיבה הרבה בחורים צעירים והם גם בעלי כשרונות ורואים שהם הולכים חלילה לאיבוד, הם מתאשים מהר, חשים עצמם בודדים. מוכרחים לעשות משהו כדי שהבחורים המבוגרים ימצאו זמן לקרב אותם יקחו לעצמם זמן לשבת איתם הוא ביקש מאיתנו שנטפל בענין.

גם הנחת תפילין היא 'ביטול' תורה' לשיטתם

אמרתי לו שהאלטרע בחורים לומדים ברמה יותר גבוהה ובעיון וקשה למצוא זמן בשביל ללמוד עם בחורים שרק עכשיו החלו ללמוד בישיבה, והעיקר שהזמן דוחק וקשה למצוא זמן פנוי לכך. החזו"א השיב על דברי ואמר כך, אם כשתדבר עם הבחורים הם ידחו את הבקשה ויגידו כדברים הנ"ל אז תגיד להם, תפילין אתם מניחים? הרי אין זמן וצריך ללמוד אז למה הם מניחים תפילין? כיון שזה מצוות עשה גם זה, אמר החזו"א, מצוה שאינה יורדת

שייך לבטל את ההתייחדות ו"אתי דיבור ומבטל דיבור" והיינו שאין זה כמחשבת לשמה דעלמא כלשמה שבכתיבת ספר תורה למשל. את ההסבר הבהיר של רבי שמעון על הסוגיא הזו, היה הדבר הראשון שהבין היטב, כך ישב רבי שמואל ולמד דף אחר דף בעיון גמרא רש"י תוס', בין כותלי הישיבה בפוניבז' למדו דף אחר דף כך למדו ועשו שטייגען.

מעשה בבחור ישיבה שהיצה"ר הוציא אותו מהגמרא

אבל עדיין היו נסיונות. היצה"ר הגיע בכל הישיבות. זכורני בימים ההם בפוניבז' שנכנס יהודי ואמר לנו שנרעיש עולמות ונגיד תהילים על בחור מהישיבה שנמצא בסכנת מות, האנגלים תפסוהו כשפוצץ פסי רכבת, הוא הצליח במשימתו וכשהרכבת הגיעה למקום היא סטתה מהמסלול ונהרגו חיילים אנגלים והוא עומד למשפט צבאי. אותו בחור היה מתמיד הוא ישב ולמד לא ידענו עליו כלום ולפתע היצה"ר תפסו והוציאו מהגמרא. אני זוכר אותו ואת החברותא כשישבו ולמדו. אך בלילות היה הולך ללח"י. היה עוד בחור מתמיד שהיה חברותא של רבי יהושע קרליץ זצ"ל הם למדו בשעת הסדר ארבע שעות רצופות, יום אחד הוא נעלם. התענינתי לדעת מה קרה עימו ואמר לי שהמשגיח רבי אבא קרא לו וציווה עליו לארוז את החפצים ולעזוב את הישיבה כי נודע לרבי אבא שהבחור שייך לאיזה שהיא מחתרת. היום אין את מה שהיה אז, היום יש יצר הרע אחרים, סוג אחר, יש מותרות, יש רדיו אינני יודע בדיוק מה שיש היום בישיבות אבל יש, וצריך להינצל מהם.

ר' אבא מלמד. איך לומדים מוסר

פעם כשישב לידי בסדר מוסר בהיכל הישיבה הבחור שלמה נח קרול זצ"ל שלימים נהיינו לגיסים, הוא ביקש שנלמד

צהרים בפתח תקוה היתה טובה ומיוחדת עד שבחורים מישיבות אחרות עברו ללמוד בפתח תקוה בגלל שידעו שבפתח תקוה יש ארוחה משביעה. הרב כץ זצ"ל בתור רב ראשי של העיר השפיע על סיטונאי העיר שידבדו לישיבה אורז עדישים כוסמת ועוד מינים של קטניות מכל הסוגים שהגיעו לישיבה בשפע, כך בישלו לבחורים מאכלים משביעים, היו גם ירקות מבושלים.

פעם היה נסיון העוני כיום יש את נסיון העושר והמותרות. היצה"ר תמיד מוצא דברים לביטול, כל דור ונסיונותיו

הנסיון שהיה אז מבחינה מסוימת היה הרבה יותר גרוע, האצ"ל והלח"י הרגישו בזה כאילו שהם עושים מצוה רבתא, בשעת הארוחות היו בחורים שהביאו לשולחן עיתונים ועלונים שיצאו לאור ע"י המחתרת בזמן האנגלים. זכורני שהיו מאבקים בין הבחורים בינם לבין עצמם שלא לעיין בהם מחמת דעות אפיקורסיות. הלימוד היה הדבר המרכזי בחיי הישיבה על אף העיתונים זה ודאי, אך היו בחורים שלמדו פחות. ב"ה למדו והספיקו הרבה היה שובע של לימוד. רבינו ראש הישיבה רבי שמואל סיפר לי איך שלמד כשנכנס לגרודנא, כמדומה שאמר שהיה אז בחור צעיר בן 14 שנכנס בין בחורים מבוגרים, וכמה שהיה כשרוני הוא לא היה רגיל לדרך הלימוד שלמדו בישיבות, גמרא ומהרש"א הוא ידע, וכך ישב ולמד גמרא רש"י תוס' ומהרש"א וסיים את המסכת כולה והתחילה שוב מכריכה לכריכה פעם אחר פעם.

כך למדו ועשו שטייגען

אמר רבי שמואל זצ"ל שהוא שמע את השעורים מרבי שמעון פעמיים בשבוע אך את השיעורים הראשונים הוא לא הבין, דרך המחשבה של רבי שמעון היתה חדשה לו. מה שנשאר לו מה'גיטין' הראשון הוא שיעור אחד שהבין אותו היטב, מה זה גדר לשמה בגט שיש התייחדות על הנייר הזה לצורך גירושי האיש והאשה הזאת ולכן

בערכה על מצוות הנחת תפילין, להקדיש ביום זמן לטפל בבחורים הצעירים.

שבנו להיכל הישיבה וליקטנו סביבנו קבוצה של אלטרע בוחרים ואמרנו לפניהם את הדברים שיצאו מנהמת ליבו של החזו"א.

הרב מפוניבז' דחף אותנו להתקרב לחזו"א

הייתי אצל החזו"א עוד לפני שנכנסתי לישיבה אבל לא בשביל יחסי קירבה. אח"כ היה זה הרב מפוניבז' זצ"ל שגרם שיהיה לנו קשר לחזו"א, כשהרב פתח את הישיבה עשה בחכמתו כל מיני דברים מענינים להצלחת הישיבה והיה לו רצון עז לנצל גם את החזו"א.

'אני שומרת על רבי ישעי' ארבעים שנה!'

לביתו של החזו"א היה קצת קשה להכנס סתם כך, הרבנית ע"ה הייתה מונעת ממבקרים להכנס לחדרו להפריע לו בלימודו הרב מפוניבז' הלך ושוחר עם הרבנית הוא דיבר על ליבה שכל שבת קבוצה קטנה של בחורים מהישיבה החדשה יבואו לדבר בדברי תורה עם בעלה הגדול בהסכמתו. כשהלכנו בשבתות הראשונות אמר לנו הרב שעלינו לבקש את רשות הרבנית ולפני שאנו נכנסים שנגיד לה שאנו הבחורים שעליהם דיבר איתה הרב. וכך היה, כשפתחה את הדלת קיבלה אותנו בחביבות והחלה לשפוך את ליבה, "יש מי שחושבים שאני מרשעת חלילה, אני שומרת על רבי ישעי', ארבעים שנה שאני נושאת אותו על כתפי במסירות, איך הוא נעשה אדם כזה גדול? משום שסייעתי בידו והוא הרי רוצה ללמוד לכן אני מעכבת ממפריעים". כך מידי שבת בשבתו ירדו למעוננו קבוצת תלמידים והתקרבנו אליו יותר ויותר.

חשמל של שבת ולשון הרע

הלימוד היה בסגנון הישיבתי, לפעמים הוא הוסיף ואמר לפנינו את ההבנה שלו בסוגיא קצת אחרת מהישיבות. באחת השבתות כשנכנסנו לביתו של החזו"א ישבו שם שני יהודים תושבי ירושלים. עמדנו בצד בהמתנה של כבוד עד שהוא יסיים את השיחה. שמענו שהם שואלים אותו על האיסור של השתמשות בחשמל בשבת. החזו"א השיב להם שזה מעשה שבת, הם חזרו ושאלו - אומרים שבשבת רק שומרים שם שלא יתקלקל, כל עובדי החברה יוצאים לחופשה יומית ונשארים רק כמה אנשים. אמר להם החזו"א שאכן כך, הוא גם דיבר עם אחד שעובד בחברת החשמל וביקש ממנו שיכרר לו מה עושים שם בשבת. אותו האיש שב ותשובתו בידו בשבת הכל מושבת רק משאירים צוות מצומצם שיעשו שלושה דברים כיוון, שימון, תיקון... שימון - צריך כל פעם וכיוון צריך ג"כ לכוון את האיזורים שלשם שולחים את זרם החשמל וגם בתיקונים יש צורך... נו, אמר החזו"א כל אלו הם אבות מלאכות מדאורייתא ויש מדרכנן... "מה זאת אומרת, אז מה האיסור להשתמש בחשמל הזה?" שאל האיש "איסור של מעשה שבת" השיב לו החזו"א. האיש הגיב "וזה איסור דרבנן?" "כן" אמר החזו"א. המשיך האיש ואמר "אז מי שמשתמש בחשמל בשבת בקביעות הוא עובר הרבה איסורים של דרבנן, "נכון" השיב החזו"א "אם כן נעשה חשבון" הוסיף האיש ואמר "אז מי שמשתמש בחשמל הרי הוא מומר לאיסור דרבנן ומימלא כבר אין איסור לדבר עליו לשון הרע כי על מומר מותר לדבר לשון הרע".

החזו"א מרים קולו בכאב ותוכחה

לשמע הדברים אדמו פניו של החזו"א והוא הרים את קולו בכאב ותוכחה: "אתה מחפש היתרים לדבר לשון הרע? אתה מחפש היתר לדבר? וכי זה שרוצה לדבר את הלשוה"ר בטוח בעצמו הוא שלא עובר על איסור דרבנן? ובאיזה זכות הוא רוצה לדבר על יהודי? צריך שהוא

עצמו יהיה נקי מאיסור דרבנן!! החזו"א המשיך ואמר את הרבינו יונה שמביא את חז"ל שיהוא בן ניםשי הרג את כל משפחת אחאב בציווי אליהו הנביא כיון שעבדו עבודה זרה ואח"כ כשבניו של יהוא עבדו ג"כ עבודה זרה אמר הקב"ה פקדתי על יהוא דמי יזרעאל שיהוא נענש על זה שהרג את אחאב. והרי הם עשו על פי דין ולמה נענשו הם הרי הרגו את משפחת אחאב עפ"י נביא? התשובה היא, שכל זמן שהם לא עבדו עבודה זרה אז יש כאן מצוה, אבל בו ברגע שהם עצמם יש להם אותו חטא שגם אתה עובד עבודה זרה, באיזו זכות אתה הורג אדם כמון? כך צעק עליהם החזו"א.

הרב מפוניבז' העריץ את החזו"א עד מאוד

הרב מפוניבז' יישם בחייו הפרטיים להלכה למעשה את כל פסקי החזו"א כמדומה שרק בדבר אחד לא נהג כמוהו היה זה לענין לתת לקטן שיטלטל במקום עירוב של העיר. משפחת החזו"א החמירו גם בזה והוא סבר שאם הקטן סומך על העירוב אפשר לתת לו לטלטל כליל שבת. הרב מפוניבז' העריץ את החזו"א עד מאוד וזה פשוט.

לילות שבת בבית הרב מפוניבז' זצ"ל

לא היתה תאורת חשמל בהיכל הישיבה כהוראת החזו"א. בחצי השנה הראשונה למדנו בבית הכנסת הליגמן, כליל שבת לא היה שייך ללמוד שם. שאלנו את הרב מפוניבז' מה נעשה, נלמד בבית שלי השיב הרב, אחרי הסעודה היינו עולים לביתו. בתקופה הראשונה היינו בס"ה ששה בחורים אבל אח"כ היו שמונה עשר. היו לו נרות ארוכים שדלקו זמן רב ודיברנו איתו בלימוד על הגמרא שלמדנו במשך השבוע. גם דיברנו עימו על נושאים כלליים בלימוד ולפעמים היה בסוגיות הש"ס, כך כל ליל שבת. הוא זצ"ל גם היה מספר סיפורים ואותם עובדות נתנו לנו הרבה מאד. זכורני שרבי יצחק לכה שיחי

שהיה מהקבוצה השנייה אך מבוגר ממני, אמר פעם בחיך על אותם לילות שבת אצל הרב מפוניבז': צריך רק לפתוח את הברז והמעיין מים חיים פורץ החוצה שעות ארוכות. אגב הוא, הרב לכה, הגיע לארץ יחד עם הרב הלברשטט בקבוצה של בחורים שחשקו בתורה והיו זרקים הרחק באוסטרליה בתור אזורחים של ארץ גרמניה. רבי שרגא היימן ג"כ היה ת"ח מבין הקבוצה הנ"ל, וחלקם באו לפוניבז'. החזו"א היה מגיע כל ליל שמחת תורה להשתתף בהקפות יחד עם הבחורים, הם נשאו אותו על כפים בשירה וזימרה חוץ מאותו ליל שמחת תורה שנשאר אור של חשמל בישיבה.

ב"ג סבר, או מדינה חילונית או לא כלום

הרב מבריסק אמר פעם שבן גוריון משקר הוא אמר שאצלו העיקר שתהיה מדינה והעם בוחר את ראשי המדינות, ואם רוב העם יהיו דתיים לא איכפת לו שכך יהיה ולא תהיה לו התנגדות. התבטא אז הרב, הוא משקר, אצלו אם תעמוד לפניכם שתי ברירות או שיהיה מדינה דתית ואם לא היא תחרב הוא יעדיף שלא תהא מדינה. הרב מבריסק אמר את זה עוד בשנים הראשונות של המדינה כשרבים חשבו לא כך, חשבו שבן גוריון הוא טוב גם בשביל האידישקייט. וכמו שהוא היה מצהיר תמיד, אבל חלפו שנים ואחד מראשי המנהיגים הכריז: אם במדינה יצטרכו כולם לשמור שבת ולאכול כשר אין לי צורך כלל במדינה כזאת. יש ששואלים אם צריכים להגיד שהחיינו ביום העצמאות, ודאי שצריכים להגיד, להגיד על זה שהיהדות החרדית מחזיקה מעמד על אף הכל...", עם כל השאיפה לעקור את הכל, ה' מצילנו מידם ואדרבה עולם היהדות משגשג יותר מאי פעם ב"ה.

סיפרו זאת לבריסק רב שנושאים אותו מביתו בצורה זו, הגיב הרב מבריסק וואס לאסט ער זיך, למה הוא נותן שיעשו עימו כך. החזו"א ראה שהבחורים נהנים מזה ולא חשש ליהרא וגם להיפך לא חשש - מבזיונות, לכן רצה לתת לנו שנהנה קצת...

נס שראשי המדינה לא גוזרים גזירות כמו בתקופת סטאלין

פעם הייתי נוכח בביתו של הרב מבריסק היה זה לאחר פעם אחת ויחידה שהרב מבריסק הורה לאברכים ובחורים שייצאו להפגנה. התקופה היתה קשה מכל הבחינות ואמרו להרב שיש איום ממשד הבטחון שהמדינה תבוא בטענה על ראשי הישיבות, אם תורתכם אומנותכם הרי אתם יוצאים להפגנות ואם כך תתגייסו. הרב זצוק"ל אמר, לא יגייסו אל תפחדו, הרשע בן גוריון כל כך רוצה שיסגרו הישיבות ואם היה יכול היה כבר מגייס את הבחורים וסוגר את הישיבות ואם הוא לא עושה כך הרי וודאי שיש איזו שהיא סיבה שהוא לא עושה, א"כ ההפגנה הזו לא תשנה הרבה. לא משנה מה הסיבה הרי לא אהבת תורה היא הסיבה אלא סיבה אחרת, וסיבה זו תהיה קיימת גם אחרי ההפגנה. כשאסרו את רבי עמרם בלוי והניחו אותו בבית המאסר ביפו הייתי אצל החזו"א ואמרתי לו ששמעתי שיש בית כנסת בבית הסוהר, הגיב החזו"א בטח שיהיה שם ביהכ"נ הרי

ברגשי הודאה להשי"ת אנו מגישים בשנית קובץ מתנובת תורתו והגותו של האב הגדול לכולנו, מרן רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל.

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כ"ט ע"א). ופירש"י: 'משנכנס אדר. ימי נסים היו לישראל פורים ופסח'. ובשו"ת היעב"ץ ח"ב סי' פ"ח, תמה על רש"י מדוע הזכיר גם את פסח בעוד לשון הגמ' 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' ולא הזכיר חודש ניסן כלל. והרי ניסים החלו כבר מחדש כסלו בימי החנוכה, אלא שמחודש אדר החלו ניסים רצופים ברצף של אדר וניסן מבלי הפסק חודשים אחרים.

אצל מו"ר זצוק"ל זכינו לראות פסגה והתעלות כל השנה כולה, אך בימי הפורים וימי הפסח אפשר היה לראות התעלות נוספת, בבחינת הר על גבי הר, ועוד זכו לראות גם ניסים רצופים בייחוד בימים הללו. ועל כן מצינו לנכון להזריח מעט מן האור הזה על כלל הציבור, בדמות שיחותיו שנאמרו ברגשת אש קודש סביב המועדים הכבירים הללו.

אשר על כן רחש לכנו דבר טוב, לפרסם לקראת יום השנה השלישי, שהנו סמוך ונראה לשני המאורות הגדולים, חוברת עם דברי תורתו והגותו כהכנה ראויה להם.

להזמנה מרוכזת של החוברת 052-7136946

פרשת משפטים תש"פ • גליון שם"ח

עט הזיק הכביסה

בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו וגו' (כ"א ל"ד)

הנה יש לדון בעובדא שאחד הביא בגד למכבסה ולא הוציא העט מהכיס ועל ידי העט נתלכלכו שאר הבגדים של אנשים אחרים שהיו במכבסה. האם חייב בעל העט לשלם על הנזקים.

א. ממון המזיק

הנה לכאורה חייב משום ממון המזיק, והיינו דחייב משום אש וחייב על הכלים, דהוה כדינא (בבא קמא ג' א') דאבנו סכינא ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה שחייב לשלם משום אש.

ב. האם הוא בור

וכי תימא דהוי בור, דנימא דדמי לכותל ואילן שנפלו והזיקו בשעת נפילה, דהוי בור ופטורים על הכלים, אף כשהזיקו בהדי דאזלי. (רא"ש בבא קמא פ"ק ס"י א').

אך שאני התם דבתחילת בנינם לא היה עליהם שם מזיק, משא"כ הכא דבתחילה כשהכניסו העט להכביסה היה על העט שם מזיק.

והרי זה כמו שכתב בתשובות הרא"ש (כלל ק' ס"י ד') ומובא בשולחן ערוך (ח"מ ס"י ש"ז סע' ג') דהמניח חטים על הגג, ומפאת משקלן שברו הבית, חייבת בעל החטים משום אש, דלא דמי לדינא דכותל ואילן שנפלו, דבחטים הויין אש משעה ראשונה, והוה ליה כאבנו סכינא ומשאו שהניחם בראש גגו. וכך ביארו בנתיבות (ס"י ש"ז סק"א) ובחזון איש (בבא קמא ס"י ב' ס"ק ט"ז).

ג. אין פטור דטמון

וכי תימא דפטור מפאת טמון, דהרי הבגדים הניזוקין טמונים בתוך המכונה, אך אין לפטור דהרי הוא ליה כמדליק בתוך של חבירו דחייב גם בטמון (בבא קמא ס"א ב').

מכונת שהזיק

הנה אדם העומד ואדם אחר נתקל בו חייב משום אדם המזיק, כדתנן (שם ל"ב א') עמד בעל הקורה ובעל החבית ניזוק בו, חייב האדם מדין אדם המזיק.

אמנם אם בהמה תעמוד וניזוק בה אחר, חייב משום בור. וטעם החילוק, דבמזיק בגופו חשיבא בכל גווני אדם המזיק, אבל במזיק בממונו תלוי בצורת הנזק.

ויש לדון מהו באדם שנוהג ברכב שהזיק:

א. עוצר פתאום

הנה אם אדם נוהג ברכב, ועוצר בצורה פתאומית, והרכב שאחריו ממשיך לנסוע וניזוק, יש לעיין האם הוא אדם המזיק והוא חייב על הכלים, או דילמא נימא דהוי ממון המזיק והוי בור דפטור על הכלים. הנה ודאי שהוא ממון המזיק והוה ליה בור ופטור על הכלים. ואע"ג דאיתא במתניתין (שם) דאם הזיק את החבית על ידי הקורה הוי אדם המזיק, התם טעמא כיון דמחזיק הקורה על כתפו.

ב. נוסע קדימה

אמנם אם מזיק ברכב כשנוסע קדימה הוה ליה אדם המזיק. אך תליא היאך המנוע פועל, האם נחשב כחו או כבידקא דמלא או גרמא. אך באמת סיבוב ההגה הוא חץ חדש, ודמי לחץ שלא הולך מכחו ונתן לו מכה ובוה שינה החץ את הכיוון דזה הוי אדם המזיק.

ג. אדם אחר מתנגש עמה

הנה אם המכונית הולכת אחורנית לאט ואדם אחר מתנגש עמה, הנה הנזק לא מפאת פעולתו אלא מפאת גוף המכונית, ואם כן הוה ליה בור, ולא דמי לקורה על כתפו, שבלי שמחזיק הקורה לא היתה כאן. וצריך עיון.

בא אחר והשלים הבור

הנה קיימא לן בגמרא בבא קמא (י' א', נ"א א') כחכמים דהחופר בור ט' ובא אחר והשלימו לו', חייב האחרון בין על מיתתו ובין על נזקין, וילפינן לה מקרא.

והנה איכא שיטת קמאי דבבור ו' והרגלים של השור ד', ונפל השור דרך הילוכו, יהא חייב בעל הבור.

ויש לעיין מהו אם היה בור ה', ובא אחר והשלימו לו' ונפל השור כשעמד רגליו.

א. פלוגתת קמאי בבור ו'

הנה ראשית כל נביא הפלוגתא לענין בור ו', דחנה פלגי קמאי אם שור שגבוה ד' טפחים ועמד על רגליו, נפל לתוך בור ו' טפחים ומת, האם מצרפינן גובה הרגלים לעומק הבור, ונמצא דאיכא חבטה ד' טפחים, דעת הרשב"א (נ"א א') דלא מצרפינן, שלא חייבה תורה אלא בבור שיש בו לעולם כדי להמית ואפילו במגנדר. נפירש רש"י, שוכב היה ונתגלגל ונפל. אך בטור (ח"מ ס"י ת"י סק"ו) איתני שיטת רמ"ה דמצרפינן, ודינא דבעינן דוקא בור ו' היינו רק באיגנדר.

ב. בא אחר והשלימו לו'

מעתה לשיטת הרמ"ה יש לדון כהנ"ל, אם היה בור ה' ובא אחר והשלימו לו' ונפל השור כשעמד רגליו, מהו, מי נימא דכאן חייל קרא דזה שעבד מיתה חייב בכל, או דילמא נימא דאמרינן הכי רק בבור ט' שעשאו י' שהתם חייב האחרון.

ג. בור ט' ועשאו לו' ונפל על רגליו

הנה באמת יש לחקור בבור ט' ועשאו השני לי ונפל השור ומת כשהיה על רגליו, היכי נדייני לה.

והנה להרשב"א, הראשון פטור, וכי תימא יאמר השני הרי בלעדי היה מת ומה עשיתי, אך הרי ילפינן מקרא דהעושה לי קנה הבור, ואם כן להרשב"א השני הוא שעשה הבור דמקודם היה פטור.

אך להחולקים על הרשב"א, דמי לבור י' ועשאו השני ל"א, דבוה רק הראשון חייב, ואם כן בנידון דידן לכאורה רק הראשון חייב.

אבל תליא זה בספק הראשון הנ"ל בבור ה' ועשאו השני לו' ומת על רגליו, דאם אמרינן דרק השני חייב, בנידון דידן יהא להיפוך דהשני

בתשובות הראש (כלל ק' ס"ד) דזה דוקא כשלא היה על זה שם מוזיק, אבל בכגון אם הניח חטים שמחמת כובדס הפילו את הבית חייב משום אש. חזינן דהכל תלוי בהולך ומוזיק, ואף שהתם אין כח אחר מעורב. נמצא דביאור דברי הראש אינו לא כהרשב"א ולא כהנחלת דוד. [א"ה. אמנם לענין נידון דידן ודאי דהוי אש דהרי איכא בהאש שם דהולך ומוזיק].

ו. עוד מדברי הקהילות יעקב
[עוד כתב בקהילות יעקב דזה מחלוקת בירושלמי וכתב דמש"ס דילן מוכח דהוה בור. תו הביא דברי רמב"ן (קונטרס דינא זגרמי) דגפן שצומחת ואוסרת משום כלאים הוה ליה אש, וזה דלא כדבריו].

אדם המזיק מפקיע ממון המזיק

הנה מבואר בתוספות (בבא קמא ו' א' ד"ה לאתויי) דאדם המזיק בכוונה מפקיע ממון המזיק, והלכך המזיק בכוונה על ידי בור חבירו, כגון שדחף אדם בכוונה לתוך בורו של חבירו, חייב איהו לבד לשלם ובעל הבור פטור. אבל אם דחף אדם שלא בכוונה, שניהם חייבים. [וכן לענין אש של חבירו, דהשורף טלית של חבירו באש של אדם אחר, חייב רק השורף, אבל השורף שלא בכוונה שניהם חייבים]. ויש לעיין בכמה גווני שאדם דחף לתוך בורו של חבירו בכוונה, אבל היה בזה היתר:

א. להציל עצמו מסכנה

הנה יש לעיין מהו כאשר על מנת להציל עצמו מסכנה דחף חפץ של חבירו לבור של אדם שלישי, [דמותר משום סכנת נפשות, אלא קיימא לן דהמציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם], האם בעל הבור חייב כמו בדחף שלא בכוונה, או דילמא כיון דדחפו בכוונה יהא בעל הבור פטור.

וצדדי הספק, דהנה לחד גיסא היה נראה מסברא דבעל הבור פטור, דהנה הטעם שבדוחף בכוונה פטור בעל הבור והאש, היינו דבכהאי גוונא ההיזק מתייחס רק לאדם הדוחף כיון דהוה בכוונה, ואם כן מאי איכפת לן שעשה בהיתר.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דחייב, דהנה בשיטה מקובצת (שם) איכא עוד סברא בדינא דהתוספות הנ"ל אמאי בהני גווני דבור ואש פטורים הבעלים, והיינו מכיון דלא הוי להו לאסוקי אדעתיהו שידחפו בכוונה לתוך הבור. ולפי זה יש לדון דבנידון דידן תליא אם הדבר שכיח או לא.

ב. דחף להציל חבירו

כעין זה יש לעיין כאשר דחף להבור לא כדי להציל עצמו אלא כדי להציל חבירו, ובוה פטור מלשלם מתקנת חכמים (כמבואר בסנהדרין ע"ד א' שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף) מהו לגבי בעל הבור.

ג. עביד איניש דינא לנפשיה

כמו כן יש לעיין בהא דקיימא לן (בבא קמא כ"ח א') דעביד איניש דינא לנפשיה, ויכול לשבור כדים של חבירו הנמצאים ברשות הרבים.

מעתה אם דחף את הכדים לבור מדין עביד איניש דינא לנפשיה, הנה הדוחף פטור, ולענין בעל הבור, הנה אם הטעם דההיזק מתייחס לדוחף, יש לעיין אם גם בנידון דידן נימא דפטור, דמתייחס רק לאדם הדוחף כיון דהוה בכוונה, ונימא דדמי למה שכתבנו לעיל בדחף משום פיקוח נפש.

ולשיטה מקובצת דהטעם דהוי אנוס, הנה בנידון דידן כיון דשכיח שידחפו הכדים משום עביד איניש, היה חייב בעל הבור לכסות.

[תו יש לדון מהו אם עשה דין לנפשיה ושבר הכדים והוזק אדם בחרסים האם בעל הכדים חייב. והנה במוציא אבן של חבירו לרשות הרבים, אם חייב המסלק או הבעלים, נחלקו תוספות ורמב"ן, דעת תוספות (כ"ט א', מ"ח א') עיין שם שהניחו בצריך עיון דהבעלים חייב, דהוי כשורו דמחוייב עליו מדין ממון המזיק, משא"כ דעת רמב"ן (מלחמות בסוגיא דב' קדרין, ל"א ב') דהמניחו חייב, דאדם בר חיובא שחפר בור בחצר חבירו או שהניח אבן של חבירו ברשות הרבים, חייב המניח ולא הבעלים, אף אם הבעלים ידעו שאבן שלהם מונח ברשות הרבים. ולכאורה נידון דידן יהא תליא בפלוגתתם, והא דקא עביד בהיתר לא יפטרנו כלפי נזקים אחרים].

ד. הניח להם פרה שאולה

הנה יש לעיין עוד, מהו בכגון הניח להם אביהם פרה שאולה, ודחף הפרה לבור של חבירו, ובאמת לא היתה פרה של אביו, וחייב לשלם

פטור ורק הראשון חייב, אבל אם נימא דהשני לא קנה כל הבור, אם כן בנידון דידן השני חייב דעשה הבור.

ד. סתימת הפוסקים

הנה באמת יש לתמוה בהא דקיימא לן דבור ט' ועשאו השני ל', דהשני חייב, דהיה לפוסקים לומר דאייירי דדוקא באיגנדר אבל אם לא איגנדר לא יהא השני חייב הכל, ומדלא פירשו שמעינן דבכל מקרה השני חייב, ואם כן חזינן דשם קניית הבור תליא בבור עצמו, ואם כן נפשוט הספק הראשון. כל זה כתבתי ברהיטא וצריך לעיין היטב.

אש בתוך בור

הנה דן בקהילות יעקב (בבא קמא ס"ד ד') באש בתוך בור באופן שאין האש יכול לצאת מחוץ להבור, ונפלו שם כלים ונשרפו, האם הוה בור ופטור על הכלים וחייב על הטמון, או דילמא הוי אש ופטור על הטמון וחייב על הכלים.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דדינו כבור, דהרי אש עדיף מבור משום שאש הולך ומוזיק, אבל הני גחלים אינם יכולים לילך רק הניזק בא אצלו, ואם כן דינו כבור.

או דילמא דינו כאש, דהרי אינו דומה לבור שאינו מוזיק כלל רק שהנזק הוזק בו מכח נפילתו, משא"כ הני גחלים לאחר שבא הניזק הרי הגחלים שורפין ומוזיקים.

ולענין דדאי דינו כאש דהרי חשיב הולכת ומוזיקה ורק יש מחיצות מסביב.

ב. הוכחה מהב"ל של בור

הנה כתב בקהילות יעקב (שם) דהוה בור ולא אש, וראיה מדחייב על הב"ל של בור, והרי ההב"ל הוא בגדר מוזיק שפועל פעולתו על הניזק ולא רק שהדבר הוזק בו, ואפילו הכי הוי בור כיון שעכ"פ הניזק בא אצלו. אמנם נראה דהב"ל דבור שאני, דהב"ל אינו כל כך הולך ומוזיק משא"כ הכא איכא אש גמור ורק יש מחיצות מסביב.

ג. כותל ואילן שנפלו

עוד הביא ראייה, דהנה כותל ואילן שנפלו לרשות הרבים, כתב בראש"ש (ב"ק פ"ק ס"א א') דהוה בור, ולא דמי לאבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה דהוי אש, דשאני אבנו סכנו ומשאו דכח אחר מעורב בו.

וחקשה בפלפולא חריפתא (שם) הרי כתבו תוספות (ב' א' ד"ה ולא, ה' ב' ד"ה כ') דכח אחר מעורב בו זה קולא, ואם כן כל שכן דבכותל ואילן שאין כח אחר מעורב בו יתחייב משום אש. ותיירץ בקהילות יעקב, דהראש"ש סבירא ליה כהרשב"א (ה' ב') שכח אחר מעורב בו הוי חומרא, ולכן אש שאין בה כח אחר, הוי כמו כותל ואילן שנפלו מחמת כבדן דהוי בור.

מעתה כתב בקהילות יעקב דהרי חזינן דלא כהצד השני הנ"ל, דאע"פ דהכותל ואילן הוי בגדר מוזיק ממש דאינהו קעביד פעולת ההכאה, מכל מקום דינו כבור, כיון דאין כח אחר מעורב בו, ואם כן הוה הדין בנידון דידן, אע"פ דהאש קעביד פעולת ההיזק, מכל מקום מכיון דהאש בתוך הבור אינו הולך ומוזיק, אם כן חשיב בור.

אמנם נראה להוכיח איפכא, דהרי לפום התירוצ' הנ"ל דכונת הראש"ש כהרשב"א, הרי טעמא דכותל ואילן מפאת דאין כח אחר מעורב בו והרי באש דהכא הא כח אחר מעורב בו.

ד. היזיקו מוגבל

בנחלת דוד (ו' א' ד"ה הכותל) תירץ דכל דבר שהיזיקו מוגבל ויותר מהגבול הראוי לנפילה אינו הולך, הוי כל מקום נפילתו בור, וזהו דינא דכותל ואילן שנפלו, משא"כ כאשר אינו מוגבל הוי אש.

הלכך באש מתוך בור דהוי היזיקו מוגבל, דומה לכותל ואילן שנפלו ואם כן דינו כבור.

אמנם נראה דאינו כן, דלא דמי לכותל דאייר בה הנחלת דוד, דהתם הכותל מוגבל מחמת עצמו, משא"כ כאן אינו מוגבל עצמו אלא שיש מחיצות, והרי זה כמו שור שקשור בחבל שאכתי הוא שור.

ה. תלוי בהולך ומוזיק

אך הנה בעיקר דעת הראש"ש דכותל ואילן שנפלו הוי בור, מבואר

צד אחד גבוה וצד אחד נמוך

הנה קיימא לן דבור י' חייב על מיתה ובור ט' פטור. ויש לעיין מהו בהיה צד אחד גבוה ט' וצד שני גבוה י', כגון שחפרוהו במעלה הר, ומצדו הגבוה יש י' טפחים ומצדו הנמוך יש רק ט'.

א. הבל או חבטה

הנה לרב דכל חיוב בור משום הבל, הכא יהא פטור על מיתה אף אם נפל מצד הי', דמכיון דאין בו גבוה י' מכל הצדדים אין בו הבל. אך קיימין כשמואל דחייב גם משום החבטה, ואם כן הכא אם נפל מהצד שגבוה י' אמרינן דלא ההבל קטליה אלא החבטה. [ובאמת הכי אשכחן בעמד על רגליו ונפל לבור פחות מ' טפחים, דאיכא מקמאי (טור חו"מ סי' ת"י סק"ו בשם רמ"ה) דמחייבי כמו דאמרינן דנעשה טריפה, והרי הבל הוא רק פחות מ', ומכל מקום מחייבים דאמרינן דמשום החבטה, ולא אמרינן דמת מחמת ההבל הפחות ויהא פטור].

ב. לא ידעינן מאיזה צד נפל

מעתה יש לעיין כאשר נמצאה בהמה מתה בבור, ולא ידעינן מאיזה צד נפלה, האם נימא דמסתמא נפלה מצד הי' מדחזינן דמתה והרי רק בור י' יש בו כדי להמית, או דילמא אמרינן דספיקא הוה ואולי נפלה מצד הטי' ויהא פטור.

וכעין זה יש למידן בזרק שני אבנים על בהמה ובאחת יש בו כדי להמית ובאחת אין בו כדי להמית, וידעינן דבאחד פגע ובאחד לא, ומצאנו הבהמה מתה, האם יפטר מספק.

ג. מוכח שפטור

הנה לכאורה יש לפשוט, דהרי משמע דבזרק אבן לבהמה, ונאבדה האבן שאי אפשר לקיים האומד, יהא פטור, [וכן לענין חיוב מיתה], ואמאי לא נימא דמדחזינן שמתה על כרחך היה בו כדי להמית, אלא חזינן דלא סמכינן עלה. ואם כן הוא הדין בשני אבנים ואחד פגע ולא ידעינן איזה מהם יהא פטור.

והוא הדין בנידון דידן דלא ידעינן היאך הבהמה נפלה יהא פטור מספק. וכמו בנפל לבור ונמצא מת ואי אפשר למדוד עומק הבור אם יש בו עשרה טפחים אם לאו כגון דאחר הנפילה סתמו הבור.

ד. תחילתו בפשיעה וסופו באונס

אלא עדיין יש לעיין לחייבו אף אם נפל מצד הטי', דהרי תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

ויהא תליא בפלוגתא קמאי הני"ל בטעמא דבור ט' פטור ממיתה, האם הפטור כרשב"א מפאת אונס דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דבור ט' ימות. ולפי זה שייך שפיר לחייבו מחמת תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

או דילמא הפטור כרש"י מפאת דאמרינן דלא הבור קטליה אלא מת מחמת סיבה אחרת. ואם כן ליכא הכא לחייבו מחמת תחילתו בפשיעה וסופו באונס, דהרי אינו אונס כלל.

ה. לרשב"א חייב ולרש"י פטור

אם כן נמצא דבנידון שאילתין דלא ידוע היאך נפל, מהצד של ט' או הצד של י', לרשב"א יהא חייב אף אם נפל מצד הטי' מכיון דתחילתו בפשיעה שיפול מצד הי', ולרש"י יהא פטור.

ואם תפס לא מפקינן מיניה, אף דמכח הספק במציאות מאיזה צד נפל מפקינן מיניה, דקיימא לן דתקפו כהן מוציאין מידו, אבל בספיקא דדינא מועילה תפיסה, ויאמר התופס קים לי כרשב"א.

ויש לעיין מהו אם יתפוס בחזרה, דהרי לתופס יש ספק ספיקא, דילמא כרשב"א, ואף לרש"י וסיעתו דילמא נפל מצד הי', ובוה יש לעיין אם תפס בחזרה מהו. ותליא נמי כאשר יש רוב לתופס אם הראשון יכול לתפוס בחזרה. ולכאורה הכי פשטא דמילתא.

[לפי זה בגוונא דהרמב"ם הני"ל דידענו בבור י' שלפי צורת הנפילה לא היה כדי להמית, גם תועיל תפיסה. ויש לעיין מהו להרמב"ם כשנמצא בבור י' ולא ידענו היאך נפל. ולכאורה יהא פטור, דאולי נפל באופן שאין בו כדי להמית].

אך אולי נימא דהרשב"א יחידאה, דהרי הבאנו לעיל (בסימן הקודם אות ב') דגם בבור בשם הרמ"ה מבואר כרש"י.

ו. גם בבור י' יפטר

הנה יש לעיין לדעת הרמ"ה דבור ט' הא דפטור, הוא מפאת דלאו

דמי הפרה לבעלים, מי אמרינן דבעל הבור פטור מכיון דדחף בכוונה, או דילמא גם בעל הבור חייב, דלא חשיב כוונה מכיון דסבר שזה פרה של עצמו.

והיה נראה לי דזה מקרי שלא בכונה לגבי פעולת ההיזק. אך שמעתי מהג"ר אמי"ג שליט"א דאין הדבר ברור.

בור ט' פטור

הנה אמרינן דבנפל לתוך בור ט' ומת פטור. ויש לדון מהו הטעם, האם מפאת אונס דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דימות בבור ט'. או דילמא הפטור מפאת דאמרינן דלא הבור קטליה אלא סיבה אחרת, כגון שנבעת מהבור ועל זה בעל הבור פטור דהוה גרמא בעלמא.

א. פלוגתא קמאי

הנה מצאנו בזה פלוגתא קמאי, דהנה ברש"י (ג' א' ד"ה וזה) מבואר דטעמא דבור ט' פטור משום דלא הבור הרגו.

אך חזינן ברשב"א (נ"א א') דטעם הפטור משום אונס, דהרי הקשה אמאי באיגנדר לבור ט' פטור ממיתה, הא אם היה נופל כדרכו כגון בעומד על רגליו, הוה מחייבין ליה, ואם כן אימא תחילתו בפשיעה וסופו באונס, ומכח זה העלה ברשב"א דבור ט' פטור אף כשעומד על רגליו. אם כן חזינן בדברי הרשב"א דפטור בור ט' רק מפאת אונס.

ב. הוכחה מרמ"ה כרש"י

יש להוכיח מהרמ"ה כרש"י, דהנה בבור (טור חו"מ סי' ת"י סק"ו בשם רמ"ה) מביא רמ"ה דסובר דבאמת בעמד השור על רגליו מצרפין לעומק הבור וחייב גם בבור פחות מ' טפחים, ותיקשי אם כן באיגנדר אמאי פטור בפחות מ' טפחים, הא תחילתו בפשיעה, ולא נוכל לומר כתיורץ הרשב"א שבאמת פטור גם בעומד על רגליו דהרי הרמ"ה סובר דחייב. אלא יהא מוכח מהרמ"ה כרש"י דהפטור דבור ט' לא מחמת אונס.

ג. דברי החזון איש ברמב"ם

הנה בחזון איש (נ"ב ס' י"ד סק"ג) דקדק מדברי הרמב"ם (נ"ב מהל' רוצח ה"ז) דזימנין דבור י' פטור על מיתה, והיינו כאשר הנפילה לא היה בכחה להמית גם בבור י'.

ולפי זה כתב בחזון איש דגם אין לחייבו מפאת דהיה תחילתו בפשיעה שמא יפול באופן שהבור יכול להמית, כיון דהפטור לא מחמת אונס, אלא מחמת דלא הבור הרגו.

ואם כן זה דלא כהרשב"א אלא כרש"י. [ומה שכתב ברמב"ם דהרי זה כאונס, הכוונה שלא הבור גרם].

ד. הרג ואין בו כדי להמית

הנה איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ט ה"ד) דבחרג ואין בו כדי להמית, פטור על הבגדים משום קם ליה בדרכה מיניה דחייבי מיתות שוגגין.

והנה מבואר כהרשב"א, דחזינן דבאופן שאין בו כדי להמית פטור מחמת אונס, משא"כ לרש"י הרי בכהאי גוונא אמרינן דלא מחמת הבור הרגו, והכי נמי נימא דלא מחמת מכתו מת ונמצא דאין כאן פטור של אונס כלל. וצריך עיון.

והנה הגרע"א (כתובות ל' ב') נסתפק בקם ליה בדרכה מיניה כאשר לא הוי רק שוגג אלא אונס דפטור מנויקין, דכאן ליכא ילפותא דמכה בהמה. ולכאורה יש לפשוט מהכא דגם בכהאי גוונא אמרינן קם ליה בדרכה מיניה.

ה. נתכוין להכות על לבו

תו יש לעיין, דהנה איתא במשנה בסנהדרין (ע"ט א') נתכוין להכותו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו, ובכל זאת מת, פטור.

מעתה בשלמא לרש"י שפיר פטור, דהרי בכהאי גוונא דאין בו כדי להמית אמרינן דלא מת מחמת הכאתו, אמנם להרשב"א הרי בעלמא הפטור רק מחמת אונס, והרי הכא אין לו פטור דאונס דהרי התכוין להכות על הלב.

וצריך לומר דאיכא פטור אונס אף כשחשב שאינו אונס, דסוף סוף היה באונס. וכל זה צריך בירור.

שלו אם כן פשיטא דהפוח חייב.

א. נפקא מינה דחייב מיד

לכאורה יש ליישב קושיית ים התלמוד, דבלא קרא דכי יפתח, נהי דהיה חייב על הבור, אך לא היה חייב מיד, דהרי מי שירש בור או קנה בור, ולכסות הבור נמשך זמן כדי להביא מכסה או קורות ולהניח על גבי הבור, הרי תוך הזמן יהא פטור, ואם כן בלא קרא דכי יפתח איש בור, היה לו זמן לכסותו ולא היה מחוייב אם הנוק היה מיד לאחר הפתיחה, משא"כ לאחר קרא דכי יפתח איש בור דחייב על הפתיחה.

ב. האם איכא חיוב שמירה לפני הזמן

הנה יש לעיין במי שקנה מחבירו שור שיחול הקנין לאחר זמן, כגון בחצות היום, ויודע הקונה שהשור בלתי שמור, כגון שהדלת דהחצר פתוחה, ונמצא הקונה במרחק של מהלך שעה ממקום השור, [כלומר כדי לסגור הדלת], אם כן חייב לילך שעה ממקומו כדי לשומרו.

והנה אם השור הזיק שעה לאחר חצות, ודאי דהקונה חייב, שהרי יכל לסגור הדלת וכיון דלא סגרה הוה פושע, אבל הספק אם הזיק השור בתוך השעה כגון חצי שעה לאחר חצות, האם יתחייב הקונה. דלחד גיסא יש לדון דפטור, דהרי הוה אנוס, שהרי בתוך מחצית השעה לא יכל לסגור הדלת, וקודם חצות אין לחייבו לילך כיון דעדיין אין השור שלו.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דחייב, דהרי הוה פושע, שהרי יכל לילך קודם חצות ולהגיע שם ולסגור הדלת בחצות. והרי יודע שבחצות יהא שלו, אם כן אי אפשר לומר שהוא אנוס דהרי יכל לילך מקודם.

ג. מוכח דחייב רק לאחר מכן

הנה לכאורה יש לפשוט האי ספק שפטור והקונה שור יתחייב על נזקיו רק לאחר הזמן שיכל לסגור הדלת לאחר שקנה, דהרי אם נאמר דחייב מקודם כיון שיכל להתחיל לילך לפני הקנין, אם כן לא יתיישב קושיית ים התלמוד, דהרי אם כן גם לפני הפסוק יתחייב מיד, אע"פ שאין לו זמן לכסות דמכל מקום לא היה צריך לפתוח, דהיאך יוכל לומר דהוא אנוס הרי הוא בעצמו פתח הבור.

אלא יהא מוכח שאין חיוב שמירה לפני שיש לו מזיק, והלכך שפיר יש ליישב קושיית ים התלמוד, דבלא קרא היה פטור, כיון דחייב השמירה רק כאשר הבור פתוח, ואם כן יהיבין ליה זמן על מנת לכסותו. [א"ה. ועוד האריך בזה רבינו זצ"ל בעוד כמה ראיות, ועוד חזון למועד].

עניני שבת

שפטור מספק, ושוב לא הוי רק ספק הפסק, ואם כן יוכל לשתות היין מפאת ספק ברכות להקל.

אך אם ודאי לא הריח, יש לומר דהוה ברכת הבשמים הפסק בין ברכת הגפן לשתית היין, וצריך לברך שנית בורא פרי הגפן. ועיין בט"ז ובגליון הגרע"א (סי' תע"א על מג"א סי' ק"ב).

ג. ירמז לחבירו לברך

הנה אם הוה ספיקא אם חשיב הפסק, יש לומר דאיכא תקנתא דירמז לחבירו שהוא יברך על יין וחבירו יוציאנו בבורא פרי הגפן ואחר כך ישתה חבירו מהכוס של ההבדלה, ואז לכולי עלמא שפיר דמי.

מפאת הבור, אם כן בבור י' נמי ליפטר דילמא לא מת מחמת הבור. ויש לומר דאין סיבה למימר הכי, משא"כ בבור ט' על כרחך דהוה הכי.

אך לפי זה בבור שצד אחד ט' וצד אחד י', נמי נימא דנפל מצד הי' כדי שלא נימא דלא מחמת הבור, ומאי שנא בבור י' לפנינו דאמרין דמחמת הבור, הכי נמי בספק נפל מצד הטי' ספק נפל מצד הי'.

ואם כן נמצא דבגוונא דידן יהא חייב ממה נפשך, להרשב"א מפאת תחילתו בפשיעה וסופו באונס, ולהרמ"ה ולרש"י, מפאת דתלינן דנפל מצד הי'.

ז. האם יש סיבה להסתפק

אבל אינו כן, דהרי גם על זה יש שפיר הראיה שהבאנו (לעיל אות ג), דהרי כאשר נאבדה האבן פטרינן את המזיק דלמא לא היה כדי להמית, אע"פ שאז אמרינן שמת סתם, והלכך צריך לומר דבבור י' אין לנו סיבה להסתפק שמא מת שלא מחמת הבור, משא"כ בספק בור ט' ספק בור י', בזה יש לנו סיבה להסתפק דהרי אמרינן דילמא נפל מצד הטי'. ולפי זה הדרינן לכל האמור לעיל דהרשב"א חייב ולרש"י והרמ"ה פטור, מספק.

[לפי זה הדין נותן בזרק אבן אחת שיש בה כדי להמית על בהמה, ומתה הבהמה ויש ספק השקול אם האבן פגעה בה או לא, דיהא פטור דאמרין דמתה מאליה, דהרי הכא יש סיבה להסתפק שמא מת שלא מחמת האבן. ולא אדע אם נכונה].

שמירת נזיקין

הנה בספר ים התלמוד (בבא קמא מ"ט ב') הקשה לדעת ר' עקיבא (ס) דחייב בור רק אם הוי שלו, למה לי קרא "כי יפתח איש בור" דחייב על הפתיחה, הרי כיון דהבור שלו, פשיטא דחייב, דלא גרע מיורש בור דחייב אע"פ שלא כרה ולא פתחו, כדי לפינן במכילתא (כ"א ל"ג) בעל הבור ישלם, דכל מי שהוא בעלים כגון יורש חייב לשלם, ואם כן פשיטא דהפוח בור שלו חייב.

ובשלמא לר' ישמעאל דחייב בור הוי אע"פ שאינו שלו, בזה איכא חידוש גם בפתיחה חייב, אבל לר' עקיבא דבור חייב דוקא כשהוא

ברכת הבשמים

עובדא הוה באחד שעשה הבדלה ובעת הריחו בבשמים ראה שאינו יכול להריח מחמת שהיה מצונן.

א. אינו חל מחמת השומעים

הנה אין לומר דחלה הברכה מחמת השומעים, דהרי קיימא לן (משנ"ב סי' רצ"ז סק"ג) בברכת הבשמים דאם אינו יוצא בעצמו אינו יכול להוציא אחרים מפאת דהוי כברכת הנהנין, אע"פ שבשמים הוא חלק מהבדלה.

ב. הפסק בין הגפן להשתיה

הנה אם הוה ספק אם הריח, יש לומר דהברכה נתפסה בספק אע"פ

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון

וסקולוב 17 ב"ב L5703949@gmail.com

משנכנס אדר מרבין בשמחה – שמועה טובה תדשן עצם בימים אלו עומד לצאת בס"ד לאור עולם אנן הסהר – חלק שלישי

למעלה משש מאות עשרים עמודים חדשים, הכולל בתוכו עובדות והנהגות חדשות שעדיין לא נתפרסמו לרבים, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבינו זצוק"ל.

ניתן להשיג:

בירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לרדת) טל' 02-5373351
בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 03-6188995 0533149777

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו' עיונים בפרשת משפטים

דחיית איסור צער בע"ח דאורייתא - לכפות את יצרו

[א] בפרשה (כג, ה) כתיב 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו גו' עזוב תעזוב עמו'. ובתרגום אונקלוס 'משבך תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק עמיה', ומבואר שלא זו בלבד שצריך לעזור לו, אלא שצריך להסיר גם את השנאה שבלבו.

ובפסחים (קג, ב) אמרינן שהרואה דבר ערוה בחבירו מותר לשנוא אותו שנאמר כי תראה חמור שונאך. ומקשינן, מאי שונא, אילימא שונא נכרי וכו', אלא פשיטא שונא ישראל ומי שריא למסניה, (ואת מי מותר לשנוא?) והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך, אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, (כשיש עדים שעשה איסור, כל האנשים מחוייבים לשנוא אותו), מאי שנא האי. (ומהו שונאך דייקא), אלא לאו כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה (שרק הוא ראה בו דבר ערוה), רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע'. ולמדנו א"כ שהפסוק מדבר באופן שמצווה לשנוא אותו, ולפ"ז צ"ע מה שכתב התרגום שצריך ל'משבך מה דבלבך עלוהי', והלא יש מצוה לשנוא, ורק שחידשה תורה שאעפ"כ צריך לעזור לו, וצ"ע.

והנה בגמרא בב"מ (לב, ב) מקשינן למ"ד צער בעלי חיים דאורייתא, מהא דאיתא 'אוהב לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא, הא עדיף ליה. ומשני, אפילו הכי כדי לכוף את יצרו עדיף. ובפשוטו הדברים צ"ע טובא, דאם צער בע"ח דאורייתא ולכן מדאורייתא חייב להקדים את הפריקה לטעינה, א"כ היאך שייך לומר שבכדי לכוף ליצרו נדחה איסור תורה וטעינה קודמת.

והנה בנמוק"י (שם) הקשה למה זקן ואינו לפי כבודו פטור מפריקה, והלא מחויב בצער בע"ח דאורייתא, והביא בשם הרמב"ן לתרץ 'דעשה דכבוד תורה עדיף'. אלא שהר"ן הקשה בזה, שהרי הפטור בזקן ואינו לפי כבודו אינו דווקא בזקן שקנה חכמה, אלא אפילו בסתם זקן מכובד, שהכלל הוא שכל שבשלו פורק וטוען עושה כן גם בשל חבירו, אך כל שבשלו אינו פורק אינו מחויב לעשות עם חבירו יותר ממה שעושה לעצמו, וצ"ע דעכ"פ יתחייב לפרוק מדין צבע"ח דאורייתא.

ותירץ הנימוק"י ד'כיון דצער בעלי חיים הותר לתשמישן של בני אדם, כל שכן לכבודם בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות'. ומעתה כתב המנ"ח (מצוה פ') שמיושב נמי הקושיא הנ"ל היאך הותר איסור צער בע"ח כדי לכוף את יצרו, שהרי אם לצורך הגוף הותר צערם, כיון שהבע"ח ניתנו לתשמיש האדם, כל שכן לצורך הנפש בכדי לכוף את יצרו שהותר צערם, עי"ש.

לכפות את יצרו - כשמצווה לשנוא אותו

[ב] והנה בהא דמשני הגמ' שהטעם שצריך להקדים טעינה של שונא כדי לכוף ליצרו, הקשו בתוס' (שם) הא אמרינן בסוגיא בפסחים דאיירי בישראל שמותר לשנאותו, כגון שראה בו דבר

ערוה, ומה שייך בו לכוף יצרו, ותירצו 'דלא מיירי בשונא דקרא'. היינו דהא דאיתא שיש להקדים טעינה של שונא כדי לכוף ליצרו לא איירי בשונא דקרא אלא בשונא שבאמת אסור לשנאותו, ובוזה נאמר הדין להקדים את טעינתו כדי לכוף יצרו.

אולם בתוס' בפסחים (שם) תירצו וז"ל, וי"ל כיון שהוא שונאו, גם חבירו שונא אותו, דכתיב (משלי כז, יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר עכ"ל, ויש להתבונן בדברים מהי השנאה שנאמר עליה בסוגיא שמותר לשנוא אותו, ומה היא 'שנאה גמורה' שעליה נאמר האיסור לשנוא אותו אע"פ שראה בו שעבר באיסור ערוה שאיסורו ידוע לכל.

והנה במג"א (סי' קנ"ו סק"ב) כתב 'מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד מישראל כגופו וכו', אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו וכו', ומשמע שם בתוספות דאפ"ה מצוה לטעון עמו כדי לכוף יצרו שלא יבוא לידי שנאה גמורה'.

וביאר המחצית השקל שכוונת התוס' שלא יבוא לידי שנאה גמורה, האסורה משום ב' טעמים, א. שמוסיף שנאה יותר ממה ששונאו כבר מחמת עצם מה שעבר עבירה, ב. שבתחילה אלו היה שב בתשובה היה חוזר משנאתו, ועכשיו כשבאו לידי שנאה גמורה אפילו כשישוב בתשובה תישאר השנאה בלבו, ולכן אע"פ שיש מצוה לשנוא, מכל מקום צריך כפיית היצר כדי שלא ישנאו שנאה גמורה.

ולפי זה מיושב מה שהערנו בדברי התרגום דבגמרא מבואר דאיירי בשונא שמצוה לשנואו, והיאך כתב 'משבך תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק עמיה'. ולמבואר בדברי התוס', ניחא דכוונתו להסיר את תוספת השנאה שעולה בלבו, וכוודאי שהחלק ש'מצוה לשנאותו' צריך לשנוא, אבל כיון שאם לא יפרוק עמו יבוא לידי שנאה נוספת, שהיא כבר שנאה האסורה, לפיכך צריך להוציא שנאה זו מלבו.

חמור 'שונאך' או חמור 'שונאך'

[ג] ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (כתבים, סי' כ') הביא שהיה אפשר לתרץ את קושיית התוס' באופן אחר, שמסתבר שעיקר קושייתם התוס' היא לדעת ר"נ בר יצחק שסובר שמצוה לשנאותו, [אך למ"ד שמותר לשנאותו, שייך כפיית היצר שלא לעשותו כחשקו אע"פ שהדבר מותר], וכיון שהקושיא היא רק לשיטת ר"נ ב"י שסובר שמצוה לשנאותו, מעתה כיון שדעת ר"נ ב"י בתענית (ז, ב) שעז פנים מותר לשנאותו שנאמר 'ועז פנים ישנא', א"כ אפשר להעמיד את השונא דקרא בעז פנים שמותר לשנאותו, ואין הכרח להעמיד את הפסוק בראה בו דבר עבירה.

אולם המהרי"ל דיסקין דחה תירוץ זה, דא"כ תקשי על כך קושיית הגמרא 'כו"ע נמי מיסני סני ליה', וכוונת הקושיא היא שא"כ הפסוק לא היה קורא לאדם כזה 'שונאך' אלא 'שונא', וא"כ גם בעז פנים יש להקשות כן, ודוחק לומר דאיירי שהוא עז

שלא תתרחבה יותר מכפי הדין לשנוא את חברו מחמת העבירה, וזה אינו מן הדין אלא ענין של 'לפנים משורת הדין'.

ומעתה ביאר שזהו היישוב בין המימרות, שמתוך שנהגו ע"פ דין תורה ולא לפנים משורת הדין, באו לידי כך שהשנאה תתרחב ותהיה שנאת חנם, ונמצא א"כ שבמעשה דקמצא ובר קמצא היו שני החטאים, שהייתה שנאת חנם, וכן שחכמים דנו אותו שהוא נוהג ע"פ דין ולא לפנים משורת הדין, ושלוש המימרות משלימות זו את זו, וסיים 'ודברי פי חכם חן'.

דין פריקה וטעינה - הלכות רוצח ושמירת הנפש

[ה] והנה ברמב"ם (פי"ג מרוצח הי"ד) כתב 'השונא שנאמר בתורה הוא מיישראל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מיישראל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראו לבדו שעבר עבירה והתירה בו ולא חזר, הרי זה מצוה לשנאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו, ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה, אם מצאו נבחר במשא, מצוה לפרוק ולטעון עמו ולא יניחנו נוטה למות שמא ישתהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים מאחר שהם נלוים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת, שנאמר אמור אליהם חי אני נאם ה' אלוקים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה'.

ותמהו על הרמב"ם, דלפי דבריו שמצוות פריקה וטעינה היא בכדי שלא יכנס לסכנה, וכש"כ הרמב"ם 'ולא יניחנו נוטה למות שמא ישתהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה', א"כ צ"ע למה זקן ואינו לפי כבודו פטור, הא פשוט שבפיקוח נפש לא שייך פטור של זקן ואינו לפי כבודו.

ובחזון יחזקאל (כ"ב פ"ב הי"א) כתב לבאר, דוודאי יסוד החיוב של פריקה וטעינה הוא דין ממוני, ולכן זקן ואינו לפי כבודו פטור, אבל כשאדם מחויב באיזה דבר ואע"פ כן הוא נמנע מלקיים חיובו, הקולר תלוי בו והוא חייב באחריות על מה שייצא ממעשיו, ולכן כתב הרמב"ם 'שבכלל חיובו גם על מה שחברו יסתכן אם ימנע מלפרוק ולטעון, והיינו משום שהוא מחויב בזה מדיני הממון, אלא שמ"מ כיון שיסוד החיוב הוא מדיני ממונות, לפיכך זקן ואינו לפי כבודו שאינו שייך בעיקר החיוב פטור הוא מכל וכל, ודו"ק'.

ראה בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תשכ"ח) שכתב שהרמב"ם כתב את הלכות פריקה וטעינה בהל' רוצח ולא בהל' השבת אבידה, שהרי אם נמנע מלעזור לחברו ומתוך כך נסתכן ומת חזי זה עוון גדול, וזה לכאורה לא כדברי בעל החזון יחזקאל ז"ל, ועי"ש בדבריו.

פנים בצנעה ואין יודע בו רק אדם זה, דאם הוא בצנעה א"כ לא חשיב עז פנים שמותר לשנאו.

ובאופן נוסף ביאר, דהנה לשון הפסוק כי תראה חמור 'שונאך', ואם הכוונה שתראה את חמורו של מי שאתה שונא, א"כ לפי הדקדוק היה ראוי לכתוב 'שונאך' - שאתה שונא אותו, ומזה שנאמר 'שונאך' מוכח שהכוונה שהוא שונא אותך. ומעתה גם כוונת הגמרא היא להיפך, שחבירו ראה בו דבר ערוה ולכן חבירו שונא אותו, אבל כיון שחבירו שונא אותו כדן, לפיכך אתה צריך לעזור לו אע"פ שבלבך עליו על כך שהוא שונא אותך, דמ"מ כיון שהדין עמו, צריך הוא לכפות היצר לסייע ביד חבירו.

ומיושב קושית התוס' מהי המצוה לכוף את יצרו, דלמבואר פשוט שצריך לכוף את יצרו שהרי חבירו שונא אותו כדן. ומיושבים נמי דברי התרגום שיש מצוה ל'שבוק מה דבלבך עלוה', כיון שהדין עמו בכך ששונא הוא אותך, ודו"ק.

חורבן בית המקדש - שנמנעו מלכפות ליצרים

[ד] והנה ביומא (ט, ב) איתא 'מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם', ומאידך בגמרא בב"מ (ל, ב) איתא, 'אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין', ולכאורה יש כאן סתירה בדבר הסיבה לחורבן בית שני, האם משום שנאת חנם או מפני שלא עשו לפנים משורת הדין. והביא החת"ס (בת"מ פ' משפטים) לבאר, דהנה מצאנו גמרא שלישית בטעם החורבן, דאיתא בגיטין (נה, ב) 'אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא עבד סעודתא וכו', ולבסוף 'אמר הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה ש"מ קא ניחא להו איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא וכו', וצ"ב למה באמת לא מחו בו רבנן.

וביאר את הדברים, דהרי בירושלים הייתה שנאת חנם וכמבואר בגמרא ביומא, וזו הייתה השנאה הגדולה בין בעל הסעודה ובר קמצא, אולם רבנן שהיו שם דנו אותו לכף זכות, שוודאי שונא אותו כדן משום שראה בו דבר ערוה, אלא שאינו מספר לנו משום שראה זאת יחידי ואסור לו להעיד יחידי, וכיון שכך לא מיחו בו חכמים, שהרי מצווה לשונאו וכמבואר בפסחים שם, ולכן לא רצו למנעו ממצווה זו.

ואולם בפסחים איתא שיש דין לכוף ליצרו, אך לפי המבואר בדברי התוס' איירי באופן שיש לו מצוה לשנאו, אלא שמ"מ 'לפנים משורת הדין' צריך לסייע בידו בכדי לעקור ולמנוע את השנאה,

לע"נ
הר"ר גבריאל ב"ר ישראל ז"ל
ולב"ע בכ"ג בשבט
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ
הבה"ח יקותיאל זלמן ב"ר יהושע בנימין ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 239
שבט תש"פ

(משנ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ג). ואף אם הסלעים אינם גבוהים י' טפחים מכל ארבעת הצדדים, אלא רק תחת המקום שבו עובר החוט יש גובה י' טפחים, מכל מקום הרי זו מחיצה שנמצאת תחת החוט, וההוראה היא להקפיד אף על מחיצה שנמצאת תחת צורת הפתח.

ב. באופן שהסלעים גבוהים ג' טפחים ואינם רחבים ד' טפחים, לא ניתן להעמיד את הלחי מעליהם, מחמת שאינם עומדים על שטח בשיעור קרקע, ואם כן הקרקע של הפתח היא הקרקע שלפני הסלעים, וביחס לקרקע זו הלחי מתחיל בגובה יותר מג' טפחים מהקרקע.

ואע"פ שאין מתחתיו חלל (כמו במקרה הקודם של העמוד התלוי) מכל מקום מבואר בחז"א (סי' ע" ס"ק י"ח) שגם באופן זה נחשב למחיצה תלויה. [וי"א שהביאור הוא, כי שיעור המחיצה הוא רק עד י' טפחים מגובה הקרקע, ויוצא שיש בלחי רק ז' טפחים]. ואם כן באופן זה צריך להעמיד את הלחי למטה מהסלעים, ולהשלים במחיצה מעל הסלעים (ויהיה במחיצה גובה י' טפחים מהסלעים ומעלה, וכלפי המחיצה אין את החיסרון הנ"ל, כי המחיצה סוגרת את המקום שמעל הסלעים, ואינה דומה ללחי שמשמש לפתח שנמצא למטה מגובה הסלעים, ויש להאריך בזה ואכמ"ל].

השיטות כשיש שינוי גובה באמצע צורת הפתח

ג. אם הסלעים גבוהים ג' טפחים ויש בהם שטח ד' על ד' טפחים, וכן המצב שהיה בשאלה הנ"ל בפשטות אפשר להעמיד את הלחי מעל הסלעים, כי הוא עומד על קרקע, ואין חסרון על מחיצה תלויה. ואע"פ שהוא גבוה ג' טפחים משטח הפתח, מכל מקום הרי זה רשות אחת ומקום אחד. ולא מצאנו אלא שמחיצה י' טפחים מחלקת את הפתח, אבל כל שאין מחיצה שמחלקת את הפתח הרי זה מקום אחד, ואם כן הפתח שלם וכשר.

אמנם הגר"מ רוזנר שליט"א מביא מתשובת האלף לך שלמה (להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל), שאם המקום של העמוד גבוה ג' טפחים משאר הפתח, נחשב למקום בפני עצמו והרי זה פוסל את הפתח ומכל מקום אם עוברים גם בשטח הגבוה שליד העמוד גם לדבריו נחשב כפתח אחד והעמוד כשר לשמש גם כלפי השטח התחתון. ולמעשה יש מקילים שכל שאין מחיצה באמצע הפתח אינו פוסל את הפתח. (ידוע שבבירוק החמירו בענין זה ששני העמודים של הפתח צריכים להיות גבוהים זהה, וחומרה זו לא התקבלה ואכמ"ל).

פח צפרדע ושקי חול שעומדים תחת צורת הפתח

שאלה נוספת ששאלו באותו מקום, האם אפשר שצורת הפתח תעבור מעל המקום שבו עומד פח צפרדע באופן קבוע, או שמא הפח הוא כרשות היחיד שעומדת מתחת צורת הפתח ומחלקת את הפתח ופוסלת אותו, והתשובה לכך, שכיון שהפח הוא כלי המטלטל ובכל שבוע באים לפנות אותו ולהרים אותו, ממילא אינו כמחיצה הקבועה בקרקע אלא כדבר ארעי שאינו פוסל את הפתח, כמבואר מדברי החזו"א (סי' ע"א ס"ק ק"ג).

כמו"כ שאלו ממקום אחר שקבלן העמיד שקי חול גדולים (בלות של חול) מתחת צורת הפתח של העירוב והם עומדים שם כבר כמה ימים האם יש חשש בזה שהם עומדים בשבת תחת צורת הפתח כיון שהם מוקצים ואסור לטלטלם בשבת. גם בענין זה שמענו שהורה הגר"נ קרליץ זצ"ל, שכיון שהחול מונח בתוך שק, בתוך

תושב בצפון שעשה עירוב בחצר

ופנה למוקד לשאול את ההלכה

במוקד העירוב מתקבלות שאלות רבות, מאחראים על העירובים ברחבי הארץ, וכן מאנשים פרטיים שעושים עירובים בחצרות הפרטיות כדי לטלטל בתוך החצר בהידור, ולא להסתמך על העירוב הכללי שבהרבה מקומות נסמך על שיטות דחוקות.

אחת השאלות שהגיעה אלינו בימים האחרונים מאדם באחד הישובים בצפון והתברר לו שהעירוב בישוב שבו הוא נמצא אינו כשר כלל, ועל כן ניסה להקיף את החצר במחיצות כשרות בחלק מהחצר היו גדרות גבוהות י' טפחים כשרות וטובות, אבל היו גם פתחים רחבים יותר מי' אמות, שאף אם העומד מרובה על הפרוץ אי אפשר להתירם, כמבואר בשו"ע (סי' שס"ב ס"ט) שעומד מרובה יכול להתיר רק פירצה שהיא עד י' אמות, אבל פירצה שהרוחב שלה יותר מי' אמות אינה נחשבת כגדרה, והיא פוסלת את ההיקף, ולכן צריך לעשות בה צורת הפתח.

התושב הנ"ל ידע שבשביל לעשות צורת הפתח צריכים שיהיו שני עמודים ועליהם החוט, אלא שלא היו לו עמודים כמו של עירוב, והשתמש בקרשים קטנים שהיו תחת ידו. לקח קרש שהגובה שלו עשרה טפחים כשיעור מחיצה, כדי לעשות ממנו עמוד. אבל אם הוא יעמיד את הקרש על הקרקע, יוצא שהחוט יהיה בגובה נמוך ולא יהיה ניתן לעבור שם, לכן הוא הצמיד את הקרש לגדר שבצד וכך היה יכול לחבר את הקרש בגובה מהקרקע, וקשר את החוט מעל גבי הקרש. לאחר שעשה את התיקון לחצר, התקשר למוקד העירוב וביקש לשלוח תמונה של העירוב שעשה, ולשאול האם הוא עשה את העירוב כהלכה. התושב סיפר שהעמיד שני עמודים שגובהם י' טפחים, וקשר את החוט מעליהם, והיה נשמע מדבריו שהכל נעשה כמו שצריך.

התמונה הגיעה למוקד העירוב, והמשיב הבחין שהעמוד אינו עומד על הקרקע אלא גבוה מהקרקע יותר מג' טפחים, דין זה מבואר בשו"ע (סי' שס"ג ס"ז) שלחי שגובה מן הקרקע ג' טפחים אינו כשר, משום שהוא דומה למחיצה שאם היא תלויה ג' טפחים מהקרקע, שכיון שהגדיים ראויים לעבור תחתיה, אינה נחשבת מחיצה. וכן מבואר ברמ"א (שם ס"ז) לגבי לחי שמוצמד לקיר, שאם חסר ממנו ג' טפחים התחתונים אינו כשר להחשב לחי, בין ללחי של מבוי ובין ללחי של צורת הפתח (כמבואר בתרומת הדשן שהביא שם). ולפי"ז צורת הפתח שהעמיד התושב לפתח החצר שלו, אינה כשרה כלל, כיון שעמוד גבוה מן הקרקע אינו כשר.

המשיב הודיע לתושב את התשובה, שצריך לתקן בצורה אחרת ולהעמיד עמוד שיתחיל מהקרקע ממש עד גובה החוט, או להעמיד לחי (לוח) שגובהו י' טפחים, ויעמוד על הקרקע, ויהיה מכוון היטב תחת החוט. התושב הצטער על הטעות, אבל שמח מאוד עם התשובה שע"י"ז יוכל לתקן את העירוב כהלכה לשבת הבאה.

מתי אפשר להעמיד את הלחי על סלע, ומתי לא

שאלה נוספת שהגיעה מאחד העירובים השכונתיים בירושלים, במקום שהיו צריכים להעמיד צורת הפתח, והיו הרבה סלעים סביב המקום שבו צריכים להעמיד את העמוד, שאל האחראי האם אפשר להעמיד את העמוד והלחי על הסלעים, כיון שהם גבוהים יותר מג' טפחים מגובה הרחוב והמעבר שבו נמצא החלק הגדול של הפתח.

בדין זה יש כמה אופנים א. באופן שהסלעים גבוהים י' טפחים, לא ניתן להעמיד את הלחי מעל הסלעים, כיון שהמקום שמעליהם מוגדר כרשות בפני עצמה, ואם העמוד מונח בתוך רשות נפרדת אינו כשר

ההיקף לדירה. בשו"ע מדבר באופן שהמים עמוקים י' טפחים, משום שרק באופן זה אינם ראויים לעבור בהם, לפי הרגילות שהיתה בזמנם לעבור גם בתוך מים, כמבואר בגמ' במסכת שבת (דף ק). רק מים שרשות הרבים מהלכת בו, היינו כשהמים עד י' טפחים, שעד שיעור זה רשות הרבים עוברת בו. ובביאור הלכה (ד"ה והוא) הביא שנחלקו בזה הראשונים, משום שיש לחלק שדוקא לענין רשות הרבים מספיק גם שאפשר ללכת ע"י הדחק, משא"כ לגבי קרפף שצריך שיהיה תשמישו לדירה, אפילו בפחות מ" טפחים, כיון שאינו ראוי לתשמש נתבטל שם דירה ממנו. ומ"מ כתב הבה"ל שאם המים פחות מג' טפחים, מסתבר שכולם מודים שאינו אוסר, משום שאינו קשה להשתמש שם בתשמישי חצר, וכאמרו סמכתא היא. ובחזו"א (סי' פ"ט סק"ד) כתב על דברי הבה"ל שגם זה אינו מוכרח, דאפשר שמים מבטלים את שימוש החצר אף בפחות מג' טפחים, והעיקר תלוי אם המקום עדיין משמש או לא. עכ"ד.

לפ"ז במצב שמצוי באדמת הישובים, שגם אם אין מים מעל פני הקרקע, בכל זאת לא שייך לעבור בה כלל. הרי זה גרוע יותר ממים שעומקים ט' טפחים, שבהם עדיין היו עוברים ע"י הדחק עד כדי שנחשב לרה"ז. וא"כ לכאורה צריך להיות שאדמה זו בימי הגשמים תחשב כקרפף. ולא שמענו דין כזה, ואמנם אדמה רגילה שבעיני אינה מגיעה למצב כזה, מ"מ גם ביחס לישובים זה חידוש גדול. אלא שצריך ביאור מדוע לחלק בין מים לזרעים לבין המניעה הזאת שמונעת כל כך את ההשתמשות, עוד יותר מהמצב המבואר בפוסקים הנ"ל. [ואע"פ שזה רק זמן לתקופת הגשמים, מ"מ גם דבר זמני אם הוא מתמשך יותר מכמה ימים, הו' אמבטל את השימוש לדירה ואוסר. שגם מש"כ השו"ע במים שהציפו את החצר היינו גם בדבר שיתפנה ויחלף].

אחד מרבני מוקד העירוב אמר על מקרה אחר, באופן שבימי הגשם בלבד אי אפשר לעבור, ואחרי שעוברים יומיים ניתן לעבור בשטח, ולפעמים נמשך הגשם ויש שבוע ויותר שאי אפשר לעבור בו, מ"מ יש לומר שזה דרכו של עולם, שבימי הקור נשארים רוב הזמן בבית ולא יוצאים מהבית להסתובב סתם, כך גם יש מקומות שלא דורכים בהם, ואין זה נחשב כמקום שהתקלקל והתבטל משימוש דירה לזמן מסוים.

סיור בעירוב בכניסה לירושלים

בשבוע זה נערך סיור ללומדי השיעורים בבדיקת עירובין סניף ירושלים, לראות בשטח את דיני העמודים והלחיים וללמוד את צורת המדידה של מקום החוט כדי שהלחי יהיה מכוון תחת החוט.

מדידת הלחיים בסניף עם לומדי השיעור

בסניף זה עברנו על קטע מהעירוב השכונתי שנמצא סמוך לכניסה לירושלים שמחמת העבודות שנעשים בתקופה זו בכניסה לירושלים נעשו בו הרבה פתרונות שונים ומגוונים שיש ללמוד מהם הרבה הלכות.

המשתתפים שהחלו כעת להפגש עם המציאות בשטח החכימו מאוד מהדברים, וכן היו בו דינים מורכבים שקשה ללמוד אותם במסגרת השיעור, ולעומת זאת בסניף בשטח אפשר ללמוד אותם בקלות ע"י ההמחשה.

אחד מהדברים שנפגשנו במהלך הסיור הזה באחד המקומות שעשו שתי צורות הפתח שאחת מהם בתוך החצר ואחת מחוץ לחצר, ועל כן מתחו חוט מהעמוד שנמצא ברחוב אל הבנין, והעמידו לחי בתוך החצר משום שהגדר היא מחיצה שמפסיקה בתוך צורת הפתח העוברת בין העמוד לבין הבנין. בנוסף לזאת הוסיפו עוד ברזל ארוך שעומד מעל גבי הקיר בין העמוד לבין הלחי. וצריך ביאור מה הטעם להעמיד את הברזל הארוך הזה.

השליטה מודיעה מעל הקיר בין הלחי לעמוד

ביאור הענין הוא כיון שהקיר רחב יותר מג' טפחים נמצא שיש פירצה בין העמוד שמסיים את צורת הפתח שברחוב לבין הלחי שמתחיל את צורת הפתח שבחצר [ובפירצה שבין שתי צורות הפתח מקפידים שלא לסמוך על דין עומד מרובה], ואע"פ שהקיר גבוה י' טפחים מ"מ זה אינו מועיל לסגור את הפירצה שבין העמוד ללחי, כי הקיר יכול לשמש מחיצה בין הרחוב לחצר, אבל אינו משמש מחיצה על השטח שמעל עובי הגדר. ועל כן העמידו עוד ברזל ארוך מעל הקיר שארכו י' טפחים מעל ראש הקיר, והוא סמוך בתוך ג' טפחים לעמוד ועל ידי זה נוצר מחיצה שסותמת גם מעל עובי הקיר ויש חיבור של מחיצה בין העמוד ללחי.

כלי, ואינו קבוע שם אלא ישתמשו בו, גם אם ישתמשו בו רק אחרי שבועיים או שלש אינו מוגדר כדבר קבוע, ואינו פוסל את הפתח. משא"כ אם החול נצבר על הקרקע ללא שק כמו שמצוי שמביאים משאית חול ששופכת הר של חול ואח"כ מביאים משאבה שתעלה את החול אל הבנין, במצב כזה יש לאסור אם ערימת החול עומדת תחת צורת הפתח מדין מחיצה של תל המתלקט שמחלק את הפתח, למרות שהחול יעמוד רק ימים בודדים.

החלות של שבת שהגיעו בזכות העירוב

אחד ממשתתפי השיעורים של מוקד העירוב, נגש השבוע וסיפר מעשה שאירע לו בשבוע שעבר, שהוא התארח בבית הארחה במושב חרדי בדרום, ויש לבית הארחה גדרות סביב המתחם, כדי שיהיה אפשר לטלטל בתוך המתחם מבלי להסתמך על העירוב של שאר המושב, למרות שגם העירוב של המושב ההוא נעשה בהידור. ביום שישי בשעה שלש, כשעתיים לפני כניסת השבת, רצה האברך להגביה את החלות כדי לעשות את העירוב חצרות שבתוך המתחם, ופנה לבעלי המקום לבקש חלה.

בעל המקום ששמע את השאלה, נזכר לפתע ששכח לקנות חלות, לכל עשרות האורחים, שבאו לשבת מיד הוא שלח מישהו עם רכב שיסע מהר לעיר הסמוכה, ויחפש לקנות חלות מכל מקום שרק אפשר. הרכב יצא במהירות, וחזר לאחר זמן שהצליח להשיג 17 חלות, במקומות האחרונים שעדיין היה ניתן להשיג חלות. ובזה הם קיימו את סעודות השבת.

האברך סיפר שרק בזכות העירוב היה להם חלות לשבת, שכן אם היו מגלים את הדבר לאחר כניסת השבת, לא היה ניתן להשיג חלות לכל האורחים, כי בישוב הזה אין כ"כ הרבה חלות שאפשר לבקש או לרכוש. ורק בזכות שהקפיד להדר ולעשות עירוב פרטי למתחם שבו התארח, ע"י זה היה להם את האפשרות לקיים את סעודות השבת.

בדיקת העירוב וביצוע עבודות בחורף גשום

בשבועות אלו אנו נמצאים בעיצומו של החורף, ותודה לה' שבשנה זו יש גשמים מרובים מאוד, ומחמת זה לא ניתן לבצע הרבה עבודות בהתקנת עירובים, כי הקרקע הישובים היא אדמה, שבגשמים היא נעשית רכה מאוד, עד כדי ביצה טובענית, ואף כאשר מלמעלה היא נראית אדמה יציבה ורק מעט רטובה, אבל כשדורכים בה מתברר ששוקעים בה עמוק, או לפחות מתלכלכים מאוד, ומצטברים גושי אדמה גדולים על הנעליים. במצבים אלו לא ניתן לחפור ולצוק בטון להעמיד עמודים. כמו כן לבדוק בשטח ג"כ קשה מאוד, כי אי אפשר לעבור אחורי הבתים בגבול העירוב. הפתרון הוא לבוא דרך הבתים שעל הכביש, ובהרבה בתים וחצרות אי אפשר להיכנס. למרות זאת אנשי העירובים מתאמצים למצוא זמנים שבין גשם לגשם, לפעול למען זיכוי הרבים בבדיקה ותיקון עירובים במקומות רבים.

באחד הימים שהיתה קצת הפוגה והשמש יצאה על הארץ, יצאו הבודקים לבדוק שני ישובים שהמתינו כבר כמה שבועות שיבואו לבדק אותם, באחד מהם היו הרבה חצרות סגורות, והבודקים התחילו ללכת מאחורי הבתים במטע זיתים, שהאדמה שבו יותר יציבה. ובכל זאת האדמה נדבקה לנעליים, וכל נעל היתה כמו גוש גדול של בוץ, ונעשה קשה ללכת. לאחר מכן היו צריכים ללכת בין השדות קטע קטן, ורק נכנסו כמה מטרים, החלו לשקוע עמוק, עד כדי שכמעט קראו לעזרה. לבסוף אחד משך את חבירו והצליחו להחליץ, ולפחות לחזור על עקבותיהם. ולמדו מזה איך לבדוק עירוב בחורף, שלא להיכנס לאדמה כזו אפילו כשעברו כמה ימים אחרי הגשם. ומה הם עשו אח"כ, האם הם חזרו לבית להחליף בגדים, כמובן שלא, למרות שהם היו עטופים בבוץ, עצרו באחת מהשלוליות, ניקו את עצמם מעט במי השלולית, והמשיכו בבדיקת העירוב של אותו ישוב, ובישוב השני, עוד כמה שעות.

בדיקת העירוב באדמה ביצה

דין קרפף באדמת ביצה שאי אפשר לעבור בה

בנושא זה התעוררה שאלה הלכתית, בישוב שיש בו שטח גדול שביום רגיל אפשר לעבור בו, אבל בתקופת החורף הזה, שכל כמה ימים יורד גשם בכמות שמרככת את אדמת הישובים ברמה שלא ניתן כלל לעבור בה, האם מקום כזה נחשב קרפף יותר מבית סאתיים, כיון שאינו ראוי לשימוש, והוא יהיה אסור בטלטול, וממילא גם יאסור את שאר העירוב שפתוח ופרוץ אל המקום האסור.

לכאורה יש לדמות את המקרה הזה לדין שמבואר בשו"ע (סי' שנ"ח ס"א), לגבי שטח שהיה מוקף לדירה והשתמשו בו, ונכנסו בו מים שאינם ראויים לשתייה ולשימוש, שדינם כמו זרעים שהם מבטלים את

דבריהם

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 33

זהירות בממון וצניעות דו"שן משפט

ביותר שאירע בעולם מיום הבראו ועד עתה שהקב"ה דיבר מהשמים אל לכה"פ כחמש ומחצה מליון יהודים, ומה אמר להם באותו זמן? לא דברים גבוהים אלא רק דברים הנראים כפשוטים כמו לא תגנוב ולא תרצח ולא תנאף.

ומצינו עוד בנבואות החמורות שהתנבא ישעיה הנביא על ירושלים שעיקרם הם על החטאים שחטאו בגזל ובעושק. וכן מצינו גם באנשי ניגון שעלתה רעתם לפני ה' ונגזר דינם לכליה מפני הגזל.

דובן בגזל

מובא בשם הרמב"ם שישאלו חסיד אחד על מה יאמר אשמונו בגדנו גזלנו וכו' הרי לא נכשל באיסורים אלו, והשיב לו שאם היה יודע כמה נכשל כל יום באיסורים אלו היה מתבייש לשאול את שאלתו זו. וק"ו לנו יתמי דיתמי שמי מבינינו שאינו צריך

ממנו. (ולפי"ז בכל מקום שיש לחשוש שהנותן חשוד על הגזל יש להמנע מלקבל ממנו צדקה, ובמקום שיש לחשוש שלא נקנתה הגניבה הרי שיש למקבל להחזיר את הממון לגזל).

וכן המזיק והמצער את חבירו הרי יכול לבקש ממנו מחילה בשעת הלווייתו או על קברו, אבל אם נשאר לו חוב ממון שלא פרעו או שגזלו הרי לא תועיל לו בקשת המחילה אם לא ישלם לו את חובו.

ואף דינם של אנשי דור המבול לא נגמר לכליה אלא על עוון הגזל. וטעם הדבר בזה הוא מפני שהגזל מקלקל ישובו של עולם וע"כ אין קיום לעולם כזה שהגזל שולט בו. ומטעם זה לא נכרתה ברית הקשות אלא אחר דור המבול דכשהדור הוא "דור של גזל" אין מקום לברית כזו.

ונהנה הלא מתן תורה היה הארוע החשוב

בפרשה זו שמלאה בדינים שבזהירות בגזל וממון חבירו אמרנו להביא מדברי רבנו זצ"ל כפי שנרשמו ע"י תלמידו הגאון ר' יואל סבו שליט"א.

אין מי שנמלט מנסיון החמור של גזל

אחד מהעונות החמורים ביותר שהוא המקטרג בראש הוא עוון גזל אשר הוא אחד מהאיסורים הקשים ביותר להנצל מהם במשך חיי העוה"ו, וזהו נסיון ששייך בכולם שנכשלים בו בין סוחרים ובעלי מלאכות ובין גבאים רבנים וראשי ישיבות וכדאי' בב"ב קס"ה ורובן בגזל וכו', וזה משום שכולם מורים לעצמם היתר באיסור חמור זה שנפשו של אדם מחמדתו וק"ו כשנצרך לממון ומורה היתר לעצמו בכל מיני היתרים.

בהרבה דברים חמור איסור גזל משאר איסורים

בב"ק ס: מצינו דלכתחילה אסור לאדם להציל עצמו בממון חבירו ועליו להשאר במצב סכנה ולא להכשל בגזל, (והרבה מהפוסקים פסקו כן), ומוכח שחטא הגזל דומה בחומרתו ל' עבירות החמורות שדינם יהרג ואל יעבור יותר משאר איסורים שדינם שיעבור ואל יהרג.

ואם בשאר איסורים לא פסלו חז"ל לעדות את העוברים עליהם בהוראת היתר הרי שבאיסורי גזל לפעמים פסלו רבנן לעדות אף את המורים היתר.

וכן לקבל צדקה מגזלנים ומחשודים על הגזל משמע דחמור יותר משאר עוברי עבירה, וכדאי' בב"ב קי"ג דאין מקבלים צדקה ממוכסין כשרוב כספם הוא מעבירה, ובתוס' שם כ' דלמ"ד דיאוש כדי אינו קונה וודאי דאין מקבלים דגול הם בידם, ואפי' למ"ד דיאוש קונה מ"מ מוגנה הדבר לקבל

לרגל יום היארצית כ"ז שבט. רבנו משתתף בדינר שנערך למוסדותיו של הגר"י אדלשטיין לאחר שהתאושש מאחד הניתוחים שעבר

נתרחק מהם וכמו שאם היה רשבי"ן דן את בני דורינו היה מסתכל עליו כקוף). והרי בגמ' אי דרובן בגזל ואם מחמירים שם על איסור זה הרי הדין הוא קשה מאד.

הח"ח

ספרו קמיה רבינו בשם מרן הרב שך זצוק"ל שסיפר שהח"ח חיבר ספר על הירושלמי [יעוי' ביאור"ל ס' שם ד' עמ' קצא' שרמז לזה] וגנוז מפני שחשש שלא יהיו קונים לספר זה ואמר שגנוזו מפני שחשש שהמדיפס יפשוט את הרגל. ואמר ע"כ רבינו דרואים אנו ממעשה זה את גדלותו של הח"ח שיכול היה לגנוז ספר שעמל עליו שנים רבות כדי שלא יכשל בחשש גזילה.

ובדומה לזה היה מעשה שכשישייבתו של הח"ח גלתה למינסק בימי מלחמה"ע ולא היה לבני הישיבה לאכול בקשווהו שילוח כדי שיוכלו לקנות מזון לבני הישיבה ואמר להם הח"ח שאינו יכול ללות מכיון שאינו יודע מהיכן יהיה בידו לפרוע את חובו, והוסיף ואמר: אני לא אגזול!

ובנו הג"ר לייב כתב שכשהדיפס את ספריו לא רצה ליטול בפועל מעות קדימה על ספריו כנהוג באותם ימים משום שחשש שמא ימות אחד מהנותנים ולא יוכל לחפש אחר יורשיו ליתן להם את הספר שקנה אביהם, וע"כ רק ביקש המתנדבים שיתחייבו לו שיקנו את ספריו אחר הדפסתם ועל סמך התחייבותם לזה בריבית ע"י היתר עייסקא, (וזה מפני שבזמנם לא היו מצויים כמעט גמחים"ם וע"כ לא היה יכול להשיג הלואות בלא ריבית).

החזו"א

החזו"א היה דר בשנותיו האחרונות בדירה אחת עם גיסו הקה"י בבית שברח' חזו"א ובית זה היה שייך לבעה"ב א' יקר שתמך בו והשאיל את ביתו להחזו"א למגוריו, וכשנפטר החזו"א היה זה בשב"ק ומיד במוצ"ש ברח הסטייפלר מהבית מפני שהעלה בדעתו מסבא שבעה"ב זה נתן הבית רק להחזו"א ולא לו. ואכן כך היה שמיד בא בעל הדירה שחשש שישתלטו לו על ביתו וביקש שיפנו את הבית. (והיה זה מפני שלא הכיר בגדלותו של הסטייפלר. ומסתמא לא ישבו שם אפי' את השבעה, והדבר גרם צער גם לרעייתו הרבנית), ואח"כ רכשו מנהלי הת"ת תשב"ר את הבית במזון רב.

והג"ר שמעריל גריינמן הוציא מביתו הנ"ל

ונמנע ולא עשה תשובה (ואשתו "שיגעה" אותו ומנעה ממנו לחזור בתשובה...). באותה שעה אמרו הגולנין ומלי רבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו, (והנה הרי בתוס' שם הביאו שי' דהתקנה היתה רק לאותו הדור בלבד).

חזרה בתשובה על איסור גזל

ורואים אנו מזה שאיסור גזל חמור ביותר וקשה לחזור עליו בתשובה. ושאלני פעם בעל תשובה על כך שקודם שחזר בתשובה היה גונב מגויים בספרד ושאל מה תקנתו על עוון זה, ובאמת עבר על איסור גזל עכ"ם אבל מ"מ אין חיוב השבה לגוי דהוא רק מצוה דהשיב ול"ש מצוה זו כלפי גוי, ומ"מ איסור גזל בידו. והרבה טועים בכך שמקילים בגזל עכ"ם. ופ"א בא אלי בעל תשובה לשאול על מה שגנב מבנק 300,000 שקל ושאל מה יעשה, ובאמת קשה להחזיר גזילה זו. ובליט ברירה יעשה מה שאחז"ל שאמרו שיעשה צרכי רבים ויתן לביהמ"ד גדול ששכיחים בו רבים או לבית חולים וכי"ב, ואע"ג דא"ז השבה ראויה דעפי' רוב לא תגיע הגזילה במלואה לגזל מ"מ מה שאפשר לו לעשות יעשה.

וע"כ מתפללים אנו על כך בתפילה החשובה ביותר בשנה שהיא תפילת נעילה שנחדל מעושיק ידינו ולא נכשל באיסור חמור זה להבא ונזכה לשוב על לשעבר.

הדורות של גדולי הדורות מאיסור גזל - הגר"ם

שמעתי מהג"ר שלמה הרשור שסיפר לו חרב דסלר זצ"ל שראה את הכוס שהיה הגר"ם מקדש עליו והיה בו שעור קטן ביותר של 70 גרם. ונראה לי לבאר שטעמו לזה היה משום שלא היה מתפרנס מעצמו אלא ע"י תומך תורה א' שהחזיקו ופרנסו והיה מתנה עמו שלא יעשה חומרות מכסף זה וע"כ היקל לקדש על השיעור הקטן ביותר. וכל זה מפני שהגר"ם היה מדקדק ביותר באיסור גזל. וכידוע שהיה אומר שכמו שלומדים שו"ע אורח חיים כדי לידע את המעשה אשר יעשו בין אדם למקום כך על כ"א ללמוד שו"ע חושן משפט כדי לידע כיצד עליו להזהר בממונו של חברו. וכשנפטר הגר"ם אמרו (איני יודע אם אמת הוא אבל כך אמרו) שמעתי צריכים בני דורו להזהר ביותר מגזל מכיון שיושב עתה בב"ד של מעלה ודן את בני דורו, (ומ"מ את הדורות שאחריו כבר לא דן, דכבר פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 31 מתוך 46

להתודות ולומר גולנו?

ולכאף יש להק' דאי רובן בגזל הרי ניזיל בתר רובא ואיך נסמוך על העדאת עדים ולא נחוש שהם מאותם רוב בנ"א הנכשלים בגזל, ומ"מ אם לכה"פ ישובו בתשובה לפני עדותם יועיל לזה, וגם אם בפועל ישנו באוולתם לאחמ"כ מ"מ הרי הם כגולן המורה היתר לעצמו דהוא רק איסור דרבנן ואולי יועיל לזה.

והרבה אומרים לעדי הקידושין שיהרהרו בתשובה לפני החופה, ויש להוסיף ולומר להם שגם יקבלו על עצמם להשיב את גזילתם דבלא"ה אינו מועיל. ומ"מ בסידור הגיטין שבבתי הדינים שיש בהם עדים קבועים לקיים הגט הבעי' קשה יותר ולפעמים עדים אלו הם עניים העלולים יותר להכשל בזה.

וכן אולי גם מועילה לזה נוסח המחילה שיאמר הנגזל בתפילה זכה. אמנם מכיון שהוא בגדר נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ע"כ עד שלא יחזור בתשובה על עוון גזילתו לא יועיל לו להיות כשר לעדות. (ובמאירי ב"ק כ' דאפי' החייב רק לצאת ידי שמים גם פסול לעדות).

אי' בס' חסידים דכשיש לאדם בתוך ממונו אפי' פרוטה אחת של גזל או של ריבית יכולה היא לכלות לו את כל ממונו ואף של הלוקחים ממנו. וע"כ אין זה פלא שהרבה בנ"א מפסידים את ממונם במקרים רעים דהרי אי' דרובם בגזל וגזל זה מכלה את ממונם.

חומר איסור גזל גם לענין התשובה עליו

ואיסור גזל הוא מהעבירות הקשות ביותר לשוב עליהם בתשובה, ויש שנכשלו באיסור זה וגזלו הרבה עד כדי כך שאין להם את האפשרות להשיב מכספם, ופ"א שאלוני על א' שגזל מקופ"ח ורוצה להשיב מה יעשה והשבתי שלהרבה עבירות יש תקנה ע"י לימוד התורה או ע"י שאר דברים מלבד גזל שאין לו כל תקנה אחרת חוץ מהשבה (אם לא בגזל עכ"ם שאינו מחויב בהשבה) או בגלגול זה ואם לא בגלגול זה יהיה עליו לירד בגלגול אחר. (וצ"ב מדוע גם על הנגזל להתגלגל כדי לקבל את הגזילה מהגולן). ובב"ק צד: מצינו על הקושי לחזור בתשובה על הגזל, וכדאי' שם אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו, דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך

שמור וגו' וז"ל סוף פתגם דאיתעביד בעלמא בצנעא כולא עתיד לאתפרסמא ולאשתמעא לכל בני אנשא. (וזה יהיה ה"עיתון" המפורסם ביותר בעולם..).

ואפי' בדורות קודמים היו בג"א מזלזלים באיסור חמור זה וכמ"ש רובם בגזל גם על דורות קודמים. ובחז"ל רבים מהיראים היו נכשלים בגזל עכ"ל, וכגון שהיו נוסעים ברכבת ובמקום לשלם את התשלום המלא על הכרטיס היו משחדים את מבקרי הרכבת. וסיפר לי יהודי אחד שהייתי אצלו שפ"א נסע עם הח"ח ברכבת ולא הספיק הח"ח להעביר את חבילת ספריו דרך משלוח החבילות שברכבת והתיר לו אחד מעובדי הרכבת ליקח את החבילה עמו בידו וסירב הח"ח ואמר וכי הפקיד הוא בעה"ב של הרכבת שבכווחו להתיר דבר זה? וידוע המעשה על א' שנכנס אל הח"ח ומיד החל הח"ח לדבר עמו על חומר איסור גזל עכ"ל ונתברר שהיה לקוי בענין זה. וגם כאן באר"י הרבה נכשלים בכגון דא ואינם משלמים על ילד המחויב בתשלום נפרד. וכן בתשלומי קופ"ח הרבה נכשלים ומערימים ויש שאף שמחים בזה. (והיה א' מהקנאים שהיה מקפיד ביותר שלא להנות מממון המדינה אבל התיר לעצמו לגנוב מהמדינה וגנב מהספריה הלאומית דבר יקר ערך..).

וסיפר לי אחד מהדיינים ביה"ד של העדה החרדית שפ"א באו לפניו לדין תורה שני תלמידי חכמים שנהגו כרשעים גמורים ממש, והוסיף ואמר לי שלא האמין שיכולים להיות פרומע אידן [יהודים יראים] שכן ינהגו.

וכן הוא הדבר שכשארן מתנהגים כראוי וביושר בדיני ממונות אפשר להפך לגנבים ממש. והגר"ס היה אומר שא"א ללמוד ולקיים ההלכות משו"ע א"ח בלי ללמוד ג"כ שו"ע חו"מ דיתכן שיבנה סוכה ויזיק את חבירו וכדל'. ודא עקא שאין אפילו את מי לשאול בענינים חמורים אלו.

דברי המוהר"ת גורמז'א לחכמי באיסור גזל

רעת ריבוי המותרות שמבזבזים עליהם ממון רב הפילה חללים רבים גם בקרב אברכי הכללים שנפלו לחובות כבדים מההוצאות שהוציאו לצורך מותרות והבלי העוה"ז ולא יכלו לשלם, ויש שאף נטלו הלוואות גדולות מבנקים ונפלו לבאר שחת בגינם. וכיום יסדו הרבה גמח"ס המלווים לנצרכים לכך ומצד א' יש בכך טובה אבל מאידך

בשכירות, דע"פ רוב לא ימלט שהשוכר יזיק את הדירה במשך הזמן והמשכיר בע"כ עונה אמן על הפחת שפחתה הדירה ולכן עדיף לדור בדירה קנויה, ורוב בג"א אינם חושבים ע"כ דאין יודעים את חומרת איסור גזל וכדאי דרובן בגזל. (והוסיף רבינו שפעמים שמורה שעדיף לדור בשכירות ולא להכנס לחובות גדולים לצורך רכישת דירה גדולה. [אולי מפני שע"י חובות גם אפשר להכשל בגזל]).

חומר איסור גזל שנכשלים בו אפי' צדיקים

ונהג באיסור גזל נכשלים כל סוגי בני האדם ואפי' בג"א הנקראים צדיקים, וכדמוכח מהגמ' בפסחים ד': בסוגיא דהשוכר בית מחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק וכו' דא' שם דהספק הוא אפי' במקום שנותנים שכר לבדוק משום דניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בגופיה ובממוניה, וא"כ דיברה הגמ' שם על אדם המדקדק ומחבב את המצוות, ומאידך פירש"י שם שאתו שוכר מבקש עלילה לחזור בו בכך משכירות הבית (יעו"ש גם בד"ה אלא), וא"כ מצד א' מדובר באדם צדיק ומדקדק במצוות שכל' עליו הגמ' דניחא ליה לקיומי מצוה בגופו ובממונו ומאידך הוא גם גזלן שרק מפני שמצא בית נאה הימנו מבקש לחזור בו מהמקת, וחזינן דאדם יכול להיות כצדיק גמור ובכ"ז יבקש לגרום נזק לחבירו. עוד יתכן עוון זה בקרב ת"ח הנתמכים ע"י בעה"ב ואינם לומדים כראוי להם. ובשם הח"ח מובא שביאר בזה מש"כ בברהמ"ז שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד, דזה קאי על ת"ח שהיה נתמך ע"י תומך תורה על שיושב ולומד, ולעת"ל יראהו אותו תומך תורה שלא למד כראוי דהרי בושה וכלימה יכסו את פניו לנצח מפני אותו תומך תורה, (ושם הרי א"א לאדם לשנות כלום ממה שפעל ועשה בזה העולם), וע"כ מתפללים אנו בברהמ"ז ונא אל תצריכנו לא ידי מתנת בר"ד שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

וכן יש האוספים נדבות לצורך גישואי ילדיהם ואח"כ קונים להם דירות יקרות וגם זה נכלל בשאלה של גזל דע"פ רוב אם היו התורמים יודעים על כך לא היו נותנים להם מכספם, והרי זה קרוב לגזל.

ולעת"ל הכל עתיד להתפרסם בעולם ותהיה בושה גדולה לכולם כשיוודעו עוונותיהם, וכדאי בתרגום קהלת יב' עה"פ סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו

את כל חפציו של החזו"א מלבד קרש אחד שהיה קבוע בקיר ונשאר שם בבית, ואחר זמן נתגלה החזו"א בחלום לרעיתו הרבנית וביקשה שתדאג להוציא קרש זה מפני קפידת בעה"ב, ויהי הדבר לפלא.

והביאור בזה דהחזו"א לגודל קפידתו בחייו באיסורי גזל סייעוהו מהשמים שלא יכשל באיסור זה. (ותמהני מדוע לא נתגלה החזו"א לאחיינו הג"ר שמערל גרינמן זצ"ל שהוא היה דואג לצרכי הבית, ואולי אם היה מתגלה להג"ר שמערל היו אומרים שאין זה חלום אמיתי אלא מכיון שביום היה מתעסק בעניני החזו"א ובכתביו ע"כ חלם על כך בלילה וע"כ נתגלה לרעיתו בענין זה.

עוד מסופר שמיד אחר פטירתו של החזו"א בא אדם אחד וסיפר שקרא בעיתון ע"כ שנפטר הרב קרליץ מב"ב וסיפר שהחזו"א נשאר חייב לו כסף עוד משהותו בליטא, ונתברר שכן היה שאשת החזו"א היתה חייבת לו סכום כסף והחזו"א בחייו היה אומר תדיר שיש לו חוב כספי לאותו אדם ולא היה יודע את מקומו וזכה שיפרעו מיד לאחר פטירתו את חובו לאותו אדם.

ובאמת לאו כ"א זוכה לפרוע את חובותיו שהיה חייב בעוה"ז ורק צדיקים כהחזו"א שבחייהם נזכרו בעניני ממון מזכים אותם מהשמים להשיב את חובותיהם לכה"פ מיד אחר פטירתם. (ומה שאין מזמנים לאותם צדיקים להחזיר חובותיהם עוד קודם פטירתם הטעם בזה הוא מפני שפעמים שקודם פטירתו אינו מחויב לשלם את חובו ועוד דמשימים דורשים ממנו שיעשה כל מה שבידו כדי לפרוע את חובותיו ורק אח"כ כשכבר אין סיפק בידו לתקן הקב"ה בחסדו מסייע בידו לתקן).

דברים שאינם גזל ומ"מ אסורים

וישנם דברים שאע"ג שאינם מותרים מ"מ אינם גזילה וכגון שקוטפים ענף מחצר של אחר כשבד"כ למעשה אין מקפידים על כך ומ"מ אינו בגדר היתר. וכן מי שעבר בחצר כשהשכנים מקפידים ע"כ דאע"ג דלכתחילה אסור לו לעבור בלי בקשת רשות מ"מ בדיעבד אי"צ לבקש מחילה ע"כ. וכן גזל שינה אינו גזל אלא אונאה שגורם צער לזולתו.

בשכירות בית מנוי יתיר שנכשלים באיסור גזל

ומשום חובת הזהירות מאיסור גזל ישנה סיבה נוספת לקנות דירה ולא לדור

המספר הגדול ביותר של שעות לימוד רצופות וההגדרה נערכה זכה מי שזכה בפרס הראשון ע"ס 1000 ש"ח והשני בפרס ע"ס 500 ש"ח וכן זכו ביתר הפרסים וכעת בא הזוכה בפרס השני ומחזיר את הכסף שזכה בו ומודה על האמת כי לא למד כלל שעות רצופות וההצהרה שהצהיר על שעות הלימוד היא שקר גמור ונשאלת השאלה האם ההגדרה כולה בטלה כולל הזכיה של הפרס הראשון ע"ס 500 ש"ח וצריך לערוך אותה מחדש בין אלו שראויים להשתתף בה או שאלו שזכו זכו.

והשיב רבנו שבאמת צריך לערוך את ההגדרה בשנית אלא שזה קשה מאד. ונשאל אולי זכיתו של הראשון אכן בטילה כי בשעה שזכה בפרס היה שמו של השני בין המשתתפים בהגדרה ונערכה שלא כדין אבל אלו שזכו אחרי השני אולי זכיתם קיימת שהרי בשעה שזכו כבר לא היה שמו של השני בין המשתתפים בהגדרה דמכיון שזכה הוציאו את שמו מבין המשתתפים. והשיב שזו אינה טענה שהרי אם לא היה מרמה היה אחר זוכה במקומו בפרס השני ושוב לא היה משתתף בהגדרה על הפרס השלישי ונמצא שכל ההגדרות נערכו שלא כדין. (וישמע משה ח"ג עמ' תיז)

לשלם דמי חבר

נשאל רבנו: שאלה בהרבה קהילות נהוג שהחברים משלמים דמי חבר והכסף משמש לתשלום עבור הוצאות הקהילה בכל מיני תחומים וכמו בכל ענין ישנם תמיד אנשים שמרנגים שהכסף אינו מנוצל כראוי למטרותיו או ששעתם דחוקה ויש להם הוצאות נחוצות יותר והם מבקשים לפטור את עצמם מתשלום דמי החבר בתואנות שונות האם יכולים בני הקהילה לכופף את היחידים לשלם דמי חבר או לאו.

והנה הסכימו כל הפוסקים שקהילה יכולה להטיל מסים על חבריה רכל חברי הקהילה חייבים לשלם את דמי החבר שקבעו ראשי הקהל.

ואמר רבנו שמקור דין זה הוא בגמ' ב"ב ח ב ודשאיין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצתן ופירש רש"י לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה ע"כ. (וישמע משה ח"ג עמ' תעב)

המאמינים האמיתיים בעלי האמונה הפשוטה ואם בדור קודם היו מועטים הרי שבדורינו אנו נתמטעו הם ביותר, ויושבים על מדן בבתי הדינים מספרים שרואים הרבה כמה שנתרבו המקרים שבג"א נכשלים וגוזלים איש מרעהו וכל זה הוא מהתמטעות המאמינים השלמים.

וגם אם רואים אנו שלע"ע מרויחים אותם המתפרנסים באיסור הרי שכבר אמר ע"כ החז"א שבוודאי שאינם מרויחים יותר ממה שנקצב להם בר"ה אלא שקלקלו את מעשיהם ובחרו להרויח את ממונם זה בדרך גניבה ואיסור. והוסיף בזה החז"א שאחר שאדם בחר לעצמו להרויח את ממונו ע"י גניבה ושקר אף נגזר עליו משמים שירויח רק בדרך זו ואל"כ ימות ברעב (א"כ ישוב באמת מדרכו הרעה).

א' הוזהרה מנזל נדרמה גם להפסד ממונו

לפני כמה שנים הפסידו גבירים רבים בארה"ב את ממונם ע"י רמאי א' (יהודי) שרימה אותם וגזל את ממונם, ורואים אנו ממקרה זה שכשנגזר משמים על אדם הפסד ממוון לא תועיל לו כל חכמתו ויפול בטעויות ויפסיד את ממונו, והנה אם היו אותם גבירים מנצלים ענין רע זה ללמוד לקח שהוא המנהיג ומשגיח על כל מאורעות האדם ולקבל על עצמם להתנהג בישירות בעניני ממוון ולא בגניבה הרי שהיה פרי טוב ותועלת למקרה זה, אבל דא עקא שלא מנצלים מקרה זה ללמוד לקח זה.

הוי"ש מושפט

כמה ידעים הוי"ש מושפט

החזון איש אמר שבימי נעוריו הכיר מי שיודע לפסוק הלכה בשו"ע חושן משפט, וזה ה' הג"ר אלעזר משה הורביץ, שאלתי מה התכוין החזון איש צ"ל לומר. אמר שהיום אין מי שיודע חושן משפט, ועושים רק פשרות.

מצות בגדל

נשאל רבנו: מעשה בארגון שביקש לחזק את לימוד התורה בקרב בני הנוער והכריז על מבצע הגרלה בין אלו שילמדו את פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 33 מתוך 46

ישנם רבים אשר כתוצאה מאפשרות זו לווים לקניית דברים שאינם נצרכים ומותרות ובתים יפים ואח"כ נכשלים בגניבה כשאין להם לשלם את חובם.

ורעת המותרות נגרמת לבני האדם מהסיבה שאינם יודעים לעמוד בשלהם ולהתנהג באופן אחר מסביבתם וכמו שרואים שבג"א מבזבזים הון רב לשמחת שבת העליה לתורה והשבע ברכות (ואין לזה כל שייכות וענין לקשר עם בני המשפחה, ובעבר לא היה כלל קשר בין בני המשפחה וכ"א היה דר במקומו ללא כל אפשרות להתקשר לבני משפחתו). ובשלמא לצורך פת לחם ולצורך גישואי הילדים כשאינו מבזבז מכספו למותרות כגון לקנות לילדיהם קורת גג פשוטה מותר להורים להתאמץ וליקח הלוואות או למצוא שידוך שנותנים עליו ממון וכדו' דהרי בקורת גג א"א לקמץ ואינו בגדר מותרות בדבורינו המצב הוא שאין ברירה אחרת וע"כ מוכרחים הם דא"א להשיא הילדים בלא זה ויש לכך סייעתא דשמיא, (ובאמת שרואים בזה גם ניסים גדולים שלא כדרך הטבע), אבל כשמבזבז בהוצאות החתונה לצורך דברים שאינם נצרכים ולמותרות הרי שאין לזה ס"ד וכשאין לו לשלם את חובותיו הרי הוא נכשל בגניבה.

והח"ח כתב כן בספרו שפת תמים שהמפזר ממונו סופו שבא לידי גניבה. ואכן היה הח"ח עצמו נהג בצניעות מדובה יותר מהמקובל אצל הרבנים שבאותה תקופה ולא היה לובש בגדי רבנות אלא "קסקט", וכן מאכלו היה פשוט מאד והיה אוכל רק תפוז"א. וסיפר לי גדול אחד [הגרש"ז ריגר] שפ"א בא להח"ח ביום חול וראה שכשהגישו לסעודה מאכל אטריות תמה ע"כ הח"ח ואמר: לאקשן... ואח"כ אמר הח"ח הא לכבוד האורה שאני.

ככל שיתחזק האדם באמונה ימעט הנסיין בזה

וככל שיתחזק האדם באמונה שלא ירויח מממון של גזל יותר ממה שנגזר עליו יפחת נסיונו בענין זה, וע"כ כל מה שבג"א עושקים את חבריהם ומבקשים להתפרנס יותר ויותר ע"י גניבה ושקר וחילול שבת או שאר דברים אסורים אין זה כי אם מחסרונם באמונה שאינם מאמינים שהקב"ה יפרנסם אם ילכו בדרך הישר ולא יעברו על רצונו יתב'. וככל שיוורדים הדורות מתמטעים

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על חדף חיומי

גליון 7

פרשת משפטים

ברכות מ"ד - נ

מדוע חז"ח גער בחלום על חג"א לופיאן?

לאחר שנרגעו הרוחות, פנה אל המסובים ואמר: אספר לכם מה שאירע עימי כשהתארחתי אצל החפץ חיים, הוא כיבד אותי בכוס תה, וכשהבחין שאני מהסס אם לברך על התה, יעץ לי לאכול מעט מהעוגה בתחילת שתית התה, וכן מעט בסוף שתית התה, וכך אפטור אותה כמו בפת בספק דברים הבאים מחמת הסעודה.

הדברים פגעו כרעם ביום בהיר - גם כי אין זכר לדין זה במשנה ברורה, וגם מצד שעצם הסברא הזו מאוד מחודשת, אבל הגרא"ל חזר לשתיקתו, ולא היה ניתן להציל ממנו יותר לא דבר ולא חצי דבר.

לאחר כשש או שבע שנים - הזדמן אחד מהנוכחים בסעודה ההיא לכפר חסידים, וכשהיה אצל הגרא"ל אמר לו בזה הלשון: ראיתי את החז"ח בחלום הלילה, וחזא בי בישות [כלומר הזעיק לי פנים] ויאמר אלי 'למה אתם אומרים בשמי הלכות?' וסיים הגרא"ל ואמר: אני חושב שכוונתו היתה על ההלכה שאמרתי לכם בסוכה עם העוגה והתה...

[לב אליהו - הקדמה]

זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה. [מד.]

באחת השנים כשבני הישיבה היו מסובים בסוכתו של הגאון **רבי אליהו לופיאן** צוק"ל פתח אחד המסובים וברך [בדווקא] בקול ברכת 'שהכל' על כוס תה, ואח"כ בירך ברכת 'מזונות' על העוגה.

הדבר עורר רעש גדול - וכולם התפלאו מדוע הוא הפך את הסדר, שהרי ברכת מזונות קודמת לברכת שהכל? הלה הסביר שיש לו ספק האם התה טפל לעוגה ואינו צריך לברך עליו, ומבואר במשנ"ב שבמקרה מסוג זה [ספק טפל] יקדים ברכת שהכל, כדי לצאת מידי ספק.

כמובן וכרגיל במסיבה של ת"ח - החל ויכוח ער, האם תה טפל לעוגה, או לאו, ויש שצידדו שהדין תלוי בשותה עצמו האם הוא תאב לשותות וכו' וכו', אך הגרא"ל כדרכו בקודש לא השתתף בויכוח, ושתק.

להודות על 'צורת ההגשה'

גם קליפה מרהיבה ביופיה בצבע זהוב, שהיא קלה לקילוף, והפרי עצמו מחולק לפלחים פלחים מסודרים באופן קל להפרדה ונקי לאכילה.

וסיכם שהקב"ה מגיש לנו את האוכל כמו בבית מלון מפואר, עם כלי הגשה נאים ברוב פאר הדר יופי ונקיון.

אחרי שמתבוננים כך על מעשי ה' ונפלאותיו, מובן היטיב הלשון שמשא תיקן להודות בברכת המזון - 'בחן', שאנו לא מודים רק על המאכלים, אלא גם על **'צורת ההגשה'** שכל מין ומין מוגש לנו בשיא ההידור האפשרי, מבחוץ הם מרהיבי עין, ומבפנים בריאים טעימים ונעימים.

מוסיף הגרש"י שניתן להוסיף בכוונת הענין שהרי משה תיקן את הברכה על המין, שהמין היה יורד גם כן באופן מכובד, באריזה נאה של טל מעליו וטל מתחתיו.

הבחנתו הדקה של החז"ח

היינו דאמרי אינשי: בוצין בוצין מקטפיה ידיע.

מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר, כי **חזון איש** הכיר בן אדם בזמן קצר מאוד.

פעם היה אצלו הגאון רבי משה סולוביצ'יק צוק"ל, והחז"ח התפעל ממנו, אבל לא ידע מיהו, אח"כ שאל את אימי מיהו זה שהיה כאן? ואמרה לו שזה נכד של הגר"ח מבריסק, הגיב החז"ח 'א עתה אני מבין'...

עוד סיפר מרן הגר"ח על הבחנתו הדקה של החז"ח, א שפעם הראו לו תאומים בבי שבוע ימים, והצביע על אחד מהם ואמר: לו יש ראש חריף! [הגר"ח סירב לומר מי היו התאומים הללו]

[מאחורי הפרגוד]

אמר רב נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. [מ"ח:]

המטבע של הברכה שמרע"ה תיקן לישראל הוא 'הזן את העולם כולו בחן בחסד וברחמים', כשמדובר על מזון מובן מאוד הלשון 'בחסד וברחמים', אבל מהו הביטוי 'בחן' שייך לאוכל?

מספר הגאון **רבי שמואל יעקב בורשטיין** צוק"ל שזכה להתארח באחת מלילות השבת [בחורף היתשכ"ו] בביתו של הגאון **רבי יחזקאל סרנא** צוק"ל והוא כיבד אותו בפרי הנקרא 'מנדרינה'.

תוך כדי שהגרש"י אכל, החל הגר"ס להאריך לפרט לפניו את נפלאות ה' שמתגלות בפרי הזה, שמלבד טעמו הטוב והערב, והתועלת הבריאותית שבו, יש לו

היפן מוזכרים הרוגי פיתר פפרפת הסופ והמיסיפ?

אדם מודה לה' על האוכל, לא די שיוודה על מה שאכל, וצריך להרחיב את המבט שלו ולהודות על כל החסדים שה' עשה ועושה, אותו ועם כולם.

הנה בתקופת החורבן כשהיו צרות רבות, היה יותר קשה להרגיש את התחושה הנדרשת של הכרת הטוב לבורא. ברגע שזכו להארה משמים, כשראו את הניסים עם הרוגי ביתר - שלא הסריחו ושניתנו לקבורה - מיד נצלו את ההזדמנות לעורר אותנו, שהי' הטוב - שהטיב ומיטב לנו תמיד, הוא ייטיב לנו גם הלאה - ולעולם אל יחסרנו.

אבל לא הזכירו את הרוגי ביתר במפורש, כי אדרבא הנושא היה להודות תמיד לה' על כל חסדיו! ולא רק נס מסויים.

הטוב והמטיב ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. [מ"ח:]

ולכאורה צריך להבין מהו הקשר של הרוגי ביתר לברכת המזון? ועוד היכן מוזכרים בברכה זו הרוגי ביתר?

הגאון **רבי יצחק פנחס גולדווסר** שליט"א כתב בספרו [תפוחי זהב] שאמנם באמת הרוגי ביתר אינם מוזכרים במפורש בברכה זו, ומביא ששמע מהגאון **רבי גדליה נדל** צוק"ל הסבר לתקנת ברכת הטוב והמטיב בשם **החזון איש**, שהענין הוא שכאשר

קטן היודע למי מברכין מזמנין. [מח.]

הראשונים נחלקו מהו החיוב של קטן במצוות דרבנן, האם רק אביו של הקטן חייב מדין חינוך [שיטת רש"י], או שהקטן עצמו מחויב בקיום המצווה. וצריך להבין איך ניתן לחייב את הקטן, הרי כל זמן שהוא לא הגיע לגיל חיוב, התורה לא חייבה אותו במצות 'לא תסור'?

מסביר הגאון **רבי אלחנן בונים וסרמן** הי"ד שהמצוות והגזרות שחז"ל ציוונו הם דברים שחייבים לעשות כי הם רצון ה', וחז"ל רק גילו לנו מהו רצון ה'. והחילוקים שמצינו בדרגת החומרה בין מצוות דאורייתא למצוות דרבנן, הם רק מפני שכאשר רואים שהתורה האריכה

לכתוב דבר במפורש מסתבר שזה יותר חמור, וכאשר הדין רק נרמז, או אפילו רק נמסר לחכמים לגלותו, יש בו צדדים להקל כגון בספיקות.

ובאמת כולם מרועה אחד ניתנו - שסיבת חיוב כל המצוות כולם, שכל נברא חייב לקיים את רצון הבורא! וממילא גם קטן חייב להכיר בטובתו של מקום, ולעשות רצונו בלבב שלם, והמחויבות שלנו לקיימם שווה בכולם.

ומטעם זה מצינו גזירות חכמים עוד לפני מתן תורה, בבי"ד של שם, וגם משה רע"ה הוסיף יום מדעתו בג' ימי ההגבלה, אף שעדיין לא נצטוו ב'לא תסור', כיון שקיום ציווי חכמינו אינו קיום 'רצון חכמים' אלא הוא קיום רצון ה'. [קונטרס דברי סופרים]

ברכת המזון על מן

באכילת המן, משמע שהמן אינו נחשב למאכל מחמשת מיני דגן, וא"כ איך אפשר לברך עליו ברכת המזון?

מתרץ הגאון **רבי אברהם גניחובסקי** זצוק"ל שאולי באמת המן נחשב לאחד מחמשת מיני דגן, והסיבה שלא היו יוצאים בו ידי חובה בפסח, היא רק בגלל שאינו יכול לבוא לידי חימוץ, ורק דבר שיכול להיות חמץ כשר לאכילת מצה.

אמר רב נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. [מ"ח:]

הנה משה רבינו ע"ה תיקן את ברכת המזון על אכילת המן [ראה חזו"א או"ח סכ"ח], ולכאורה קשה מדברי הריטב"א [בקידושין דל"ח] שבפסח בני ישראל לא היו יוצאים ידי חובת מצה

למה משה לא חזפיר ברית ותורה

ולא רק עם ה' הנשאים על כנפי נשרים - ניזונים בחמלתו, אלא הבורא זן את כל העולם כולו בטובו! מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ומשביע לכל חי מזון, ועל כל מוצא פי יחיה האדם.

רק אחרי שנכנסו לארץ, והחלו לעבוד את האדמה, להוציא לחם מהארץ, ולקיים יי מצוות עד שהפרוסה באה לפנינו, תיקן יהושע ברכה מיוחדת - שבה מפורט החסדים המיוחדים שה' עושה עם עמו ישראל, להודות על הארץ שמוציאה מזון.

על הארץ ועל המזון - ארץ דמפקא מזון. על הארץ ועל הפירות - ארץ דמפקא פירות. [מ"ט]

הנה ההודאה על הפדות ממצרים ברית ותורה, מוזכרת רק בברכה שניה, וצריך להבין מדוע ההודאה על הדברים הללו אינם מוזכרים בברכה ראשונה שתיקן משה, אפילו שהם כבר היו שייכים בימיו?

מסביר הגאון **רבי אייזיק שר** זצוק"ל שמשם רבנו תיקן את ברכת הזן על המן, שהיה מזון ניסי, ואכילת המן היותה מסר לבני ישראל שכל המזון הטבעי המצוי בכל העולם - גם הוא אינו מזין אלא רק מכח ממאמר פי ה'.

אחריות על פלל ישראל

אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. [מ"ט:]

הנפש החיים [בסוף שער ב', בהגהה] מבאר את דברי האריז"ל שכתב לקבל על עצמו קודם התפילה מצוות 'ואהבת לרעך כמוך', ע"פ משי"כ [בפע"ח] שע"י כך השכינה נכללת מכולם. וביאר הגאון **רבי ישראל אליהו וינטרוב** זצוק"ל שלא מדובר כאן רק על תוספת זכויות לקבלת התפילה, אלא שזו 'צורת התפילה' - שצריך להיות מוכן להתערב עם הציבור ע"י קיום מצוות ואהבת, וזה השלמות של התפילה. [יראת חיים]

מפורסמים דברי הגאון **רבי ישראל סלנטר** זצוק"ל בנוגע להשפעה של כל חיזוק של כל יהודי בכל מקום שהוא - על כל העולם, 'כשהפך באישישוק מתחזק בלימוד - בעל בית בוורשא סוגר את חנותו מוקדם יותר בערש"ק, וסטודנט בפריז נזהר ממאכלות אסורות'.

אך פחות מפורסמים דבריו של הגאון **רבי אליהו אליעזר דסלר** זצוק"ל שאומר שכל ההשפעה היא רק כאשר המתחזק מרגיש בפנימיותו שייכות וצירוף אל כלל ישראל, ואוהבם ורוצה בתיקונם [וראה משי"כ על מה שמכונה 'טלפתיה']. אבל כשאנו מרגיש שייכות ואחריות לכלל ישראל, ולא אכפת לו ממה שקורה עם יהודים אחרים, הרי הוא נשאר יחיד, והשפעתו מוגבלת. [מכתב מאליהו ח"ה]

פרשת משפטים

וַיִּקְחוּ מִשָּׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרוּק עַל הָעֵם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

הנה על דברי רבי זירא א"ר יוחנן - לעולם אינו גר עד שימול ויטבול [מ"ז:]. פירש רש"י שדין זה נלמד בגמרא [יבמות מ"ו:] מהפסוק הזה - 'ויקח משה את הדם ויזרוק על העם' ואין הזאה בלא טבילה.

ומדוע היו צריכים את ההזאה הזו? [ראה ברש"י שהדם נחלק לשני חלקים שווים ע"י סו].

מסביר הגאון **רבי שמשון רפאל הירש** זצוק"ל שה' רצה ללמד אותנו שהוא נוהג איתנו בדרך של מידה כנגד מידה, וככל שאנו מתאמצים ומקריבים את הרצונות שלנו עבורו, כך הוא חוזר ומשפיעה עלינו כל טוב. וה' הראה לנו כאן יסוד של הדדיות - אל מול 'ספר הברית' שמכיל את הדרישות של ה' מעמו, מוצב 'דם הברית' - אשר הוצה על העם שממלא את רצון ה', ומסמל את ברכת ה', שאנו רשאים לצפות לה תמורת התמסרותנו אליו.

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל
ניתן לפנות: peninim88@gmail.com
הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

עצות וסגולות

פעם, בסיומה של תפילת ערבית של שבת, סיפר לנו הרב סיפור מכונן על היחס שלו לניסים: "אני זוכר שכשהייתי בחור צעיר, חזרתי מהישיבה וסיפרתי לאבא בהתפעלות על המופתים שמתרחשים בביתו של החזון איש. אבא קטע אותי ואמר: אתה יודע מה המופת הכי גדול של החזון איש? ומייד ענה: החזון איש בעצמו! המופת זה שהוא עמל ויגע, תיקן את מידותיו, זיכך את מוחו והיום ניתן לדבר עימו על כל התורה כולה ובכל מקום הוא מחדש, מוסיף ומאיר. ראויים הדברים למי שאמרם. כל כך הרבה מופתים סופרו על הרב, על עצותיו ועל ברכותיו, אך נראה שהמופת האמיתי הוא האישיות שלו. היכולת שלו לצאת מעצמו כדי להתמסר לתורה ולהתמסר לזולת. הניצחון הזה של אדם, ילוד אישה, על הטבע האנושי הוא-הוא המופת."

***

הרב נהג לספר: "אחד המספידים בהלוויית החזון איש תיאר עד כמה היה החזון איש קדוש מרחם, ובעל נשמה מיוחדת, וסגולותיו באו לידי ביטוי כבר מנעוריו. הרב מבריסק חזר מההלוויה ואמר לבני ביתו: אין קשר בין גדולת החזון איש לבין נשמה מיוחדת מרחם. הוא נולד ככל הילדים, והפך להיות החזון איש בזכות כל מה שעבד על עצמו והתאמץ והתייגע, כדי להשיג את כל מעלותיו ומידותיו. העיקר הוא מאמץ והתמדה. אולי אותו אחד שדיבר רצה להסביר למה אחרים לא יצאו כמו החזון איש, או למה הוא עצמו לא זכה להגיע למדרגות של החזון איש... אז כדי לתרץ את מצבו ואת מצב האחרים הוא אמר כך, אבל האמת היא שהחזון איש זכה בכל מה שזכה - בגלל עמלו הרב, בזכות יגיעה ומסירות."

***

הרב דוד ברנד, חתנו של הרב, מספר שהרב הדגיש פעמים רבות שאינו "מחולל ניסים": "הוא לא רצה שנדבר על סודות ומופתים, ואנחנו מכבדים זאת. להיפך, הוא נהג להסביר תמיד לפונים אליו שלא מדובר בניסים ונפלאות, אלא בתורה, מצוות ותפילה. הוא באמת כאב לשמוע על הצרות והמצוקות שהגיעו לשולחנו, ובאמת התפלל מעומק הלב. זה מה שעזר. בכל פעם לפני שקיבל קהל ונתן עצה נהג לומר: ה' הושיעה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאָנוּ, כדי שלא לשים את עצמו במרכז, אלא לבקש סיעתא דשמיא. גם העצות שלו היו פשוטות וישירות."

***

סיפר הרב אלימלך בידרמן באחת מדרשותיו: "הרב שמואל הלוי וואזנר שאל פעם את הרב איך יש לתפילות שלו כוח כזה גדול בשמיים. כמובן שהרב הכחיש מכול וכול את הקביעה הזאת, אבל הרב וואזנר לא ויתר. אחרי סייגים והכחשות הרב אמר: אם זה נכון, אז זה מפני שיש לי סבלנות לאנשים שמספרים לי את אשר על ליבם. אם זה נכון, אז זה מדין 'מידה כנגד מידה'. לי יש סבלנות לשמוע אחרים, אז אולי לקב"ה יש סבלנות לשמוע אותי."

***

אי אפשר להתעלם מהעובדה שהרב היה גם מקובל. את בקיאותו בחלקים הגלויים של התורה ראו כולם. אבל החלק הנסתר של התורה -

היה אכן נסתר. הוא אפילו הזהיר מפני עיסוק בכך, ואמר: "התורה היא כמו אש, היא מחממת אבל יכולה גם לשרוף. אם אדם יחשוב לעצמו: אני אלמד ואתעמק ואתחיל ללמוד סתרי תורה ודברים נשגבים - האש עלולה לשרוף אותו. צריך להיזהר ולא לשחק באש."

בני המשפחה מספרים שאת יסודות הקבלה למד מרבו, הרב דסלר. בנוסף, אחד הצדיקים הנסתרים שאליהם היה קשור היה "הסנדלר", הרב משה יעקב הכהן רביקוב. יהודי פשוט וצנוע שהתגורר ביפו, ועבד ברחוב שבזי בחנות קטנה שעליה שלט "סנדלרייה". הוא היה בן של חיט, ולמד בילדותו עם רבי שלמה אלישיב, סבו של הרב יוסף שלום אלישיב, המכונה "בעל הלשם". הסנדלר היה חלק מקבוצה של מקובלים שכונו על שם המקצועות שלהם - "הצייר" (הרב יהודה ליאון פטילון), "מנקה הרחובות" (הרב יוסף וולטון) ו"הרצף" (הרב אברהם פיש). הרב אדלשטיין נהג להגיע לביתו של הסנדלר ולשוחח עימו. אולי שם גם למד את תורת הנסתר. לימים תיקן תפילה מיוחדת לומר על קבריהם של החזון איש ושל הסנדלר.

ובכל זאת, מה כן ניתן לספר עליו כמקובל? "אבא בוודאי למד קבלה, ניתן לראות את הספרים בארון - והם משומשים. מתי? אנחנו לא יודעים, אף פעם לא ראינו אותו לומד בהם", מספר הבן הרב יצחק. גם כשציטט מקורות כאלה, מיהר לתלות את ידיעותיו באחרים.

הרב שמר על קשר עם מקובלים רבים. לפני עשרות שנים, המקובל הרב מרדכי שרעבי מסר שיעור בשפה הערבית ושאל את התלמידים שאלה. כל אחד ניסה לענות, והוא דחה את התשובות. הרב לא הבין ערבית, שאל את מי שיושב לידו מה השאלה, וענה תשובה: על פי מה ששמענו ממורנו הרב דסלר אפשר להגיד כך וכך. הרב שרעבי נהנה מאוד ואמר: זו התשובה.

מוסיף ומספר יהודה אנגל: "הצניעות הזאת בתורת הסוד ליוותה אותו עד יומו האחרון. במוצאי השבת האחרונה לחייו, נכנסתי אליו, וכדרכו בתקופה האחרונה כתב לי על פתק. הוא ציין בין הדברים את לשון הזהרה בפרשת משפטים, וכתב לי ששמע את זה מהחזון איש. קראתי ולא האמנתי. שאלתי את עצמי: מדוע הרב בשארית כוחותיו צריך לציין שאת הזהרה הזו הוא שמע מהחזון איש? מה זה משנה? אלא שזו הייתה דרכו, להצניע את הידיעות המיוחדות שלו בתורת הנסתר. כל חייו התנהג כאילו ידיעותיו בספר הזהרה מסתכמות רק בציטוטים ששמע מאחרים."

***

בבית שברחוב נעמי לא חולקו סגולות או קמעות. לרוב הרב היה מדבר עם הפונים אליו על תיקון עצמי, על שיפור מעשי ופשוט שהם אמורים לחולל בחייהם.

"היו שני דברים שהרב הקפיד עליהם", מספר הנכד דב ויסקי, "קפידא ושבת. קפידא - כלומר, האם אדם כלשהו מקפיד עליך, נוטר לך טינה, כועס עליך, עליך לפייס אותו. לאנשים חשוכי ילדים הוא אמר לא פעם: תבדקו האם שילמתם לשדכן ששידך אתכם. לא פעם התגלה כי השדכן היה פגוע כי לא קיבל תשלום מספיק, למשל. גם ברווקים מבוגרים הרב הפציר לבדוק האם בעבר פגעו בהתנהגותם במישהו. כלומר, הרגישות לזולת היא לא רק חשובה, היא גם משפיעה על המשך חיינו."

"בעניין השבת, הרב היה מזכיר פעמים רבות כמה השבת היא מקור

מופץ ע"י מערכת "קובץ גליונות" 37 מתוך 46
והסביר שזה יוצר קביעות חזקה יותר מאשר בהשתתפות בשיעור גדול
שבו רק מאזינים, או בהאזנה לשיעור מוקלט.

הנכד דב ויסקי: "הוא עודד אנשים לסיים ללמוד מסכת מסוימת, וגם
לערוך 'סיום', לחגוג את סיום הלימוד. היו בחורים שבאו אליו עם בקשה
כלשהי, והוא אמר להם: קודם תסיימו את המסכת הנלמדת בישיבה".

***

"כשפותחים עסק חדש", נהג לומר, "כדאי לכל אחד לתת חומש
(חמישית) לצדקה מהרווח הראשוני. כך אנחנו הופכים את בורא עולם
ל'שותף' שלנו בעסק. בהמשך ניתן לתת רק מעשר (עשירית) כדין, אבל
קודם כול כדאי להכריז שאנחנו שותפים של הבורא".

גם בתחילת עבודה חדשה המליץ לעיתים לתת חמישית מהמשכורת
הראשונה לצדקה. למי שנקלע לחובות אמר שיקבל על עצמו שכאשר
יצליח בעסקים - ייתן יותר צדקה.

***

הרב סיפר רבות על המנהג של גדולי ישראל, לפני שיצאו לשליחות
מיוחדת בענייני הכלל והפרט, לקרוא את פרשת וישלח המספרת על
המפגש בין יעקב לעשיו.

***

לפונים אליו בנושאי זש"ק המליץ לכוון היטב בברכת הכהנים בתפילה:
יְבָרְכֶה ה' וְיִשְׁמְרֶה. יָאֵר ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וְיַחְנֶה. יִשְׂאֵ ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וְיִשְׂאֵם לְךָ
שָׁלוֹם.

לפעמים יעץ שאם הבעל הוא כהן, כשהוא מברך את ברכת הכהנים יכוון,
כמאמר חז"ל: יברך - בבנים, וישמרך - בבנות. ואם אינו כהן, שיכוון
כוונה זו כשהוא שומע מפי הכהנים את המילים האלה.

***

על תפילה בקברי צדיקים אמר: "כשמתפללים על ציונו של אדם גדול,
לא מבקשים ממנו שישוע. אלא כיוון שמזכירים את שמו, וכיוון שהוא
'מאן דאמר', מבקשים שהוא ימליץ טוב בעולם האמת על המבקש".

***

הרב המליץ להזכיר את שמות הילדים להצלחה בתורה וביראת שמיים
כשמוציאים את ספר התורה בעת התפילה בבית הכנסת.

לפני תחילת שנת הלימודים, או בחזרה מחופשה ללימודים, בירך בחייו
את התלמידים שימצאו חן בעיני רבינא ורב אשי, עורכי התלמוד, ובעיני
המורה שמלמד אותם.

למורה שהיה אמור להעביר שיעור אבל התרגש מאוד וחשש, הורה לכוון
בברכת התורה.

למורה שביקשה עצה וחיזוק בעבודתה, השיב שתאמר לתלמידות שהיא
אוהבת אותן.

***

לזוגות רבים הוא המליץ ללמוד יחד בחברותא את הספר "חפץ חיים"
על איסור לשון הרע. פעם סיפר לזוג שהרב יוסף חיים זוננפלד למד
בקביעות עם אשתו כל יום את "קיצור שולחן ערוך", ואמר גם להם
ללמוד יחד בקביעות.

לרווקה מבוגרת המליץ לעשות כל יום מעשה אחד של ויתור כלפי
הזולת. בשם הרב יחזקאל לוינשטיין אמר, שכאשר אדם מוותר לאחר,
גם אם מדובר רק על תור באוטובוס או בקופת חולים, זוהי ממש עת רצון
עבורו לבקש בקשות.

הרב משה חליווה מספר שפעם אמר הרב לרווקה לקנות כבר עכשיו
טלית לחתן. לזוג שלא זכה עדיין לילדים המליץ לתרום תה או קפה
לבית כנסת או בית מדרש שבהם מתקיימים שיעורי תורה.

לבחורה שהתקשתה להחליט האם להתחתן עם מישהו או לא, יעץ
לקרוא את כל ספר תהלים ברצף בלי לדבר, כדי שאחר כך יהיה לה ראש

צלול להחליט.

הרב יעץ ללמוד בחברותא, כלומר יחד עם לפחות לומד נוסף אחד, פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 37 מתוך 46

הברכה. לפעמים אמר לאנשים ללמוד עם הילדים הלכות שבת בסעודת
שבת".

***

הרב צבי יעקובזון אמר פעם לרב בריאיון, שיש "דיבור ברחוב" שהוא
קיבל את כוח התפילה. הרב הגיב: "אני סובל מאותו דיבור ברחוב...
בדרך כלל אלה שבאים לבקש ברכות משתדלים לצרף איזו זכות של
המבקש. אני תולה את הישועה תמיד בזכות הזאת שהמבקש לקח על
עצמו. בשיפור שקיבל על עצמו. כשאדם מקבל עליו קבלה ומתמיד בה,
זה גורם לו לזכות שבגללה שערי שמיים נפתחים לו".

***

ואולי העניין אינו רק "קבלה" או ברכה מסוימת, אלא עצם החיבור
בין הרב למי שעמד מולו. צעיר מרמת השרון היטיב להגדיר את מה
שהתרחש במפגשים האלה: "אני לא זוכר קבלות טובות ספציפיות
שהחלטתי לבצע, אבל אני זוכר את התחושה הכללית. ככה זה כנראה
כשפוגשים צדיק - פשוט רוצים להיות טובים יותר".

מומחים רבים לזוגיות ולחינוך ילדים מדברים בימינו על הקשבה כמצרך
נדיד שהופך מבוקש יותר ויותר בחיינו. אצל הרב המצרך הזה ניתן בשפע
לכל דורש. עצם ההאזנה שלו לזולת חוללה לעיתים פלאים. בספר
"ליבם של ישראל", מתואר כיצד הלב הפתוח של הרב נתן לרובבות בני
אדם תחושה שיש בעולם מקום להם ולחולשותיהם: "זר לא יבין. מי
שלא עבר זאת, לעולם לא יוכל לחוש זאת. ההרגשה של בחור מתגבר,
שכל חבריו כבר נישאו בזה אחר זה, וגם צעירים ממנו כבר חובקים
תינוק, וההורים מגששים האם האח יכול 'לעקוף' אותו, והוא - משדר
רוגע וקלילות ואפילו שמחה בשמחת האחרים, אבל ליבו כואב. דמעת
הלב צורבת מדמעת העין. כלפי חוץ הכול כרגיל, אבל במקום אחד
בעולם הכול נפתח, הכול מותר. מאה אחוז גילוי לב. פה מותר לבכות,
פה מותר לקנא, לרצות, לשאוף ולהתפרץ. והרב שומע כמו אב רחום,
מאזין, מעודד, מלטף. הרב היה כותל הדמעות. כמה מקרים של שלום
בית נפתרו בזכות ההאזנה הרחומה והקשובה הזאת? כמה לבבות
התאחו בגלל הלב הגדול שלו?".

***

אין לנו כל כוונה וכל יכולת להגיש כאן "מדריך עצות וסגולות". הרב
העניק לכל פונה יחס אישי והדרכה אישית, עבדו בלבד. ובכל זאת,
ננסה להציג מגוון תשובות והמלצות שנתן לאורך השנים, וללמוד מהן.
עוזריו מדיגשים כי הרב אף פעם לא הנחית סתם פקודות והוראות,
הוא קודם כול בדק מיהו העומד מולו. הנה דוגמאות להחלטות טובות
שאנשים קיבלו על עצמם בסיום פגישה איתו:

צעיר חילוני שבא לקבל ברכה סיפר שהרב הציע לו "בתור התחלה, אל
תעשן בשבת בפרהסיא". רווקה שרצתה להתחתן סיפרה שהרב הציע לה
"להוסיף התחזקות שקשורה בכבוד שבת", אבל אם לקבל את השבת
בשעה מוקדמת זה עניין שיכניס אותה למתח - אז שתשוב על משהו
אחר, למשל, לקנות זוג נעליים נוסף, כך שיהיו לה נעליים מיוחדות רק
לשבת קודש.

אלה שתי דוגמאות קטנות לצורת החשיבה שלו: להיכנס לתוך עולמו
של השואל, ולנסות לקדם אותו לאט, בקצב שלו. להציע לו הצעות
קטנות ושיטיות, בלי לטלטל ולהלחץ אותו.

***

הרב המליץ, שכאשר נכנסים לבית חדש הדבר הראשון שיש לעשות
הוא ללמוד תורה. ברגע הראשון שבו נכנסים לבית, פשוט לפתוח ספר
וללמוד משהו. לחנוך אותו בלימוד תורה.

באופן כללי הציע להקדיש את השעות הראשונות של היום לתורה. אנשי
עסקים רבים שמעו ממנו את העצה הזאת: להתחיל את הביזנס מאוחר
יותר, לא לדחות את הלימוד לאחר כך, אלא לפתוח את היום בבסיס,
במה שהכי חשוב.

הרב יעץ ללמוד בחברותא, כלומר יחד עם לפחות לומד נוסף אחד, פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 37 מתוך 46

מספר חיים ה': "הייתי רווק מבוגר. שנים ארוכות חייתי למצוא את רעייתי. חששתי שאולי פעם דיברתי בצורה חריפה ופוגענית כלפי רב מסוים. הרב אמר לי כמובן ללכת לבקש סליחה מאותו רב, ובנוסף - לקנות שני סטים של הספרים של אותו רב, אחד לבית שלי ואחד כתרומה לבית כנסת. למדתי ממנו אז כמה הדיבור הוא דבר שצריך להיזהר בו. כמה כוח ועוצמה יש בכל מילה. כל כך קל לדבר, אבל זה דבר שבונה ומחריב עולמות. הוא עצמו היה מאוד זהיר בנושאים שבין אדם לחברו, וכל הזמן דרש מאיתנו לא לצער אף אחד בדיבורים שלנו, לא לגרום לאף אחד לתחושה קשה חלילה. הוא היה הולך עד סוף העולם כדי לרצות מישהו, אם חשב שפגע בו".

***

היחס שלו לניצולי שואה היה מיוחד. פעמים רבות שלח אנשים לקבל ברכה דווקא מניצולי שואה או ניצולות שואה שלא איבדו את אמונתם, למרות כל הניסיונות.

הרב הראשי, הרב דוד לאו, סיפר לנו כך: "הוא התבטל כלפי ניצולי שואה. הוא ראה בהם אנשים שעברו את הקשיים הגדולים ביותר, את הניסיון של דורנו. הוא אמר שהוא לא מתיימר להבין מה הם עברו שם, אבל מי שעבר את זה ונשאר יהודי מאמין, הוא אדם שראוי לבקש ממנו ברכה. הוא שלח לאורך השנים אנשים רבים אל אבי, ניצול שואה שהפך לרב, אבל לא רק אליו. אנשים פשוטים רבים, שכל ייחוסם הוא שהם עברו את השואה וממשיכים להניח תפילין - היו מקבלים פניות של אנשים ובקשות לברך אותם, כי כך הרב אדלשטיין אמר".

***

הרב הקפיד מאוד להגיע לניחומי אבלים. לאישה שסיפרה לו שאימא שלה נפטרה והיא חשה שלא טרחה מספיק עבור בריאותה, אמר הרב שהיא ובעלה ילמדו כל שנת האבל את ספרי החפץ חיים לעילוי נשמת האם. הוא הוסיף וסיפר על עצמו שכאשר אשתו נפטרה גם לו היו רגשי אשמה קשים, ואז הבין שרגשות אלה הם חלק מתחבולות היצר הרע לבלבל אותנו, ולגרום לנו לחשוב על העבר במקום על העתיד.

***

הרב חזקיהו מיישקובסקי, משגיח בשיבת "אורחות תורה": "שאלתי אותו פעם למה הוא מתאמץ כל כך למען קיומו של ה'כולל' ברמת השרון ותורם ממשכורתו לשם כך. הוא אמר לי ששמע מהחזון איש שאם אתה רוצה להפוך מקום מסוים לרוחני יותר, צריך לייעד עשרה אברכים שישבו וילמדו במקום. ההשפעה של הלימוד שלהם כבר תגיע לכל הסביבה כולה. עצם הלימוד במקום מסוים משפיע".

***

בחור צעיר שאל אותו פעם: "מה העצה להצליח לכוון כל התפילה, בלי פתאום לתפוס את עצמי חולם?" והרב ענה בחיך: "גם אני מחפש עצה להתגבר על העניין הזה".

***

לרווקים ורווקות היה מורה תמיד לקרוא את פרק ל"ב בתהלים. פעמים רבות המליץ להם ללכת לשמח חתן או כלה אחרים, "אבל לשמח אותם באמת, מכל הלב". כסגולה לפרנסה היה מיעץ לקרוא את פרקים כ"ג (ה' רָעִי לֹא אֶחָסֵד) וכ"ד (לֹא הָאָרֶץ וְיִמְלֹאָהָ) בתהלים.

לפני פגישת שידוכין, ביצוע עסקה, חתימת חוזה ועוד, המליץ לומר את הפסוק וְיָהִי נֶעֱמָ ה' אֱלֹהֵינוּ עִלְיָנוּ.

פרק כ' (יִצְחָק ה' בָּיִת צָרָה) היה שגור בפיו, והוא המליץ על אמירתו בעת צרה.

***

הרב הסביר מדוע הוא ממליץ לעיתים לרווקים לקבל על עצמם התחזקות סביב השבת: "מידה כנגד מידה. מי שמבקש כלה, צריך לכבד ולחזק את הכלה העליונה, הלוא היא שבת קודש. 'לכה דודי לקראת כלה', כך שרים על השבת".

***

קבוצת בנות סייעה בניקיון בית הרב לפסח בשנה האחרונה לחייו. הוא בירך אותן שבזכות המאמץ שעשו בין אדם למקום (ביעור חמץ) ובזכות המאמץ שעשו בין אדם לחברו (בחסד, בניקיון), הקב"ה יברך אותן בכול, ושיהיה להן כוח נפשי לוותר גם "כשהצדק איתו".

***

הוא נהג לומר בשם רבי ישראל סלנטר שתפילות על דברים רוחניים - תמיד מתקבלות. תפילות על חינוך הילדים, הצלחה בלימוד תורה, מידות טובות וכדומה אינן דומות לתפילה על פרנסה או עניינים גשמיים. הורים שסיפרו על בנות שמידרדרות מבחינה חינוכית, שמעו ממנו את המשפט: "לפעמים כשהיצר הרע שולט, לא שומעים כלל את דברי היצר הטוב, לכן אין טעם להעיר".

להורים של ילד עם מגומגום או עיכוב התפתחותי בדיבור, אמר לקרוא איתו לאט-לאט פסוקים מפרשת השבוע ו"שמע ישראל". כמו כן הציע להימנע מללחוץ על ילד שלא מדבר או כותב בגיל המתאים, אלא רק להראות לו שהורים שמחים בכל התקדמות.

***

בעיתות מלחמה או טרור, כאשר ילדים חששו מהמצב הביטחוני, הזכיר להם לומר ביציאה מבית הספר את הפסוק לִישׁוּעָתְךָ קִיַּיתִי ה' שבע פעמים, או לשנן בעל פה משניות שהם לומדים.

***

כשנשאל: במה להתחזק? ענה לעיתים: בלימוד תורה. אך פעמים רבות התשובות היו מהתחום שבין אדם לחברו. הנה כמה דוגמאות: להתחזק במידת הוותונות, להתחזק באהבה ואחוה ושלוה ורעות בין איש לאשתו, בדיבור זה לזה בנחת, לבדוק אם יש מישהו שצריך לבקש ממנו מחילה, לעשות כל יום מעשה ויתור קטן אחד.

לפעמים יעץ להקדים ולהגיע לבית הכנסת חמש דקות לפני הזמן שבו רגילים לבוא, להתחזק בלימוד פרשת השבוע (שניים מקרא ואחד תרגום), להתחזק בנושא מעשר ולעשר פירות וירקות שקונים בחנות, וכמובן המליץ על צדקה, קריאת תהלים, לימוד הלכות שבת או לימוד מהספר "חפץ חיים". לא פעם הציע לאנשים ללמוד מספרי החזון איש, וגם מספר "אור יחזקאל" של הרב יחזקאל לוינשטיין.

לעיתים הציע לשלם לאדם אחר שילמד ברצינות בספרי החזון איש, ויאמר: "בזכות עמל התורה של רבי אברהם ישעיהו בן רבי שמריהו יוסף, בעל ספר החזון איש, ישלח השם יתברך רפואה שלמה לפלוני בן פלונית".

אנשים שונים שמעו ממנו המלצה להדליק נרות לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, "הסנדלר", הרמב"ן, החזון איש, הבאבא סאלי, רבי מאיר אבוחצירא (בנו של הבאבא סאלי), הרב אליהו דושניצר, הרב שמואל סלנט ("שעשה הרבה שלום בית בישראל") ועוד.

***

לאדם שסיפר על בעיות בעיניים, ענה שיש לעבוד על מידת עין טובה ולנסות למתן את מידת הקנאה, וכמו כן להשתדל להביט בפתחת ארון הקודש בבית הכנסת ובכתב של ספר התורה בעת שמגביהים אותו.

כאשר עושים דבר הנדרש לפי עצת הרופאים, המליץ לומר לפני כן: "יהי רצון מלפני אבינו שבשמיים שיהא עסק זה לי לרפואה".

אחרי תאונת הדרכים הקשה בקו 402 שאל אותו תלמידו הרב מיכאל זכריהו במה צריך להתחזק כששומעים על אסון כזה, והוא ענה: "אין בזה כללים, אין דבר מסוים שצריך להצביע עליו ולהתמקד בו, אלא לִב יוֹדֵעַ מֶרֶת נַפְשׁוֹ, כל אחד מכיר את עצמו. כל מי ששומע בשורה כזאת ומתעורר באיזשהו עניין שבו צריך להתחזק - מייד יאמץ את המחשבה הראשונה שעלתה לו".

***

***

מספר יצחק זמל: "אף על פי שהקשר שלי עם הרב היה עניין שבשגרה, תמיד - אני מדגיש: תמיד - כשנכנסתי אליו הרגשתי שאני צריך להרהר בתשובה. חשתי שהרב במבט שלו חודר עד הרבדים הכי עמוקים שלי. אתן דוגמה לכך: אני לא אדם שתפילה בציבור היא שאלה עבורו. אני מקפיד על כך בסדר היום שלי. פעם אחת יצאתי מפתח תקווה לכיוון ביתי שבנתניה בתקווה שאספיק להגיע לפני השקיעה למניין בבית הכנסת. הנסיעה התארכה והתברר שלא חישבתי את הזמן נכון. שלא כהרגלי, נאלצתי לעצור בצד הדרך ולהתפלל מנחה. למחרת, ביקשתי מהרב ברכה לאיזה עניין שאני עוסק בו. הרב הסתכל עליי, בירך והוסיף: כדאי להתחזק בתפילת מנחה בציבור".

***

הוא לא זלזל בשום בקשה שהגיעה אליו, רוחנית או גשמית, ובכל זאת הסיפור הבא מלמד עליו משהו: הרב נהג להגיע במשך שנים למחנה קיץ "בני עלייה", ביישוב יד בנימין. הוא היה לומד עם הנערים בחברותא, שר איתם ומעביר שיעורים ושיחות. זו הייתה הזדמנות עבורם להיכרות אישית וקרובה עם אחד מגדולי הדור. פעם סיפר למשגיח הרב דב יפה, שבא לשם גם כן, כי ההגעה קשה לו, ולמרות הטרדות הוא טורח לבוא. מדוע? בכל מקום אחר שבו הוא נמצא מבקשים ממנו ברכות לזיווגים, פרנסה ובריאות, וביד בנימין מבקשים ברכה לגדול בתורה ובריאת שמיים.

***

בהקדמה לספר "משא דמשק" ובו כתבי חמיו הרב מרדכי שמואל קרול, כתב הרב מהן ה"סגולות" המתאימות ביותר לימינו: "כשהיו בקרבנו נביאים, הם יכלו לומר: כה אמר ה', אלה היו דורות של התקשרות אל הבורא בדרך של גילוי מוחשי, אור מופלא, שאין לנו דרך לתפוס ולדמיין אותו. אבל אז באו דורות של חושך וכעת אין נבואה. איך נמשיך לקיים את הקשר? השריד האחרון של דורות הנבואה, הצוואה האחרונה מדורות הנבואה, מגיעה משמעון הצדיק שהיה, כמו שנאמר בתחילת מסכת אבות, משיירי כנסת הגדולה. הוא אומר לנו בצוואתו: על שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד - על התורה ועל העבודה ועל גְּמִילוּת חֲסִידִים. אין זו ידיעה שכלית אלא צוואה מעשית ממש. אף כי נגוזה ונעלמה היכולת להתקרב לה' דרך מגע ישיר של נביאים, אנחנו לא אבודים, יש ויש דרכים להתקרב. כששמעון הצדיק אומר 'העולם עומד' הוא מתכוון שעל ידי שלושת דברים אלה העולם לא יחרב חלילה. גם בימי הרב קרול, בזמן השואה האיומה, נהרסו מרכזי היהודים באירופה. אבל נשארו לפליטה בני אדם גיבורי רוח, לקומם את ההריסות, להחיות את העצמות היבשות, ולבנות את שלושת העמודים האלה - תורה, עבודה וגמילות חסדים".

***

כשהגיע לאירועים שונים, כגון סעודת שבע ברכות, היה מבקש לפעמים כוס משקה לפני שהתחיל לדבר. כך היה מתחיל את הדרשה שלו במילים: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, שהכול נהיה בדברו". ואז היה מסביר: הכול נהיה בדברו, גם השידוך שאנחנו חוגגים כאן כעת...

***

"יש מחלה קשה מאוד, מחלת הלשון", אמר פעם הרב. "אדם רגיל לדבר ולא מרגיש שהמילים יוצאות מפיו. הדיבור הוא אוטומטי. בספר 'חובת הלבבות' כתוב שהאדם צריך להרגיל את עצמו שהתנועה הכי קשה לו היא הזזת הלשון. הרי לפני שאדם הולך הוא חושב לאן ללכת, הוא צריך להחליט, הידיים והרגליים לא נעות אוטומטית בלי חשיבה. כשאדם לוקח פטיש כדי לדפוק מסמר, הוא חושב מה בדיוק הוא הולך לעשות. אבל הדיבור יוצא באופן חופשי. האדם צריך להרגיל את עצמו שלהזיז את הלשון זה יותר כבד מלהזיז יד או רגל. שיחשוב לפני שהוא מדבר, לפני שהוא מוציא מילה. צריך להתרגל לזה".

***

מספר הבן הרב מרדכי: "ראינו פעם אחר פעם איך הוא חי עם הקב"ה ומשם הכול נובע. רווק מבוגר ביקש ברכה לשידוך. אבא אמר לו כמה דברים, ובין היתר שאל אותו על הישיבה שבה הוא לומד. היו שם חילוקי דעות, אמר אבא, אולי היית מעורב בכך? הבחור ענה: לא, הגעתי לשם בזמן שלא היו חילוקי דעות. ואבא שאל: איך אתה מתפלל על השידוך? אמר הבחור: אני מתפלל למצוא את השידוך שלי. אמר לו אבא: לא כך תתפלל. תתפלל שגם לקדוש ברוך הוא יהיה טוב. תגיד: אני רוצה שידוך כדי שיהיו לי בנים עובדי ה'. כך תתפלל".

***

הרב ברוך דב דיסקין, ראש ישיבת "אורחות תורה", סיפר: "באתי אליו עם בחור מבוגר ששאל אותו האם עליו לבקש מחילה מבחורה שנפגש איתה, ולבסוף לא יצא מזה שידוך. הרבה פעמים הרב הורה לבקש מחילה במקרים כאלו. פה הרב שמע את הפרטים, חשב רבע שעה ופסק שלא צריך. ההוראות שלו לא היו מבוססות על 'נרוים', על עצבים. הוא כן אמר לבחור לתכנן בית שתהיה בו מיטה שמיועדת לאורחים, כדי שיבואו לביתו אורחים לאחר החתונה. זה דבר שהוא אמר פעמים רבות, להתכונן להקים בית של הכנסת אורחים. הכוונה הייתה שהבחור יתחיל להכין את החסד שהוא עתיד לעשות כשיזכה ויהיה לו בית משלו".

מוסיף אחיו הרב אליהו דיסקין, ראש ישיבת "אמרי משה": "הוא אמר לי פעם להגיד לבחורה רווקה שביקשה ברכה שתגיד את פרק ל"ב בתהלים. למה? כי שם מופיע הפסוק על זאת יתפלל כל חסיד אלף ל'עית מצא. לעת מצוא, אומרים חז"ל, זו אישה. הוא גם הוסיף: אם רוצים ברכה וישועה, צריך לבוא לקב"ה עם טענה - מה יצא מזה? איזה רווח? איזו עלייה ברוחניות? אם בחורה מחכה להתחתן, שתקבל על עצמה שכשהיא מתחתנת והם ילכו לקנות רהיטים לבית, שיקנו עוד מיטה שתהיה להכנסת אורחים. אז יש לברכה על מה לחול".

לעיתים אמר שבנוסף על ההחלטה לרכוש מיטה כזאת, יש לומר תהלים ולבקש ישועה בזכות אברהם אבינו - שהיה סמל להכנסת אורחים.

***

הרב דיבר רבות על מעלת השלום והסביר שבלי שלום, הברכה לא יכולה להתקיים: "חז"ל הזהירו אותנו באיסור חמור שלא להחזיק במחלוקת. ועוד אמרו חז"ל: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. וכמה זה נפלא להתבונן ולראות: תשע עשרה ברכות בתפילת העמידה - והחתימה שלהן בשלום. וגם ברכת כהנים - בסיום שלה שלום. וכן ברכת המזון הנחתמת ב"עושה שלום". קדיש - חתימתו שלום. פסוקי הברכה של הטבת חלום - חותמים בשלום, ועוד כהנה וכהנה. משל למה הדבר דומה? לשכיר שהלך לעבוד שנה שלמה ובסופה אמר לו בעל הבית: הבא שק ואני אמלא אותו דינרי זהב. כך עשו. והנה כאשר השכיר הגיע לביתו, השק היה כמעט ריק. למה? כי היה לו נקב בשוליו. כך בעניין השלום. הוא השק המחזיק את כל אוצר הברכות, ואם חלילה פגום השלום... אנחנו צריכים להתחזק בכל תוקף במידה הזאת, כדי שהברכות יישמרו".

על סמך הרעיון הזה, פעם אפילו כתב עבור מורה מערך שיעור לבית הספר: הוא הורה איך להכין סל שלם שעליו כתוב "שלום", כדי להסביר שהוא כלי מחזיק ברכה, וסל קרוע שעליו כתוב "מחלוקת", כדי להראות שאם מכניסים אליו דברים הכול נופל מתוכו.

***

הרב ניסה לחנך את הציבור לא רק לבקש, אלא גם להודות. לא רק לפנות בבקשות אלא לזכור לומר תודה על כל צעד ושעל. "יש אנשים הממתנים עד לישועה מושלמת כדי להודות, והם לא נוהגים כהוגן. על כל התקדמות קטנה יש להודות לבורא יתברך, ולהכיר בטובה הגדולה שהגיעה". בדרך כלל אמר שעל בשורה טובה יש לומר את פרק ק"א בתהלים, פרק של הודיה, שפותח בפסוק: אֲדָה ה' בְּכָל לַבָּב, בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה. הוא עצמו הקפיד אחרי כל בשורה טובה על מצבו הרפואי לומר פרק זה כתודה, ואז כבקשה לעתיד לומר את פרק כ"ג, שבו נאמר:

אותי, שאשאר בחיים, שהגרמנים לא יפגעו בי. הבאבא סאלי בירך גם אותו. לאחר מכן שאלו את המלך, למה לא ביקשת קודם כול שיברך אותך? הוא ענה: רציתי שהוא יהיה במצב רוח גבוה, רוחני ושמח. רציתי להצטרף לברכה שהוא מברך את בנו הצדיק. המלך הבין שלפני ברכה חשוב לעורר רגשות של אהבה אצל המברך".

***

נראה שלצד התארים שהוצמדו לשמו - "הגאון הגדול" או "הצדיק" - אפשר בהחלט להוסיף תואר נוסף: "הזריז". מידת הזריזות אפיינה אותו מאוד. הכול נעשה בהתלהבות ובחינוניות. ראינו זאת במו עינינו: בתחילת סעודת שבת שבה התארחנו אצלו, והוא בן למעלה משמונים, ראינו אותו שר ורוקד עם נכדיו "שלום עליכם מלאכי השרת" בזריזות ובשמחה ובקלילות שלא רואים אצל צעירים ממנו. בסוף אותה סעודת שבת, הרב סיים לברך את ברכת המזון ומיהר אל כרך הגמרא הגדול, בחיוניות ובאהבה. בשבת הגדול, כשהלכנו אחריו מביתו שבעיר אל שכונת מורשה, שם נשא דרשה לקראת פסח, זכינו לשיעור שלם עוד לפני הדרשה: הרב לימד אותנו דרכי קיצור ושבילים נסתרים. הוא כמעט רץ לעבר בית הכנסת, בעוד אנחנו ניסינו לעמוד בקצב.

גם בשיחותיו עם תלמידיו דיבר הרב רבות על מידת הזריזות ועל ניצול הזמן. הוא סיפר על רבי ישראל סלנטר, אבי תנועת המוסר, שהמתין לרכבת וראה שיש עוד חמש דקות עד שהיא תגיע. הוא רצה ללמוד אבל הספר היה סגור בתוך התיק, וחישב לעצמו שעד שיפתח את התיק יעברו שתי דקות, ואז כשיסגור את התיק יעברו עוד שתי דקות, כך שבסך הכול תישאר לו רק דקה אחת ללמוד. ובכל זאת לא התעצל ופתח את התיק, למד דקה, והחזיר את הספר למקומו.

***

חתנו הרב משה ראם: "פעם שאל אותו משהו, לפני דין ומשפט עם פלוני, איך לנהוג. הרב נתן לו עצת זהב: היהרר מאוד בכבודו. אתה יכול להתווכח איתו, אבל לא לפגוע בכבודו. והוא המשיך: אם לא תפגע לו בכבוד, יכול להיות שבעתיד תשלימו. אולם אם תפגע בו, אתה מרחיק מעצמך את הסיכוי איתו גם בעתיד".

***

עוד מידה שהרב עבד ועמל עליה היא כמובן הזיכרון יוצא הדופן. בנו הרב מרדכי ניסה להסביר פעם את סוד הזיכרון המופלא של אביו: "במשנה נאמר על רבי אליעזר בן הורקנוס שהוא היה 'בור סוד שאינו מאבד טיפה', וזה מוזכר כשבת, כמחמאה, כמעלה טובה שהייתה בו. אבל מה השבח הגדול בזיכרון טוב? הרי זה דבר טבעי שנולדים איתו. הרב אליהו לופיאן הסביר פעם מה הגדולה בזיכרון טוב: האדם הרי זוכר את מה שחשוב לו ויקר לו. ככל שהעניין קרוב אליו יותר - כך הוא יזכור אותו יותר. הרב לופיאן סיפר על עצמו שפעם בילדותו הגיע הצאר הרוסי ניקולאי לביקור בעיר הולדתו, ונערכה לו קבלת פנים. האירוע נחקק בזיכרונו כילד עד כדי כך, שהוא יכול גם היום לספר מה היה צבע הכפתורים בבגד של הצאר ואיזו נוצה הייתה בכובעו. מה לומדים מכאן? שהזיכרון של אבא מעיד על החביבות של התורה הקדושה בעיניו. זה מה שהיה הכי אכפת לו. אני זוכר שפעם שלחתי לו, כבחור, גלויה עם חידוש שאמר בישיבה הרב שמחה קסלר, וזה היה חידוש לא ידוע של רבי חיים מברסק. אימא סיפרה לי אחר כך, שכאשר אבא ראה את החידוש בגלויה הוא התחיל לרקוד בבית מרוב שמחה: ר' חיים חדש שלא הכרת! ממש שמחת תורה".

זיכרונו המיוחד בלט גם במפגשים שלו עם אנשים. הוא זכר את שמותיהם וקורותיהם של מי שניגשו אליו, גם שנים רבות אחרי שפגש אותם. נראה שאותו הסבר מתאים גם כאן: הוא התייחס גם לתורה וגם לבני אדם - בקדושה. לכן זכר אותם היטב.

***

על תיקון המידות נהג הרב לספר את הסיפור הבא: "לרבי ישראל מרוזין הייתה מונחת קופסת טבק על השולחן, ומי שנכנס אליו ראה שמדי

***

ועוד אמר: "יש דבר חשוב נוסף בתחום הדיבור. החפץ חיים כותב שהדיבור משפיע מאוד, וכשמכניס משהו לכבוד שבת צריך לומר 'לכבוד שבת קודש'. אם מבשלים מאכל או קונים בגד לכבוד שבת, בכל דבר ודבר שעושים, אומרים 'לכבוד שבת קודש'. זה מוסיף לערך של המצווה. כתוב במדרש שהנשים שהכינו את הדברים למשכן במדבר, אמרו על כל חוט וחוט 'לשם קדושת המשכן'. על כל מה שארגו וטוו - אמרו זאת. גם האומנים, על כל דפיקה בפטיש - אמרו זאת. כך נבנה המשכן הקדוש ששרתה בו שכינה. כל פעולה הם עשו לשם כך. גם בחיים שלנו, אפשר להגיד למשל 'אני הולך לאכול כדי שיהיה לי כוח לעשות מצוות'. צריך לנסות לחבר את המעשים הגשמיים שלנו לעניינים רוחניים, כדי לזכות להשראת שכינה".

***

בהספד על מחותנו, הרב יצחק ברנשטיין, ראש ישיבת "כנסת חזקיהו" שבירושלים, דיבר הרב על היחס לאגו ולכבוד העצמי של האדם: "יש לנו סימן שחכמים נתנו לנו כדי לדעת להשיג חוכמה. נאמר בספר איוב: וְהִתְקַמָּה מֵאֵין תִּמְצָא. מי שעושה את עצמו כ'אין', אצלו נמצאת החוכמה. מי שמלא ענווה, מי שכאשר הוא לומד לא מכניס את ה'אני', את האגו, אלא רק את התורה שלומדים, רק את השאלה, רק את התיורץ - יהיה חכם".

***

כשניחם אבליים אמר לא אחת: "אנשים באים להלוויה ואומרים: באנו ללוות את המנוח בדרכו האחרונה. זוהי טעות. זו לא דרכו האחרונה אלא תחילת דרכו בעולם הנצח. הפטירה היא תחנת עצירה שבה האדם עוצר את עבודתו בפרוודור ומתחיל את דרכו אל הטרקלין".

***

"רגילים לחשוב שבשעת מחסור, כשיש חס ושלום חולה הזקוק לרפואה או אדם שמצבו הכלכלי קשה, או כשישנה איזו צרה, אז צריך להתפלל", אמר הרב. "כלומר, חושבים שהתפילה היא הדרך להגיע אל המטרה ולהשיג את המבוקש - חיים טובים ומאושרים. האמת היא, שלא כך הדבר. התפילה אינה אמצעי אלא היא עצם המטרה. רק כדי שהאדם יזכה לגעת במטרה העצומה של התפילה, שהיא יסוד ההתקשרות לאביו שבשמיים, לוקחים ממנו איזה דבר נצרך, כדי לעורר אותו להתפלל מעומק הלב. נמצא שההיעדר והמחסור הם הדרך להגיע לתפילה, שהיא המטרה. לצערנו, לא תמיד משכילים להתפלל מתוך שלוה, כשהכול טוב ולא חסר דבר, ואז לפעמים התפילה היא כמצוות אנשים מלומדה, קריאת טקסט בלבד, וליבו אינו עימו".

***

מספר הרב יהודה אנגל: "בנושאי רפואה, הרב עשה כל הזמן מה שהורו לו לעשות. הוא הקשיב היטב להוראות הרופאים. לפני שנים, אחד הדברים שהרופאים אמרו לו אחרי האירוע המוחי ואחרי דום הלב, היה שהוא צריך ללכת כל יום. הרב הקפיד על כך מאוד, אבל בשני תנאים. הראשון, לא לבזבז זמן. לא לנסוע רחוק לאיזה מקום שקט, אף על פי שהצענו לו הרבה פעמים נופש. הוא לא הסכים, אין זמן, ולכן הולכים איפה שנמצאים. השני, אם הלכנו ברמת השרון הוא בדרך כלל היה מנצל את ההליכה כדי לבדוק את חוטי העירוב של שבת. היה כמובן עובד שאחראי על העירוב מטעם המועצה הדתית, אבל הרב רצה לבדוק בעצמו".

***

גם את הסיפור הבא ציטט הרב בשיעוריו. נראה שהדברים מתאימים גם ליחס שהעניק לפונים אליו: "במלחמת העולם השנייה כבש משטר וישי של צרפת יעדים רבים בצפון אפריקה. המלך של מרוקו היה בסכנה גדולה ופחד שיהרגו אותו. הוא נפגש עם הבאבא סאלי, ואמר לו כך: אני מבקש ממך שתברך את הבן שלך מאיר. הבאבא סאלי התרכז וחשב על בנו ובירך אותו. אמר המלך: עכשיו אחרי שבירכת את בנך, ברך כעת גם

אל מבט האמת, לדעת שהשיפוט שלו לא לקוי, בלי אינטרסים ונגיעות. התורה מזהירה שהשודד יעורר עיני חכמים. גם החכם עלול לשפוט לא נכון בגלל עניין אישי. לכן נקבעה הלכה שלא מושיבים כהן גדול בבית הדין שדן בנושא עיבור שנה, כי יש לו בזה נגיעה אישית. אם יכריזו על שנה מעוברת, יצא יום הכיפורים באיחור של חודש, ואז מזג האוויר יהיה קר יותר, והכהן הגדול יסבול מהקור של המים בטבילתו ביום הכיפורים. לכן הוא לא יכול לשקול את המציאות בצורה מדויקת עם מבט של אמת. עד כדי כך. האדם צריך להיות ער לסכנה. לעסוק בלימוד ובתיקון המידות שלו, כדי שלא יהיה משוחד ומלא נגיעות, ולהיעזר באחרים שיסייעו לו לקבל החלטות נכונות. מה יעשה העיוור, כשהוא צריך ללכת בדרך בלתי מוכרת? יבקש מאדם רואה להוביל אותו. גם אנחנו הפשוטים, המלאים נגיעות שונות, צריכים לפנות לאנשים פיקחים יותר ולשאול בעצתם."

מוסיף בנו הרב חיים: "עד יומו האחרון הוא הרגיש את עצמו כל הזמן כתלמיד שנמלך ברבותיו. תמיד שאל אחרים, אם זה את הרב שטיינמן, או את אחיו ר' גרשון. בנוגע לעצמו הוא לא סמך, הוא חשש מנגיעות אישיות. אף על פי שהיו מתייעצים איתו בשאלות הרות גורל והוא היה עונה, במה שנוגע אליו, בכל מיני הצעות מפתות לתפקידים חשובים למשל, הוא חשש להכריע לבד."

***

עניין נוסף שעליו המליץ לפונים אליו היה הקשר לגדולי ישראל שנפטרו. הוא ראה חשיבות רבה בעצם ההכרה בערכם של גדולי הדור הקודם. פעם אמר: "היום הוא יום הזיכרון של החזון איש. אפילו אם אנחנו רק אומרים ומזכירים שמות של צדיקים כאלה - זו סגולה גדולה ליראת שמיים."

***

פעמים רבות המליץ הרב על קריאת ספר תהלים מההתחלה ועד הסוף, בלי הפסקה כלל. הוא אמר על כך את הפסוק: מִי יִמְלֵךְ גְּבוּרֹתָ ה' יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. כלומר, יש להשמיע את כל ספר תהלים. לעיתים המליץ על קריאת כל התהלים יחד, במניין של עשרה, ובמקום מסוים - קבר החזון איש או קבר "הסנדלר". לעיתים המליץ על זמנים מיוחדים (עשרת ימי תשובה) ואף ביקש שיודיעו לתלמיד חכם כלשהו, כדי שיתפלל גם הוא בשעה שהם מתפללים.

היו הוראות נוספות: להקפיד שאף אחד חוץ מאנשי המניין לא ידע על כך, שהמתפללים ידעו על מי מדובר אבל הם לא צריכים לדעת את כל פרטי המקרה, שהתפילה תהיה רק עבור אדם אחד ולא עבור שני מקרים שונים, ועוד.

***

על מידת השליטה העצמית של הרב, סיפר אנגל: "הרופאים אמרו לו שאסור לו לאכול מלח. פעם בעת שמחה היה על השולחן לידו מאכל עם מלח ומייד הזזתו אותו הרחק ממנו. הוא ראה את זה ואמר לי: לא צריך להזיז, אני לא אוכל את זה. זה הכול חלק מאותה גישה: מה שלא צריך, לא עושים. מה שצריך, עושים."

***

על ההתרחקות ממחלוקת נהג הרב לצטט את החזון איש, שסיפר שכאשר היה בחור צעיר היו בעירה שלו שתי תנועות רעיוניות מתחרות - הציונות החילונית והקומוניזם. שתיהן רצו לתקן את העולם, ובבית המדרש הבחורים היו מתווכחים שעות מהי הדרך הנכונה. החזון איש סיפר שבזמן הוויכוחים החריפים והנוקבים, הוא אישית לא היה מתערב אלא לומד תורה בצד. הוא היה מקבל בסבר פנים יפות כל אחד, אבל לא מתווכח.

בעצרת לסיום השבעה בבית הכנסת נאות יוסף, סיפר יהודה אנגל שכך נהג הרב עצמו: "הייתה לו הנהגה ברורה - להסתלק ולהתרחק מכל מחלוקת. הוא סיפר בעצמו שזה החל לפני עשרות שנים. כשלמד בפוניבז', בשנה-שנתיים הראשונות שאחרי קום המדינה, הוא ראה שיום

פעם הוא מקיש שלוש נקישות על הקופסה. תלמידיו ידעו לספר כי זה חלק מעבודת תיקון המידות שלו. חז"ל אמרו שכל הכועס - כאילו עובד עבודה זרה. אסור לכעוס ואסור לדבר לילדים או לבן הזוג מתוך כעס, וגם כשמוכיחים מישהו אסור לעשות זאת מתוך התפרצות כעס. רבי ישראל מרז"ץ רצה להילחם במידה המגונה הזאת, וקיבל על עצמו שכאשר יש סכנה שיתחיל להתרגז - יגיד לעצמו: כעס, כעס, חכה, עוד לא דפקתי שלוש דפיקות על קופסת הטבק, וכך היה מגיב מתוך יישוב הדעת, ולא מתוך סערת נפש."

***

אמר הרב: "אנשים לא מרגישים היום מספיק אחריות כלפי חפצים. לא מרגישים שלשבור חפץ זה נזק, זה אסור, אפילו אם הוא לא שווה הרבה. אני מלמד זכות על אנשים, שהם טרודים במחשבות ולא שמים לב. פעם הייתי בשמחה, והגישו לשולחן כוסות חד-פעמיות לצד בקבוקים של מים, סודה ועוד משקאות שונים. ראיתי אדם מוזג לעצמו רבע כוס, שותה קצת ומשאיר את הכוס על השולחן. ביתניים הוא דיבר עם הסובבים, ותוך כדי דיבור לקח עוד כוס מהערימה ושוב שנה קצת. נדמה לי שהוא השתמש בשמונה כוסות... הוא צריך לשתות, אז הוא לא חושב על שום דבר. הוא לא יזיז את היד עוד עשרה סנטימטרים כדי לקחת את הכוס הקודמת, כי זה כבר הרגל אוטומטי, כמו מכונה, לקחת את הכוס החדשה מהערימה."

את הבסיס להשקפה זו אפשר למצוא אולי בסיפור שהרב נהג לחזור עליו, על מה שראה בעיניו בביתו של החזון איש: "בצעירותי, החזון איש אמר לי לכתוב כמה שורות שהוא יכתוב לי, מילה במילה. הוא אמר לי לקחת משולחן בלוק של ניירות מכתבים, שדבוקים יחד ונתלשים מלמעלה, ולהתחיל לכתוב. הוא ראה שאני מקרב את הקולמוס אל השורה העליונה של הדף, ואז עצר אותי ואמר: לא כך יש לעשות, יש לכתוב את הדברים בחמש השורות התחתונות של הדף. מדוע? כדי שכל הדף שנשאר מחובר מלמעלה בבלוק יישאר ראוי לשימוש, אחרי שהוא יגזור ממנו את חמש השורות התחתונות. למדתי אז ממנו כמה צריך להיות רגיש לסביבה, לחפצים, ולפתח את עדינות הנפש."

הרב סיפר את הסיפור לא פעם בפרשת שופטים, שמצווה עלינו, שכאשר מטילים מצור על עיר מסוימת, לא לפגוע בעצים שמסביב: לא תִּשְׁחִית אֶת יַעֲצָהּ. חז"ל מסבירים שזה לא רק איסור לכרות עצים, אלא איסור השחתה כללי, המכונה איסור "בל תשחית". היום אפשר לראות זאת כסוג של "תודעה ירוקה": לא לפגוע במה שאפשר ליהנות ממנו, לא להרוס את מה שנועד לתועלת, להסתכל ברגישות על כל פרט בעולמנו, אפילו על בלוק מכתבים וכוס חד-פעמית.

***

הרב טרח להגיע לביתם של צדיקים כדי לראות אותם, ודיבר על ראיית פני הצדיק כעניין חשוב: "משה רבנו מבקש שתי בקשות בנוגע לארץ ישראל: לעבור שם ולראות אותה. את הראשונה לא קיבל, אבל את השנייה קיבל. לומדים שיש חשיבות אפילו בכך שמשה רבנו רק יראה את ארץ ישראל. גם בפגישה של יעקב עם בנו יוסף כתוב שהם רואים זה את זה. הייתה חסרה ליוסף עוד ראייה אחת של יעקב כדי להשלים את דרגתו הרוחנית. אפשר ללמוד מכך כמה חשוב לבקר אצל גדולי תורה בחג ובחול המועד, ובכלל.

"לפני מאות שנים, מי שהיה אומר שיש חיידקים שמעבירים מחלות היה זוכה ללעג וקלס. היום יודעים שחיידקים מעבירים מחלות בין גוף לגוף. כך הדבר גם בענייני הנפש. קיימת השפעה. אלה לא חיידקים שרואים במיקרוסקופ, אולם דעות ומידות של אנשים שסביבנו משפיעות עלינו. לכן חשובה ראיית פניהם של צדיקים - כדי לעורר את הלב, ולקבל את השפעתם הטובה."

***

על ההתייעצות עם תלמידי חכמים כתב הרב: "אם בשקילת דברים גשמיים יש מאזניים, צריך מאזניים גם לשקילה אמיתית של דברים רוחניים. איך נצליח לשקול נכון, ללא זיוף? כמה קשה לאדם להגיע פרשת משפטים שבט תש"פ עמוד 41 מתוך 46

שורות אלו. אומנם ידעתי כי בתור אדם שמכנים אותו 'רב המושבה' הנני כמו 'שעיר לעזאזל' שמטילים עליו עוונות, שגגות וזדונות של העיר ואזרחיה, ועתה נוסף גם עניין של אי הבנה. לא אחת ולא שתיים שקלתי ברצינות והגעתי למסקנה, שלטובתי החומרית והרוחנית רצוי שאתפטר, אך כשאני נמלך מדי פעם עם רבותיי, הניאוני מלעשות צעד זה מטעמים הכמוסים עימם."

ובסוף המכתב הוא כותב: "אם נגרם לך צער, אנא סלח ומחל, בהתאם לדת תורתנו. בכבוד רב ובברכה מאדם שעל אף הכול, ימשיך להיות רוחש הערכה וחביבה".

***

אבל לא תמיד זו הייתה גישתו כלפי הזולת. בדרך כלל, הרב ביקש מנהגו לחכות עד שאחרון האנשים שהמתין ליד חלון הרכב יקבל את מבוקשו. זמן רב הוא היה מתעכב כדי להשיב לפונים שהתקבצו סביבו אחרי שיעורים או אירועים. פעם אחת, זה לא היה כך. קבוצת נערות ניגשה לחלון, כולן באו עם פתקים והחלו לומר את שמותיהן ברצף, כולל תאריכי הלידה שלהן, כאילו הרב יבא עכשיו את עתידן. "אני לא חוזה בכוכבים, שלום!" אמר הרב בתקיפות, ושלא כדרכו ביקש מהנהג להתחיל בנסיעה. ייתכן שלא היה זה כעס אלא "כעס הפנים", כדי לחנך ולהביע מסר, אבל האירועים הנדירים האלה התרחשו בכל פעם שהיה מי שפנה אליו כקוסם או נביא. לא זו דרכו.

***

במקום בסגולות - הטיף הרב להתרכז במצוות עצמן. יש לנו תרי"ג "סגולות", הוא הסביר. במקום לחפש חידושים ולחשים הוא דבק בתורה ובמצוות, שהן-הן העצות הטובות שיותר שניתן לתת. הוא ניסה לייקר פעמים רבות באוזני שומעיו את הדברים הבסיסיים ביותר, שלפעמים לא שמים לב לערכם: כשרות, צניעות, שבת. הנה דוגמה אחת להתמקדות בדברים שנחשבים "פשוטים", מובנים מאליהם, כמו מצוות ציצית. כך אמר פעם: "לכל ארגון ותנועה יש סמל שחבריו עונדים על הבגד, כמו סיכה או שרוך. כזו היא הציצית. יש בה גם סגולה: וְיִצְתָּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. אם אדם נמצא בחברת אחרים שמושכים אותו לדרך שלילית, לדבר לשון הרע, ללכת למקומות מפוקפקים, וקשה לו להשתחרר מההשפעה החברתית - יש סגולה: להסתכל בציצית".

***

אולי יהיה מי שיתאכזב מהפרק הזה. מי שציפה לקבל הוראות הפעלה מדויקות כדי לשנות את המציאות, עלול לחוש שלא קיבל את מבוקשו. אבל שיעורי הבית שהרב נתן היו קשים יותר - לשנות את המידות, לעשות מעשים טובים, להתמקד בדברים קטנים שהם עיקר חיינו, לבנות את עצמנו ללא קשר לרקע שממנו הגענו.

"כל המעלות אינן באות סתם ממילא, וגם לא בירושה, אלא על ידי עמל מרובה והתמסרות", אמר הרב. כלומר, אדם אינו צדיק כי אבא שלו צדיק, וגם אינו רשע כי אביו היה רשע. העיקר הוא העמל, העבודה העצמית. "כשרואים גדולי תורה שבונים שושלת של תורה, בנים ובני בנים, כמו רבני משפחת בריסק או שושלות של אדמו"רים צדיקים, אין זה מפני שאביהם היה כל כך גדול, אלא להיפך, אף על פי שיש אבא גדול - הבן לא נסמך עליו אלא מתאמץ ועמל בכוחות עצמו ומגיע להישגים. ר' אהרון מבעלז הוכתר לממלא מקום של אביו, וזקני החסידים שאלו אותו: האם תמשיך את דרך ההנהגה של אביך? הוא ענה: כן, בדיוק כמו שאבי לא היה חיקוי של אביו אלא עבד בעצמו - כך גם אני אעשה".

***

"אומרים חז"ל: מה יעשה אדם ויניצל מחבלי משיח? יעסוק בתורה ובגמילות חסדים", ציטט הרב שוב ושוב. זהו? תורה וגמילות חסדים? שום דבר חדשני, מיוחד, יוצא דופן? אכן. זה מה שהרב ניסה להנחיל לאורך תשעים ושלוש שנותיו - שהתורה וגמילות החסדים הן-הן הסגולה הפשוטה והטובה ביותר.

לפני יום העצמאות יש דיונים על אופי התפילה: 'כן יגידו הלל מחר', 'לא יגידו הלל מחר', מה הוא עשה? הלך. הוא אמר לי: פשוט לא רציתי להיות שם. הלכתי להתפלל בבית הכנסת הגדול, אבל לשיחה של ר' אבא גרוסברד חזרתי לשיבה".

***

סיפר הרב: "באחד הימים בצעירותי, כשכבר הייתי נשוי ועוסק בצרכי הציבור ברמת השרון, ביקרתי לפני הצהריים אצל הרב דסלר. תוך כדי שיחתנו הוא אמר שהוא מכיר על פניו של כל אחד ואחד האם למד היום תורה או לא. שמעתי את הדברים והעזתי לשאול: אם כן, יאמר נא רבנו, האם למדתי היום? הוא הביט בפניי בעיניו הקדושות ואמר: כן, למדת תורה היום. אמרתי לו: אבל אני יודע שלא למדתי, אחרי תפילת שחרית מיהרתי לצאת לבני ברק. השיב לי הרב: נסה להתבונן ולהיזכר בכל מה שעשית מהבוקר ועד עכשיו. התחלתי לספר לו איפה הייתי, ואז נזכרתי שביקרתי בבית המדרש באולם של הישיבה כדי לראות משהו, ואכן היו שם בחורים ששוחחו איתי בדברי תורה והתפלפלנו קצת. אמר הרב: אתה רואה, עסקת היום בתורה, וזה השאיר רושם על הפנים..."

***

ועוד אמר הרב בשם רבו הרב דסלר: "אורו של הקב"ה זורח על כל אדם ואדם במידה שווה, אבל באיזו מידה האור נקלט בנפשו? זה כבר תלוי במידה שהוא מנקה את חלונות ליבו מלכלוך ומחומריות, כדי שלא יסתירו את זוהר האור. עלינו להוסיף חומרי ניקוי לחלונות שלנו".

***

בזמן השבעה סיפר אחיו מרן רה"י הרב גרשון אדלשטיין על יכולת השליטה שלו אפילו במחשבה: "מצוות הן לא רק בדיבורים ובמעשים, הן גם בלבבות, במחשבות. אנחנו מבקשים בתפילה לפני הנחת תפילין שיהיו לנו מחשבות קדושות. אדם הרי חושב כל הזמן. רבי ישראל סלנטר כותב שהאדם חופשי בדמיונו, בראש עוברים כל הזמן מחשבות ודמיונות, בכוונה ושלא בכוונה. אחי הצליח לשמור על המחשבות, שיהיו מחשבות קדושות. קדושת המחשבה זה אומר לחשוב על מה שצריך לחשוב עכשיו - תורה, עבודה, חסד. אין לשער מה כוחה של מחשבה אחת. כל מחשבה מקדשת את האדם. זה הסוד שמכוחו זכה לכל המדרגות. במשך היום לא הייתה אצלו הסחת הדעת ממעשה, דיבור או מחשבה של קדושה".

***

אחד מתלמידיו סיפר על הרגישות המיוחדת שאפיינה אותו גם כדיין: "כשישב בבית הדין של מרן הרב נסים קרליץ, התנהל דיון בין מוסד ציבורי לבין אחד העובדים הבכירים במוסד. הדיינים פסקו לטובת המוסד ונגד העובד. העובד היה שבור וביקש שישמעו שוב את טענותיו, ובית הדין האזין שעה ארוכה. הוא דיבר בסערת רגשות, אך הדיינים החליטו שאין שינוי בפסק הדין. הם כתבו את הפסק, והרב קרליץ הגיש אותו לרב אדלשטיין לחתימה. הרב ביקש שלא לחתום עליו באותו יום אלא למחרת. בעדינות נפשו הרגיש את הכאב של אותו עובד. נכון, פסק הדין הוא אמת, אבל לחתום מייד היה לו קשה".

היו מקרים שבהם גם אחרי פסיקת הדין, המעורבות שלו לא פסקה. מספר הבן הרב מרדכי: "לא פעם הוא שלח אותי לשליחויות מיוחדות, אחרי דיונים בבית הדין. בבית הדין הוא דן דין תורה, כדיין, וחייב אנשים לשלם סכומים, כפי שמתחייב. אבל הוא ידע שאין להם מאיפה לשלם, ולכן הוא עצמו שלח אליהם את הסכום, כדי שיוכלו לקיים את פסק הדין. זה היה שילוב מדהים בין דין לבין חסד. הדין הוא כפי שצריך, אבל אחריו הדין מפעיל גם את מידת החסד".

***

עוד עדות עד כמה הקפיד שלא לפגוע בזולת ולצער אותו אפשר למצוא בטיטות מכתב שהשאיר. הרב פונה שם בתחנונים של ממש לאדם שחש פגיעה ממנו, בגלל אי הבנה כלשהי. וכך הוא כותב לו: "קטונתי מלעמוד עם אדם בעל תשובה שהוא אהוב למעלה ונחמד למטה, וברטט אני כותב

עולם התורה

23N ר'פ כ' INE

404

שאלת השבוע: חודש טבת - שבט תש"פ (2)

לכבוד 'אלוק התורה' please רב לאלהי תורתך אל'ן אל מכא

תודה על השאלות הנפלאות הפותחות צוהר מעניין מאוד לעולם שמירת הלשון ואהבת ישראל. ברצוני להציג לפניכם שאלה: יש לי חברותא שאני לא מעוניין להמשיך ללמוד איתו, הסיבה היא כי הוא אוהב לפטפט. והנה, ניגש אלי בחור במטרה לברר האם כדאי ללמוד איתו. אני מסופק מאוד מה לענות לו. מצד אחד, אני מחוייב לומר את האמת, מכיוון שנראה לי שמי שיהיה חברותא שלו ייגרם לו ביטול תורה רב. מאידך, מכיוון שלצערי גם אני איני נמנה על המתמידים, הרי כתב הח"ח כלל י"ג שההיתר לספר לשה"ר לתועלת קיים דווקא אם המספר הוא טוב יותר מהאדם שהוא מספר עליו, כלומר, שאין הוא חוטא באותו תחום, אבל אם הוא חוטא כמותו וכו' אסור לפרסמו (עיין כלל ד' ס"ב שלספר על אחד שאינו רוצה ללמוד תורה נחשב לשה"ר). וא"כ, מכיוון שגם אני חוטא בעבירה זו של ביטול תורה, לכאורה אסור לי לומר לאותו בחור את האמת.

מחמת הספק העדפתי להחמיר ולהימנע מלומר לו את האמת, אולם העירוני שבהלכות רכילות כלל ט' סק"א כתב רבנו שהנמנע מלגלות לחברו על אדם שעלול לגרום לו הפסד ממוני, עובר ב"לא תעמוד על דם רעך", ולכאורה כל שכן שבדבר שעלול לגרום לו ביטול תורה בכמות ובאיכות, שהנמנע מלספר עובר על לאו זה.

לכן, נפשי בשאלתי, כיצד לנהוג: אם אספר לו את האמת חוששני מלשה"ר, ואם לא אספר חוששני מ"לא תעמוד על דם רעך". מה לעשות?

כבוד רב, ב. ג.

- לסיכום: א. כשאדם בא להתייעץ עם חברו, האם כדאי לו לקבוע חברותא עם פלוני, והלה משער שחברותא זו תגרום לו לביטול תורה, אולם גם הוא עצמו לקוי בעוון זה של ביטול תורה - האם מותר, אסור או שיתכן שאפילו קיים חיוב לספר למתייעץ את האמת? (עיין היטב כלל י"ג: "אולם אם הוא חוטא כמותו וכו', אסור לפרסמו, כי איש כזה אין כוונתו וכו', כי אם לשמוח לאיד ולבזותו בזה", משמע לכאורה שדווקא בכה"ג אסור, ועיין).
- ב. אדם שאינו בקי היטב בהלכות לשה"ר ומסיבה זו בכל פעם שמבררים אצלו על אנשים, הוא מתחמק ולא אומר מאומה, מפני שחושש שייכשל בלשון הרע, על איזה איסור חמור הוא עלול לעבור ומגלגל? (רכילות כלל ט' סק"א).
- ג. ראובן בא להתייעץ עם שמעון, האם כדאי לו להכניס את לוי כחבר חדר לחדרו שבפנימייה. שמעון יודע שהדבר עלול להזיק לו מבחינה רוחנית, אך חושש שאם הוא יאמר לו את האמת, הדבר עלול להיוודע ללוי בצורה עקיפה, והוא יקפיד עליו מאוד. מה יעשה שמעון? (עיין היטב רכילות כלל ט' סק"ה, וכתוב סברת לבך האם נידונו דומה לשם).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

כללי השתתפות:

א. יש לציין בראש הדף: שם פרטי ומשפחה, כתובת וטלפון, שם הישיבה / הכולל.

ב. אין צורך בשום התחייבות ללימוד יומי או שבועי.

ג. העונה על שאלה אחת, יכנס להגרלה פעם אחת. כל תשובה

ד. יש לכתוב כל תשובה בדף נפרד.

- ההגרלה על דעת המארגנים -

חיים 32 י"א כ"א

ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

מצטרפים להפנות הלומדים בספר

בכל פנייה ניתן להתקשר לטל':

054-8451571

ובאין מענה להשאיר הודעה קולית

ואנו נשתדל לחזור בהקדם.

כדאי לך להרחיב את אפיק החשיבה שלך - הצטרף לרבות המשיבים - אין חובה לעיין ב'מקורות לעיון'

הדף טעון גיירה

עולם התורה

23N ר"ס כ"א INE

טבת תשס"ח - טבת תש"פ

13 שנה ל'עולם התורה' ה'מדברים כמו שמותר'

בחודש טבת תש"פ כל ישיבה או כולל זוכים!!!

בחודש זה תתקיים בעז"ה הגרלה פנימית בכל ישיבה או כולל על זכות קניה לספרים!!!

בנוסף תתקיים הגרלה כללית על סט "ארבעה טורים" - 23 כרכים

סך הכסף שיוגרל בכל ישיבה או כולל, כפי מספר התשובות שישלחו הבחורים או אברכים במשך החודש. לדוגמה: 50 בחורים או אברכים שיכתבו בחודש 10 תשובות כ"א, תתקיים הגרלה פנימית ע"ס 500 ₪. (אפשר לחלק את מספר ההגרלות לפי ראות עיני הנציגים. לדוגמה, 5 זוכים ב100 ש"ח)

כל תשובה נוספת מגדילה את הסכום שיוגרל!

מינימום 40 תשובות לעריכת ההגרלה.

ההגרלה תיערך ע"י הנציגים בכל ישיבה / כולל.

על הנציגים לשלוח לנו מע"ג ה'כרטיס נציג' את שם הזוכה, כתובתו ומספר הטלפון שלו, שם הישיבה ומספר התשובות. כמו"כ, יש לשלוח את כל התשובות אלינו כדי שנוכל להכניסם להגרלה הכללית על "ארבעה טורים" 23 כרכים!!!

שי מיוחד לכל הנציגים: בחודש זה כל נציג מקבל ספר 'אהבת חסד' מהדורה חדשה!!

מצטרפים לרבבות הלומדים בספר

אל תשאלו לאן!!!

חיים 32 י"א כ"א
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

א. ההגרלה על דעת ההנהלה.

ב. כל התשובות שמגיעות - גם באיחור - נכנסות להגרלה החודשית.

אם יגיעו לאחר ההגרלה - יכנסו להגרלה בחודש הבא
השאלות בפעם הבאה יופיעו בעז"ה בחודש שבט-אדר הבע"ט

שבט תש"פ

כללי השתתפות:

א. יש לציין בראש הדף: שם פרטי ומשפחה, כתובת וטלפון, שם הישיבה / הכולל.

ב. אין צורך בשום התחייבות ללימוד יומי או שבועי.

ג. העונה על שאלה אחת, יכנס להגרלה פעם אחת. כל תשובה

נוספת במשך החודש מכניסה את שמו להגרלה פעם נוספת.

ד. יש לכתוב כל תשובה בדף נפרד.

- ההגרלה על דעת המארגנים -

בכל פנייה ניתן להתקשר לטל

054-8451571

ובאין מענה להשאיר הודעה קולית

ואנו נשתדל לחזור בהקדם.

אור חדש על ציון תאיר- שישו ושמחו בשמחת התורה

נִתְּנִי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקֶרֶם וְעַל לֶפֶם אֶכְתְּבֶנָּה

חידושי רבי דוב לנדו (ג"כ).

חידושים על ב"ק, ב"מ, ב"ב

ממרן הגאון הגדול

רבי דוב לנדו שליט"א

ראש ישיבת סלבודקא

מעצם כת"י יו"ל ע"י חבר תלמידים

בימים אלו התבשרנו על הופעת חידושי רבי דוב לנדו בשלשת חבבות מסדר נזיקין ממורנו ורבינו מרן רבי דוב לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא.

כאמור יצאו לאור עתה מחידושי רבינו ג' ספרים על בב"ק ב"מ וב"ב ערוכים בטומו"ד ע"י חבר תלמידים מקשיבים אשר חמו און גם לצרכי הכלל ונגשו אל המלאכה הכבירה להשקות צמאי הדעת מחידושים אלו, אשר מהווים את סמל עיון התורה בדור האחרון הזה.

כפי הנכתב בראש הספר, חידושים אלו נכתבו ע"י מורנו שליט"א במשך תקופות שונות, וכל הנכתב בהספרים הינו מעצם כתב ידו, וגם הנכתב בהערת שולים.

כמו שצויין הדברים נכתבו בתקופות שונות, ומה שלפי דעת רבינו שליט"א מצריך עוד בדיקה ועיון צויין בספר. עוד הוסיפו בו מפתח מפורט לדברי הגמרא והראשונים שו"ע וחזו"א שע"י יוכל הלומד למצא דברי חפץ בנקל.

במדור זה נהוג לבא אחר המחברים לחפוש בנכחי תורתם ולהראות לקורא מהות הספר ועבודתו, פשוט הוא כי בגישתנו אל הכתיבה בשיעורי רבינו שליט"א נמנענו מלהביע דעתנו בשום צורה על הדברים כמאמר הכתוב 'השמר לך עלות בהר ונגוע בקצה'.

רק מהרגש קל לא נוכל לעצור מלהתבטא כי בימים אלו אשר נחגגה חגיגת הש"ס ברוב פאר בכל תפוצות ישראל, הזמן גרמא לחוג את יום חגם של עמלי התורה בעיון בהופעת אור גדול כזה אשר מגלה רובד חדש בעיונה של תורה, שישו בני ציון המסולאים בפז, וחוגו ביום חגה של תורה, והביאו ברכה אל בית מדרשכם, המדור מברך את העמלים על המלאכה בשם עמלי התורה

ניתן להשיג: 88-30-840-054 או בדוא"ל 8403088@gmail.com

בחנויות הספרים, ובישיבת סלבודקא

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בְּחִרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי

אגרות וכתבים 'דרך אמונה' (ב"כ).

מרכינו מרן שה"ת רשכבה"ג

רבי חיים קנייבסקי שליט"א

ונלוה עליו ספר הוראות והנהגות

ממרן החזון איש זללה"ה

מלוקט מכתבי מרן שליט"א

יו"ל ע"י הרב יעקב חלופסקי שליט"א

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה עם צאת לאור עולם 'אגרות וכתבים' ממרן שר התורה רבינו חיים קנייבסקי שליט"א
רמט אחזנו בבואנו לסקור מלאכת המחשבת של הרב יעקב חלופסקי שליט"א בסידור ב' כרכים מלאים מזן אל זן, בתורה הלכה והנהגה, מתורת מרן הגר"ח שליט"א בעל הדרך אמונה.

הספרים כוללים מכתבים בעניינים רבים ומסודרים לפי נושאים. תורה, זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות, אור"ח, יו"ד, אהע"ז, חו"מ, עניינים כללים, מכתבים לספרים וסופרים, מכתבים למוסדות, מכתבי תנחומין, ומכתבים בענייני ציבור.

בשנים האחרונות הנהיג מרן שליט"א לענות לשואלים בדרך קצרה ביותר, אין אנו יודעים טעם הדבר באשר לא שאלנו את פיו, אך המובן בעולם הוא כי אין כמרון שליט"א אשר יודע לייקר ולחבב כל רגע, ולרגעים תבחננו, ומעת נתברו השואלים ומכל קצוות תבל עולים לבית הקדש לשאול תורה ודעתה, מקצר מרן שליט"א בתשובותיו מאד.

אוסף אגרות ומכתבים אלו הינם רובם ממכתבים ארוכים בהם ניתן לדור החדש הצצה אל תוך לבו הארי של מרן שליט"א אשר בד"כ נוהג לקצר ולענות בתכלית התשובה, במכתבים אלו בהם האריך מרן באר ניתן קצת ללמוד עוד מדרכיו והליכותיו בקודש, ולבא על קצה הנהגתו, אשר זה כיובל שנים משיב ונו"נ בהלכה אנדא ועניינים המתחדשים בהלכה ובציבור.

יצויין כי מכתבים אלו ראו אור לאחר שעברו ביקורת דקדקנית של בנו חביבו של מרן שליט"א אשר סומך ידו עליו בכל ענייניו הגאון רבי יצחק שאול שליט"א. ומרן שליט"א אף הסכים בכתב להדפסת הספרים.

אין ספק כי תרצנה להביא ברכה לביתו וללמוד מעט מועד מהפלא האלקי אשר שתל הקב"ה בדורנו יביא ספרים אלו לביתו ויקבע בהם עיונו.

את הספרים ניתן להשיג אצל הרב יעקב חלופסקי רח' ראב"ד 26 ב"ב

בטלפון 03-5783173 או בבית רבינו רש"ס 23 ב"ב

וינחם דוד

אגרות תנחומים מגדולי ישראל

הרח"ג רבי דניאל ברוך הכהן שליט"א

ליקוט של אגרות תנחומין וחיזוק מגדולי ישראל
בתוספת הערות והארות ציונים ומראי מקומות

במשך חיינו אנו זוכים לראות לחיות עם הפרשה של 'זאת הברכה',
הקב"ה נותן לנו ומשפיע עלינו ברכות באופן יום יומי עד אין סוף
'אילו פינו מלא שירה כים' וכו', אין אנחנו מספיקים להודות לך ה'
אלוקינו וכו', אמנם אעפ"כ יש פרקים שגם הם נכללים במסכת החיים
של האדם, ואלו הפרקים 'מי שמת' או ל"ע 'תינוקות שלא הגיע זמנה'
רח"ל.

בשורות אלו פותח הרב המחבר שליט"א את ספרו וינחם דוד,
וממשיך שם 'בנסינונות כאלו צריכים חיזוק ונחמה איך לקבל ולדעת
את ההשקפה הנכונה, מורי ועיני העדה מרנן ורבנן גדולי ישראל
שאליהם פונים לקבל דברי חיזוק נחמה והדרכה בכלל, התעסקו גם
בסוגיות אלו וכתבו דברי חיזוק במכתבים פרטיים, הקורא בהם ירוה
צמאונו ויתקרב לה' יתברך על ידם.

נקודה נוספת עליה שם המחבר את דעתו היא, כי בקריאת מכתבם
של גדולי ישראל מגלים אנו כי גם עליהם עברה לפעמים כוס הצער
יגון ואנחה, כמו שכתב הגרעק"א במכתבו אשר פטירת אשתו
הראשונה, 'אנכי מלא עצב ויגון ואנחה... ממש אין רעיוני סובלים
להתפלל בלי טשטוש או ללמוד בעיון קצת סוגיא קלה...
המחבר שליט"א נגש לעבודה לאחר פטירת בנו בכורו דוד ז"ל, אשר
מצא נחמה גדולה בקריאת מכתבים של גדולי התורה, ומזה ראה
להעלותם על מכבש הדפוס למען ירוו הצמאים צמאם.

הספר עצמו מחולק למדורים, אגרות תנחומים כללים, תנחומים
לבנים על פטירת הוריהם, תנחומים על פטירת בן זוג, תנחומים
להורים על פטירת בניהם.

בספר אנו מוצאים אגרות מהנשר הגדול הרמב"ם, רבי יונתן אייבשיץ
הסבא מקעלם, הגרעק"א, החפץ חיים, הנצי"ב, רבי ירוחם, רבי יצחק
אלחנן, רבי חיים סאלאווייציק, הגרי"ז מבריסק, רבי דניאל
מובשוביץ, הבית אברהם, והנתיבות שלום מסלונים, הגר"ע
גרודינסקי, האמרי אמת, רבי לייב חסמן, רבי צבי פסח פרנק, רבי
איסר זלמן מלצר, השרידי אש, המכתב מאילהו, רבי יחזקאל
לוינשטיין, רבי יחזקאל סרנא, רבי יצחק הוטנר, הסטייפלער, רבי
משה פינשטיין, רבי נחום פרצוביץ, הרב שך, הר"מ שואב, רבי שלמה
וולבה, רבי מיכל יהודה לפקוביץ, הרב אלישיב, רבי ישראל ווינטרוב,
רבי זונדל קרויזר, והגראי"ל שטיינמן, רבי דב יפה, רבי אברהם
גניחובסקי, רבי עובדיה יוסף, רבי חיים קנייבסקי, רבי אברהם
ארלנגר, ורבי מתתיהו סלומון.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ספרים שנתפרסמו לאחרונה במדור אוצר הספרים

שע"י 'קובץ גליונות'

ניתן להשיג את הספרים לפי הפרטים שלהלן:

ספר 'אמרי חושן'

שו"ע חור"מ הלכות שכנים

ניתן להשיג את הספר גם במהדורת מייל

בכתובת 7697132@gmail.com

ספר 'לא תעשון איתי'

בדין עשיית צורת אדם ומשמשים

פרטי המחבר 0527141014/5 או במייל

7044486@gmail.com

ספר 'ויכולו'

בדין אמירת ויכולו וקידוש בשבת

ניתן להשיג בטל: 052-7617411

ספר 'זרע הארץ'

הלכות דמאי ותרומות ומעשרות

ניתן להשיג כעת בחנויות יפה נוף במחיר מוזל (מסובסד).

מחבר ספר? הפרסום יקר?

פרסום במדור אוצר הספרים ממוקד

ומגיע בדיוק לקהל היעד שאתה צריך!

וכל זה במחיר מוזל במיוחד

לתועלת המחברים.

פנה עוד היום

למערכת 'קובץ גליונות'

k.gilyonot@gmail.com 053-3145900

לפרטים ופרסום ספרים יש לפנות למערכת.

עולו ואתכנשו להילולא דצדיקא

במלאת ג' שנים להסתלקותו של
מרן הגאון הגדול

רבי **יעקב אדלשטיין** זצוק"ל

העליה לציון ותפילת רבים
לישועת הכלל והפרט

תתקיים ביום ראשון כ"ח שבט

המעמד המרכזי בשעה 4:00 אחה"צ

אוטובוסים למעמד יעמדו לרשות העולים בשעה 15:20
ברח חזו"א 54 | בית כנסת המרכזי נאות יוסף | גן ורשא

דרכי גישה לגברים ונשים / סודרה תאורה במקום / כתובת בית החיים רח' הנצח 25 רמת השרון

לאחר המעמד המרכזי יתקיים

**מעמד תפילה
אדריך**

לזיווגים, לזרע של קיימא,
לרפואה ולישועות הכלל והפרט

בראשות בנו וממשיך דרכו
מרן הגאון

רבי **מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א**

על כל שם ושם יעתיירו בפרטות

תורמים
למפעלו
**זוכים
לישועות**

מרכז תורני רמת השרון | נעמי 4 רמת השרון
טל' 077-314-10-10, 0548-508-908 פקס: 03-6491727
בנק מזרחי סניף 472 ת-נ 160640 עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ
mosdotharavedelshtein@gmail.com

077-314-10-10

לתרומות
ולמסירת שמות
לתפילה:

כוללי אברכים, רשת שיעורי תורה, קירוב רחוקים, קרית חינוך, מדרשות לגברים נשים ונוער, בית הוראה